özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

- ***HAKKARİ OLAYLARI***
- MİLLİ MESELE-3.BÖLÜM
  sosyal şovenizm ve milliyetçilik
- **doğu'da yatırımların durumu**
- *LÜBNAN'DA KANLI OLAYLAR VE EMPERYALİZMİN OYUNLARI*
- kocayan faşizm-İspanya

6

özgürlük yolu
aylık siyasi dergi

Kasım 1975
Yıl : 1
Sayı : 6

Hakkâri Olayları
Zulüm, Halkımızın Uyanışını Önleyemez 3

Millî Mesele
Sosyal Şövenizm ve Milliyetçilik/C. ALADAĞ 12

Lübnan'da Kanlı Olaylar/F. ALİ 38

Doğu'da Yatırımların Durumu
/Hüseyin TOPRAK 47

«Sol Kenar» ve «Bundizm» Üzerine 71

Kocayan Faşizm - İspanya - 73

Portekiz'de Devrim ve Karşı Devrim Kavgası 77

Sahibi : **Faruk ARAS** ● Yazı İşleri Müdürü : **Orhan TALUN** ● Yönetim ve Haberleşme Adresi : Yenişehir 105-214 Sanlı Han Ankara ● Abone : Yıllık 100 TL. ● Altı aylık 50 TL. ● Dış ülkeler için iki katıdır. ● İstanbul dağıtım **İS-DA** ● Ankara : **ANKARA DAĞITIM** ● İzmir : **EGE DAĞITIM** ● Dizgi - Baskı ÇARK Matbaası.

Sayın Okurlar,

Dergimizin 6. sayısını da öncekiler gibi, aksatmadan sunuyoruz size. Karşılaştığımız güçlüklerin başında dağıtım sorunları yer alıyor. Türkiye'de genel olarak dergi dağıtım işi iyi örgütlenmiş değil. Hele ilerici, devrimci yayın organları için güçlükler daha da fazla. Bu yayınlar, çoğu kez, birkısım taşra il ve içelerine ulaşamıyor bile. İşte bundan, okuyucunun, ilerici -devrimci çevrelerin ilgisi büyük önem taşıyor. Dergimizin okurlarının, sempatizanlarının bu yolda bize destek sağlamalarını, ya da varolan dayanışmayı daha da arttırmalarını bekliyoruz.

Dergiyi desteklemenin en iyi yolu ona abone olmak, abone sağlamaktır. Özellikle derginin düzenli şekilde ulaşamadığı yerlerdeki okurlarımız için bu daha da zorunlu.

İlk sayımızda, «Derginin yaşaması, etkin olması kollektif bir çabayı gerektirir.» demiştik. Bundan böyle okurlarımızın, devrimci dostların daha da bilinçli, ciddi ilgilerini, katkılarını bekliyoruz. Unutmayalım ki baskıcı, gerici çevreler, dergimizin yaygınlık kazanmasından tedirgin oluyor ve onu engellemeye çalışıyorlar. Başları kuma gömülü daha başka tutucu çevreler ise, devrimci görüşlerin yayılmasına engel olmak biçimindeki «tarihî görevlerini»(!) sürdürerek baskı çevrelerinin ekmeğine yağ sürüyorlar. Bütün bu engellerin aşılmasında, gerçek özgürlük ve eşitlik uğrunda, sömürüsüz bir toplum yolunda omuz omuza verelim.

İyi dilekler ve saygılarla...

Ö Z G Ü R L Ü K

Y o l u

HAKKÂRİ OLAYLARI

Zulüm Halkımızın Uyanışını Önleyemez

28 Eylül günü Hakkâri'nin Tuzluca köyünde, Ağa ve aşiret reisi Ahmet Adıyaman'ın ve altı jandarmanın ölümüne yolaçan olay, bir anda bu bölgede önemli bir gerilim yarattı. Eğer bu olay seçimin son günlerine rastlamasaydı yankıları daha da büyük olacaktı. Ama seçim heyecanının doruğuna vardığı ve olayların birbirini izlediği bugünlerde yer almış olması, Hakkâri olaylarının basında ve kamuoyunda uyandırabileceği daha büyük bir ilgiyi önemli ölçüde azalttı. Buna rağmen basın, olaylarla ilgilendi ve demokratik-ilerici örgütler konuya eğildiler.

Hakkâri olaylarının yarattığı düğüm henüz tümüyle çözülmüş değil; ancak gerilimin o günden buyana düştüğü söylenebilir Yine de bu bölgede olup bitenler dikkatle izlenmelidir.

Resmî ağızlar ve onların paralelindeki basın «Doğu»dan sık sık «hassas bölge» olarak söz ederler. Bu bölgenin «hassas»lığı yüz yılı aşkın bir zamandan beri süregelmektedir. Bu hassas bölge, bu nedenle 1925'ten buyana yabancılara —bu arada turistlere de— kapalı tutuluyordu. 1964 yılında bu yasak kaldırıldı; ama yine de bazı istisnalarla. Hakkâri çevresinde bazı yerler «yasak bölge» olmakta devam etti..

Bu hassas sayılan bölgenin bir özelliği, 19. Yüzyılın başından-

beri, 1938 yılına kadar, hemen hemen ardı arkası kesilmeyen bir dizi ayaklanmaya sahne oluşudur. Bu ayaklanmaların tümü kanla bastırılmıştır; imhalar ve sürgünler birbirini izlemiştir.

Bu bölgenin bir başka özelliği, onun, gerinin de gerisinde oluşudur. Burada ekonomik ve sosyal hayat, kalın çizgilerle ülkenin öteki bölgelerinden ayrılmaktadır. Bölge halkı büyük bir yoksulluk içindedir. Ağalık, şeyhlik gibi kurumlar etkindir.

Bu bölgenin bir başka özelliği, bir zamanlar ülkenin tümünde hatırı sayılır şekilde hissedilen jandarma baskısının, diğer bölgelerde uzun bir süreden beri büyük çapta hafiflemiş olmasına rağmen, burada durumun değişmeyişi hattâ «komando» ve polisle yapılan takviyelerle, toplu aramalar ve acaip yöntemlerle bu baskının hattâ giderek artmış olmasıdır. Özellikle Kuzey Irak'ta Barzani yönetiminde sürdürülen Kürt ulusal savaşı sırasında daha da «hassas»laşan bu bölgede ,adı konulmamış fiilî bir sıkıyönetim uygulandı durdu. Hududa yakın bölgelerde bu baskı çok daha yoğundu. Köylerde gece ışık yakılması yasaklanıyor, ulaşım engelleniyordu. Örneğin Hakkâri'de köylülerin şehirden yiyecek, un, şeker, çay gibi gıda maddelerini sağlamaları, binbir türlü kayıtla son derece güçleşmişti. Bu nedenle insanlarımız gıda sıkıntısı çekiyorlardı.

Bölgenin elbette başka özellikleri de var, onu «hassas» yapan!. Bakın bunlardan birini Politika Gazetesi'nin röportaj yazarı Enis Gökçe şöyle anlatıyor : «Doğu Anadolu, yurdun öteki bölgelerinden çok farklı, ayrı özellikleri bulunan bir bölgedir. Anadil itibariyle Türkçe'den başka dil kullananların bu bölgedeki oranı bazı yerlerde yüzde 92'ye kadar yükselir.» Sayın Gökçe nedense bu «Türkçe'den başka dilin» ne olduğunu söylemiyor. Oysa besbelli ki o Türkçe'den başka dil, Kürtçe'den başkası değil.

Beytüşşebap İlçesinin Tuzluca köyünde meydana gelen olayın nedenlerinin politik olmadığı —ya da en azından ilk bakışta politik olmadığı— anlaşılıyor. Gerek basının yazdıkları, gerek bizim, bölgeye gidip gelenlerden ayrıca öğrendiklerimiz, birbirine benzer şekilde olayın ortaya çıkış nedenlerini gösteriyor.

Gerçi Savcı Abdurrahman Caduk'un izah tarzı oldukça farklı O, yasaları herkese eşit şekilde uygulamak istediğini, oysa bir mütegallibe olan Ahmet ağanın buna uymadığını ve olayların bundan çıktığını söyleyerek, olaylara kendi açısından, âdeta ilerici sosyal bir yön vermeye çalışıyor. Oysa kısa bir süreye kadar Ahmet

Ağa'nın savcı ile ilişkilerinin de son derece iyi olduğu ve Savcının sık sık Ahmet Ağa tarafından ağırlandığı artık biliniyor. Ahmet Ağa'nın ilişkilerinin diğer ilçe bürokratlarıyla da son derece iyi olduğu hemen tüm Beytüşşebap halkı tarafından anlatılan birşey. Politika'da çıkan röportajında Enis Gökçe, Ahmet Ağa'nın bir ilçe memuru tarafından düzenlenen sünnet düğününe katıldığı ve düğün sahibine 7.500 lira bağışladığı bildiriyor. Cumhuriyet yazarlarından Yalçın Doğan ise, Ahmet Ağa'nın, ilçede Kaymakam tarafından düzenlenen sünnet düğününe katıldığını yazıyor.. Böylece Ahmet Ağa ile ilçe bürokratları arasındaki iyi ilişkiler bazan ilçe merkezinde, bazan Ahmet Ağa'nın köyünde düzenlenen ziyafetlerle devam edip geliyor. Ahmet Ağa tarafından aşiret halkından toplanan yağlar, peynirler, ilçede muteber birtakım kişilere dağıtılıyor.. Ve Ahmet Ağa, kavakları nakletme işinde, son olayda da kullanılmış olan YSE kamyonunu kullanıyor.

Oysa bilindiği üzere Ahmet Ağa bir asker kaçağıdır ve Savcı Abdurrahman Caduk da, olayın gerekçelerinden biri olarak bunu gösteriyor. Ama nedense, bütün bu iyi ilişkiler içinde, onu askere göndermeye zaman kalmıyor.. Ama bu işle ilgili başka bilgiler de var. 1973 seçimlerinden iki ay kadar önce Hakkâri Valisinin ve bazı ilçe yöneticilerinin, AP milletvekili adayını da yanlarına alarak Ahmet Ağa'nın köyüne gittikleri ve orada kendilerine ziyafet çekildiği ve daha sonra Ahmet Ağa'nın AP ileri gelenleri ve Vali ile birlikte köy köy dolaşarak AP için oy talepettiği ve bu çalışmalar sonunda da bölgede AP oylarının bir hayli arttığı.. Yine Ahmet Ağa'nın daha önce türlü suçlardan arandığı halde bir türlü teslim olmadığı ve aftan sonra teslim olup iki ay kadar yattığı ve salıverildiği. Onu askere göndermenin de nedense akla gelmediği..

Ahmet Ağa'nın Savcıyla ilişkilerinin bozulmasına gerekçe olarak farklı şeyler gösteriliyor. Ama gösterilen gerekçelerin tümü de kişisel. Dolayısiyle sebebin şu ya da bu olması fazla önem taşımıyor. Ve ondan sonra da Savcı'nın yanına 18 jandarma alıp köye gitmesiyle gelişen olaylar zinciri başlıyor.

Ölenlerden altısı jandarma da olsa, böylesine bir olay Türkiyen'in başka bir bölgesinde olsaydı, açıktır ki bu kadar önemli bir gerilim yaratmazdı. Ama olayın «hassas» bir Doğu ilinde meydana gelmesi, başta açıkladığımız özelliklerden dolayı, pekçok kişide, olayın önemli gelişmelere yol açabileceği, büyüyebileceği izlenimini yarattı. Nitekim öyle de oldu.

Olayın ardından Tuzluca köyü halkıyla birlikte Jirki aşireti-

nin yaşadığı civar köyler halkı köylerini terkettiler. Hattâ başka aşiretlere mensup köylerin de boşaldığına dair haberler geldi. Birara, 18 bin kişinin dağlara sığındığı söylendi. Bu insanlar korkularından köylerini terkediyorlardı. Olay duyulur duyulmaz askerî birlikler ve Diyarbakır çevresinden ikibin kadar komando askeri bölgeye sevkedildi ve bölge çember içine alındı. Tuzluca köyü ve çevresinde helikopterler uçuyordu. Korkularından köylerini terketmiş binlerce insana, teslim olmaları için çağrılar yapılıyor ve üç günlük, beş günlük mühletler veriliyordu. Bütün bunlar, çok kişinin kafasında, «acaba kitlelere karşı yeni bir askerî hareket mi var?» sorusunu doğurdu.

Duyulan endişeler yerindeydi, çünkü olaya karışan savcı bile, suçlu olarak yalnızca 15 kişilik bir liste vermişti. Oysa yetkililer acaip bir tavır içindeydiler, geniş kitlelere teslim çağrısı yapıyor, süre veriyor ve onları tehdit ediyorlardı. Altı jandarmanın ölümü böylesine bir durum yaratmıştı ve dağlara çekilen insanlarla onları izleyecek askerî birlikler arasında meydana gelebilecek bir olay, durumu çok daha geniş boyutlara ulaştırabilirdi. Bu, en küçük olayda sıkıyönetim ilânı için can atan, daha geniş kapsamlı baskı ve terör için pusuda bekleyen bazı çevrelerce bir fırsat olarak kullanılabilirdi.

Faşizan çevrelerin, ırkçıların, bölge halkına karşı duygu ve tavırları öteden beri bilinen birşeydir. Olayların büyümesi bu çevrelere, halk üzerinde daha geniş terör yaratmak için fırsat verebileceği gibi, bizzat Türkiye'nin tümünde, devrimci, ilerici, demokratik kişi ve örgütlere karşı da bir baskı ortamı kurmak için fırsat sağlıyabilirdi.

Bu nedenle, muhtemel gelişmeleri hesaba katan demokratik örgütler, ilerici partiler, olaylara dikkati çektiler ve MC iktidarının olaylara tahrikçi, olumsuz bir açıdan yaklaşmasını protesto ettiler.

TİP Genel Başkanı Behice Boran, verdiği demeçte, hükümeti eleştirdi ve can endişesiyle köylerini terkedip dağlara çekilen binlerce insanın üzerine gönderilen komandoların geri çekilmesini, olayda suçlu olanların normal usullerle aranmasını söyledi.

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) ve Türkiye Emekçi Partisi (TEP), ortak basın bildirilerinde şunları söylediler :

«Beytüşşebap'ın Tuzluca Köyünde 6 jandarma erinin ve bir aşiret reisinin ölümüyle sonuçlanan çatışma bugün değişik bir niteli-

ğe bürünmekte ve MC iktidarı tarafından Doğu'nun emekçi halkı üzerinde yeni bir baskı, zulüm ve hattâ kırım çemberinin örülmesinin bahanesi haline getirilmek istenmektedir. Egemen güçlerin en gerici, en şoven, en kanlı kesimlerince tezgâhlanan tuzak, yalnızca doğunun emekçi halkı üzerine bir baskı, zulüm ve tahakküm çemberi kurmakla kalmayıp daha önceki pek çok örneklerinde olduğu gibi ilerici ve demokratik güçler ve özellikle işçi sınıfımız ve sosyalist hareket üzerinde de yeni bir baskı, yıldırma, zulüm gerekçesi haline gelme doğrultusunda gelişebilir.

«Yurtseverler, demokratlar, ilericiler, sosyalistler, faşizme, şovenizme ,gericiliğe ve emperyalizme karşı olan bütün güçler ve kuruluşlar bu olaya eğilmeli, elkoymalı ve faşizmin bu tırmanışına, şovenizmin bu azgın saldırısına daha doğuş halindeyken engel olmasını bilmelidirler.»

Bölgedeki gelişmelerin Ankara ve İstanbul'da duyulmasından sonra demokratik örgütler de olaylarla yakından ilgilenmişler ve görüşlerini basına açıklamışlardır. TÜM-DER, TÖB-DER, TÜMAS, Tüm Teknik Elemanlar Derneği, İlerici Kadınlar Derneği, TMGT, TYS İstanbul şube başkanları yaptıkları basın toplantısında şöyle dediler :

«Aslında olağan zabıta olayından ileri bir içeriği olmayan ve bir ağa ile savcı arasındaki kişisel husumetin neden olduğu olay, iktidar organları tarafından âdeta etnik özelliği olan bir isyan şeklinde değerlendirilmiş ve zaten uzun bir süredir baskı ve terör uygulamalarının tedirgin hale getirmiş olduğu doğudaki yurttaşlarımız üzerine sayısı 2 bine varan komando sürülmüştür. Savcı tarafından ismen saptanan 15 katil sanığın yakalanması için sayıları 18 bin civarında olan kadınlı, çocuklu yöre halkı, devletin güvenlik kuvvetleri ile karşı karşıya bırakılmıştır.

«Bizler faşizme geçit sağlayacak her provakasyona, nereden gelirse gelsin karşı duracağımızı ve genel bir faşist uygulamaya zemin hazırlanması için esas konumundan saptırılmağa çalışılan Hakkâri olaylarında, komandoların acilen geri çekilmesini, yöre halkının can ve mal güvenliğinin sağlanmasını, bölgedeki sıkıyönetimi andırır uygulamaya biran önce son verilmesini talep ederiz.»

Hakkâri olaylarıyla basın da, değişik açılardan da olsa, ilgilendi. Özellikle Cumhuriyet, Politika ve Hürriyet gazeteleri olay yerine muhabirlerini göndererek olayları kamuoyuna duyurdular. Ancak Enis Gökçe ve Yalçın Doğan, röportajlarında belli küçük burjuva değerlendirmelerden, resmi ağızlara yakışır yorumlardan kendilerini kurtaramadılar. Örneğin Enis Gökçe, Cumhuriyet hükümetlerinin bugüne kadar izledikleri hatalı politikayı, «toprak ağalarına imtiyaz tanındığını, doğuda uzun yıllar okul yapılmadığını, bölgenin geri kalmasına göz yumulduğunu ve şekli bir asayişi kendine

yeterli gördüğünü» söylerken doğru şeyler söylemektedir. Ancak bu sözlerin hemen arkasından, «Doğu halkının büyük bölümüne ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapılması ağalarla birlikte, bazı kişilerin bunu kendi çıkarlarınca istismar etmelerine yol açmıştır,» tarzında her anlama gelebilen şeyler söylemektedir. «Bölgedeki halk maceracılar, ağalar ve yabancılar tarafından aldatılmıştır.» Kimdir bu maceracılar ve yabancılar? Bir yerde, «eşkiyalık ve kaçakçılık yapan bölge halkı» diyerek tüm bölge halkını eşkiya diye nitelemektedir. Daha sonra da Barzaniye gönüllü gönderildiğine dair uzun hikâyeler anlatmaktadır.

Hakkâriye şimdiye kadar yapılan tek yatırımın 30 milyon liralık hapishane olduğunu yazan Yalçın Doğan'da, sorunun derinliğine inmek istediğinde gerçekçi olmaktan çıkıyor, Kuzey Irak'ta Barzani liderliğinde yürütülen Kürt ulusal savaşıyla ilgili spekülasyonlara girişiyor, suçu Barzani ve Amerika'ya CİA'ya yükleyip çıkıyor. Elbette Amerika dünyanın her yerinde olup bitene ilgi duyar, parmak atmak ister. Elbette CİA Amerika'nın her tarafa uzanan bir kirli elidir. Ama herşey bundan mı ibaret, herşey bununla açıklanabilir mi? Başka suçlular, bölgeyi geri bırakanlar, bölgeye zulmedenler yok mu? İşte Hakkâriye şimdiye kadar yatırım diye yalnızca 30 milyonluk bir hapishane yapanlar. İşte bir zabıta olayını nerdeyse bölge halkının kırımı için bir bahane yapmaya çalışanlar. Bakın Enis Gökçe'nin kendisi neler diyar :

> «Önemli olan Güneydoğu halkının geri bırakılmışlığıdır. Güneydoğu yıllardır âdeta zorla geri bırakılmış, okul, yol, fabrika götürülmemiştir. Baskının en amansızı bu bölgede uygulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri bu bölgede oturan vatandaşlarımıza itimatsızlık ve kuşkuyla bakmak alışkanlığından kurtulamamıştır. Onların okula giderek, fabrikada çalışarak gelişmesinden çekinir görünmüştür. Bölgede egemen olan toprak ağalarının, derebeylerinin işine karışmamış, böylece onların da ayrılıkçı bir harekete girmelerini önlediğini sanmıştır. Güneydoğu insanları uzun yıllar, sadece kendi ekonomik ilişkilerinin değil, ayrıca devletin ağır baskısına hedef olmuşlardır.»
>
> Ve en önemlisi : «Bu politika başarısızlıkla sonuçlanmıştır»..

Gerçek durum buysa, hatta bundan kat kat ağırsa, o zaman bölge halkının memnuyetsizliğinin, tepkilerinin, güvensizliğinin arkasında başka parmak aramaya lüzum var mı? Besbelli Amerika lanet birşeydir. Ama en az onun kadar lanet olan başkaları da vardır. İnsanlara, halklara zulmedenlerin tümü lanetlenecek işler yapmaktadırlar. Halka zulmedenler, yıllardır halktan gelen tepki-

leri ayrılıkçılık diye nitelemişler ve bununla kitleleri aldatmışlar, yanılmışlardır. İlerici yazarların, demokrat kişilerin de bu ayrılıkçı terimini şoven çevrelerle, burjuva politikacılarıyla benzer biçimde kullanmaları hiç de hoş düşmüyor. Kuzey Irak'taki Kürt hareketi üzerine yapılan spekülasyonlar da sorunun bir başka yönüdür. Açıktır ki Irak Kürt Halkı, ulusal baskıya ve sömürüye karşı yıllarca yürüttüğü özgürlük savaşında haksız değildi. Özgürlük tüm halkların hakkı olduğu gibi Kürt halkının da hakkıdır. Kürt halkı yürüttüğü bu haklı savaş yüzünden suçlanabilir mi? Niçin bundan sözedenler Kürt halkına ulusal haklarını vermemekte ısrar eden Bağdat hükümetlerini suçlamıyorlar? Ve açıktır ki, Barzani, böyle haklı bir savaşa liderlik ettiği için değil, yaptığı hatalardan dolayı, gerici İran yönetimine, emperyalistlere tavizler vermişse bunlardan dolayı ve halkının mücadelesine iyi liderlik edemediğinden, mücadeleyi, terkedip gittiğinden dolayı suçlanmalıdır.

Hakkâri olaylarından alınacak bir hayli dersler vardır. İktidarlar, şimdiye dek bölge halkı üzerinde yürüttükleri baskıları, zulümleri, sömürüyü bir ölçüde sessizce yürütmeyi başarmışlar ve bu «hassas» bölgenin, «nazik» sorunlarını bir tabu haline getirerek ülkedeki emekçi kitlelerin, aydınların, ilerici, hattâ sosyalist kişi ve örgütlerin bölge halkıyla dayanışmasını önlemişlerdir. Ancak son yıllarda artık burjuva politikacıları bunu başaramamaktadırlar. Devrimci, ilerici, demokratik kişi ve örgütler artık kime ve ülkenin neresinde yapılırsa yapılsın, haksızlığa, baskılara karşı çıkmaktadırlar. Artık ülke çapında, anti-demokratik, baskıcı güçlere karşı, demokratik güçlerin müşterek cephesi oluşuyor. Son Hakkâri olaylarında sosyalist partilerin ve diğer demokratik örgütlerin, devrimci basının bu yöndeki olumlu tavrı bu yolda önemli bir adım sayılmalıdır. Ancak faşizme, şövenizme, gericiliğe karşı güçbirliği daha da geliştirilmeli ve etkin hale getirilmelidir. Faşizm yönündeki çabalar ancak ciddi bir mücadele ile önlenebilir. Örneğin işçi sendikalarının tavrı bu bakımdan önem taşıyor. Hakkâri olaylarıyla ilgili sendikalardan pek ses çıkmadı. Oysa faşizme karşı ve demokrasi için verilen mücadelede işçi sendikalarının görevi büyüktür ve devrimci sendikacılar bu görevin bilincinde olduklarının somut örneklerini sırası geldiğinde koymalıdırlar.

Bu olaylar nedeni ile göze çarpan bir başka şey de CHP'nin tavrı olmuştur. CHP, olayların taşıdığı önem kendisine çok çeşitli kanallardan ulaştırıldığı halde günlerce olaylardan tek söz etmemiş, daha sonra da üç kişilik bir heyeti bölgeye yolladığını açıkla-

mıştı. Bölgeden dönen bu heyetten henüz doğru dürüst bir açıklama da gelmiş değil. İlk günler CHP'nin kendisini seçim telâşına kaptırdığı düşünülebilirdi. Ancak bu bir mazeret olamaz elbette. CHP bu tavrıyla şer kuvvetlerini kendisinden uzakta tutabileceğini mı sanıyor? Onlar, faşist komando saldırılarını da birara yalnızca devrimci gençliğe ve öğretmenlere yönelmiş sayıyorlar ve kenarda durmaya özel bir dikkat gösteriyorlardı. Oysa bunun bir çıkış yolu olmadığı, sonradan CHP üzerinde yoğunlaşan saldırılarla pek iyi anlaşıldı sanıyoruz. Şu anda emekçi kitlelerin «umudu», günün şartları gereği ve özünde hatalı da olsa, CHP üzerinde toplanmıştır. Kitleler CHP'yi demokratik şartlara geçiş ve faşizmin önlenmesi yolunda en büyük dayanak olarak değerlendiriyorlar. Oysa CHP'nin kendisi, pekçok olay karşısındaki tavrıyla âdeta bunun bilincinde değil gibi görünüyor, susuyor, köşesine çekiliyor. Bu durum, CHP'nin kendisi için iyi olmadığı gibi, faşizmin mesafe almasını da önlemeye yetmez, belki ona yardımcı olur. Hakkâri olayları sırasında, iki CHP'li milletvekilinin, Nurettin Yılmaz'la Mikail İlçin'in, olayları kamuoyuna duyurmak için gösterdikleri çabalar da bir bakıma kişisel çabaları niteliğinde kaldı. Diğer doğulu milletvekillerinin olaylar karşısında susuşları, çoğunun, kitlelere karşı hiçbir sorumluluk duymadıklarının ve kendi kişisel çıkarlarından başka birşey düşünmediklerinin bir kez daha ispatı oldu.

Hakkâri olayları şu gerçekleri de bir kez daha gözler önüne seriyor : İktidarlar, bölge halkı üzerinde yoğun baskı ve sömürü politikasını sürdürürken, bölgedeki feodallerle de uzlaşmayı tercih ediyorlar. Somutta bu, bürokratlarla feodal unsurların çok dostane ilişkileri biçiminde açığa çıkıyor. İşte Ahmet Ağa'nın Beytüşşebap bürokratlarıyla ilişkisi.. Bu ilişkiler içinde Ahmet Ağa AP'ye oy sağlıyor, diğer yandan askere gitmiyor ve köylüler üzerinde krallığını, aşiret reisliğini sürdürüyor. Gözleri açılmayan, kula kul olan kitleler böylece iktidarlar için de bir problem teşkil etmiyorlar; vur başına ekmeğini elinden al denilen zavallı bir yığın oluyorlar ve bu yığınları idare etmek ne kadar kolaydır. Ne hak, ne özgürlük, ne ekmek isterler..

Böylece bölge halkı üzerinde yürütülen ırkçı-şöven baskı ve genel sömürü politikasının temelini burjuva iktidarlarla yerel feodallerin, aşiret reislerinin bu işbirliği oluşturuyor. Onların ara ara sürtüşmeleri ve böylesine nahoş olayların meydana çıkması elbette bu gerçeği değiştirmez. Ve böyle durumlarda bile ne feodallerin, ne burjuvaların sömürü düzeni tehlikeye düşmüyor, bu olayda da görül-

düğü gibi kabak yine emekçi halk kitlelerinin, günahsız yığınların başında patlıyor.

Elbette halkımız üzerinde tüm ırkçı-şöven baskıların, sömürünün son bulması, özgürlük, eşitlik ve insanca yaşama ortamı burjuva iktidarlarından beklenecek birşey değildir. Yazılarında âdeta daha az sömürücü, daha az baskıcı, burjuva iktidarları isteyen; hükümetlere, okşayarak sırta binmeyi öneren burjuva yazarlarının aksine, biz, tüm bu sorunların ancak demokratik bir halk iktidarında ve devrimci dönüşümler yoluyla çözüleceğine inanıyoruz. Burjuva iktidarları halkımıza hiçbir zaman güven veremezler, ona insanca davranamazlar, bu onların tabiatına aykırıdır. Bu, onların ıslahı nefs ederek sömürüden vazgeçmelerini istemek demektir ve bu nedenle de olmayacak birşeyi istemek demektir.

Yazımızın hazırlandığı sırada Hakkâri olayları henüz yatışmış değil ve öyle hemen yatışacağa da benzemiyor. Tertipler peşinde olan çevrelerin yeni oyunları orada veya başka yerde heran karşımıza çıkabilir. Devrimci, ilerici, demokrat kesimler olayları dikkatle izlemeli, tertipleri boşa çıkartmalı ve baskıları göğüslemelidirler.

MİLLİ MESELE

III. Bölüm

SOSYAL ŞÖVENİZM ve MİLLİYETÇİLİK

C. ALADAĞ

Sosyal Şövenizmin Maddi Temelleri

İşçi hareketinde sosyal şövenizm belirtileri özetle şunlardır :

Sosyal şövenizmin etkisinde bir işçi hareketi, «kendi» hakim ulusu tarafından ezilen ulusun kurtuluş mücadelesine karşı kayıtsız kalır. Milli baskıya karşı mücadele etmez. Bu baskıyı sessizlikle onaylar, hatta çoğu kez, «kendi» burjuvazisinin saflarında, millî kurtuluş hareketine karşı tavır alır.

Böyle bir işçi hareketi içeride de pasifist-reformist bir nitelik kazanır, devrimci sınıf mücadelesinden uzaklaşır.

Sosyal şövenizmin etkisinde bir işçi hareketi, barış ve savaş konusunda devrimci görüşlerden uzaklaşır. O, genel olarak barışı savunurken, kapitalist ülkeler arasında her an savaşa yol açabilen çelişkileri görmezlikten gelir ve onun barış anlayışı, ezen uluslarla ezilen uluslar, işçi sınıfıyla burjuvazi arasındaki çelişkilerin yumuşak, reformcu yöntemlerle çözülmesini hâyâl eden, bir «sosyal barış» isteği biçiminde açığa çıkar. Böylece

sosyal şövenlerin millî mesele konusundaki tavırları burjuvazininkinden farksız hale gelir ve «sosyal emperyalizme» varır.

Sosyal şövenizm, maddi şartların sonucu olarak, genellikle emperyalist ülkelerin, bir başka ulusu baskı altında tutan ulusların işçi hareketinde görülmekle birlikte, onun karşıtı, ezilen ulusların işçi hareketinde **millî dargörüşlülük** biçiminde ortaya çıkar. Ulusal kinden, baskıdan kaynaklanan bu akım, ezen ulusun işçilerine karşı bile olumsuz bir tavır taşır ve değişik ulustan işçilerin birliğini, demokratik güçlerin dayanışmasını zedeler.

Sosyal şövenizm, işçi hareketinde bir bozulma, enternasyonalizmden uzaklaşma demektir. Böyle bir işçi hareketi uluslararası devrimci görevlerini yerine getiremez ve bu durum tüm ülkelerin işçilerinin ve ezilen halklarının birleşmesini ve dayanışmasını zayıflatır.

Lenin, sosyal şövenizmin maddi temellerini araştırmış ve onun, emperyalist dönemde kapitalizmin asalaklığı ve çürümesinden kaynaklandığını belirtmiştir :

«İşçi hareketinin bütününde görülen uluslararası bölünme, bugünlerde iyice belirmiş durumdadır (II. ve III. Enternasyonal). Bu olay, iki akım arasındaki silâhlı bir mücadelenin ve iç savaşın sonucu olarak ortaya çıkmıştır: Kolçak'ın ve Denikin'in Rusya'da menşevikler ve «devrimci-sosyalistler» tarafından, bolşeviklere karşı desteklenmesi; Almanya'da Scheidemann'ın, Noske'nin ve takımının spartakistlere karşı burjuvaziyle birlikte hareket etmesi. Aynı şeye Finlandiya'da, Polonya'da, Macaristan'da vb. rastlanıyor. Öyleyse bu tarihî ve evrensel olayın iktisadi temeli neye dayanıyor?

«Bu kökler, hiç kuşkusuz kapitalizmin en yüksek tarihi aşamasında, yani emperyalizme özgü asalaklık ve çürümededir. Bu kitapta belirtileceği gibi, kapitalizm, bugün basit bir «kupon kesme» işlemiyle bütün dünyayı soyup soğana çeviren, özellikle zengin ve güçlü bir avuç (dünya nüfusunun da onda birinden azını barındıran ve yüzölçümleri en «geniş» ve en abartılmış ölçüye göre bile dünyanın beşte birinden daha az olan) devleti ileriye geçirmiş bulunmaktadır. Sözgelimi, savaş-öncesi fiyatlara ve burjuva istatistiklerine göre, sermaye ihracı, yılda 8-10 milyar frank gelir getirmekteydi. Bugün bu miktar, elbette daha fazladır.

«Anlaşılıyor ki sağlanan bu muazzam aşırı kâr (çünkü kapitalistler, «kendi» ülkelerinin işçilerini terleterek daha fazla kâr elde etmiştir) işçi şeflerini ve işçi aristokrasisinin meydana getirdiği bu yüksek tabakayı bozabilmektedir. «İleri» ülkelerin kapitalistleri de, dolaylı yada dolaysız, açık ya da maskeli, bin türlü çareye başvurarak, onu bozmaktan geri kalmamaktadır.

«Hayat tarzlarıyla, ücretleriyle, dünya görüşleriyle tamamen küçük-burjuva niteliği taşıyan bu burjuvalaşmış işçi tabakası ya da «işçi aristokrasisi», II. Enternasyonalin başlıca desteği olmuştur; günümüzde de burjuvazinin sosyal destekliğini (askerî değil) yapmaktadır. Çünkü bunlar, işçi hareketi içinde, burjuvazinin gerçek ajanları, kapitalist sınıfın işçi uşakları (labour lieutenants of the capitalist class), reformizmin ve şövenizmin gerçek yayıcılarıdır. Proletarya ile burjuvazi arasındaki iç savaşta ,bunlar, kaçınılmaz olarak ve oldukça önemli bir sayıda, burjuvazinin yanında yer alırlar; «komüncü'lere karşı «Versailles»cılarla birleşirler

«Bu olayın ekonomik kökleri kavranmadıkça, siyasi ve toplumsal portresi değerlendirilmekdikçe, toplumsal devrimin pratik çabalarını tamamlama yönünde tek adım atmaya imkân yoktur»(1).

Marx ve Engels, proletarya devriminin önce en çok gelişmiş kapitalist ülkelerde patlak vereceğini düşünmüşlerdi. Ancak emperyalizm aşamasına ulaşan kapitalizm, Batı Avrupa ülkelerinde çok şeyler değiştirdi. Burjuvazi, deniz aşırı ülkelerin sömürülmesi sonucu Avrupa'ya akan büyük servetlerin bir kısmını işçi aristokrasisi yaratmakta kullandı ve onlara sus-payı olarak verdi. Böylece hayat şartları yükselen, «bir burjuva gibi yaşıyan», işçiler arasındaki bu üst kesim, bu somut yaşama şartlarının ve burjuva propaganda çarkının da etkisiyle devrimci işçi hareketinden uzaklaştı. Batı Avrupa ülkelerinde reformist işçi hareketi güç kazandı; bu hareket II. Enternasyonali doğurdu. Diğer yandan, devrimci hareketin merkezi, Engels'in de son dönemde görüp işaret ettiği gibi, Rusya'ya kaydı ve emperyalist-kapitalist sistem ilk kez bu ülkede, en zayıf halkasından koptu. Devrim sorunu ve sosyal şövenlikle ilgili olarak Lenin şunları söylüyor :

«Mülk sahibi olmamakla birlikte işçi de olmayan bir sınıf, sömürücüleri alaşağı edemez. Bütün toplumu ayakta tutan proletarya sınıfı ancak sosyal devrimi gerçekleştirebilir. Bununla birlikte, yaygın sömürge siyasetinin bir sonucu olarak Avrupa proletaryası bugün **kısmen** öyle bir duruma gelmiştir ki, bütün toplumu geçindiren **onun** emeği değil, sömürgelerde hemen hemen esaret altına alınmış olan yerli halkın emeğidir. Mesela İngiliz burjuvazisi Hindistan ve diğer sömürgelerin milyonlarca halkından, İngiliz işçilerinden elde ettiği kârın çok üstünde bir kâr elde etmektedir. Bazı ülkelerde bu durum, proletaryayı sömürgeci şöven milliyetçilik duygularıyla zehirlemek için gerekli maddi ve ekonomik temeli sağlamaktadır. Muhakkak ki bu geçici bir olgudur; ama bütün ülkelerin proletaryasını bu gibi oportünistçe tutumlara karşı mücadelede biraraya toplıyabilmek için kötülüğün ne olduğu iyice kavranmalı ve nedenleri anlaşılmalıdır. Bu mücadele eninde sonunda

(1) Lenin, Emperyalizm, s. 16-17, Sol Yayınları.

mutlaka zafere ulaşacaktır; çünkü «imtiyazlı» milletler, kapitalist milletlerin sayısı gitgide azalan bir kliğidir»(2).

Lenin'in çok açık şekilde belirttiği gibi, sosyal şövenizmin maddi temeli «asalaklaşmış ve çürümüş» kapitalizm, yani emperyalizmdir. Bu maddi temel, burjuvazinin, dünya ölçüsünde beyin yıkama makinasıyla birleşince, işçi sınıfı hareketi için önemli tehlikeler yaratmakta, onu bozmakta, devrimci amaçlardan uzaklaştırmaktadır.

İleri kapitalist ülkelerin burjuvazisi, sömürge halklarına uyguladığı ağır soygun ve sömürüden sağladığı kârın bir bölümünü kendi işçi sınıfına, en azından onun bir kesimine sus payı olarak veriyor. Diğer yandan burjuvazi, işçi sınıfının devrimci mücadelesi karşısında, ona, önemli ekonomik, demokratik haklar tanımak zorunda kalmıştır. Ulusal gelirin artmasıyla işçilerin ücretlerinde de artışlar oldu; çalışma şartları ve sosyal güvenlik alanında (işsizlik ve iş kazası sigortası, emeklilik vs...) işçilerden yana gelişmeler sağlandı. Bütün bunlar, gelişmiş kapitalist ülkelerin işçilerini, diğer ülkelerin işçi ve emekçilerine oranla daha iyi yaşama şartlarına ulaştırdı. Ve burjuvazi bu durumu değerlendirmeyi, işçi sınıfına verilen tavizlerle onu pasifize etmek için elinden geleni yapmayı ihmal etmedi.

Burjuva ideologları, artık kapitalizmin sınıf çelişkilerinin yumuşadığını; burjuva toplumundaki gelişmenin, «sosyal refah»ın yoksulluğu ortadan kaldırdığını, sınıf çelişkilerinin nerdeyse silindiğini, bu nedenle de devrime hacet kalmadığını iddia ediyorlar. Bu iddiaların gerçeklerle bir ilişkisi yoktur. Çünkü işçi sınıfının hayat şartlarında eskiye oranla önemli düzelmeler olsa da, işçiler hiç bir zaman ulusal gelirin artış oranına uygun bir ücret artışı sağlıyamıyorlar. Bu nedenle de, kapitalist ülkelerde millî gelirin artışına rağmen, işçi sınıfı nisbi olarak yoksullaşıyor. Ancak burjuva propagandası işçileri etkilemekten de geri kalmıyor. İleri kapitalist ülkelerde işçiler asgari tüketim imkânlarına kavuşmuşlardır. Buz dolabı, çamaşır makinası, otomobil, televizyon gibi eskiden yalnız burjuvaların sahiboldukları tüketim mallarından edinebiliyorlar. Akşamları yorgun argın evine dönen işçi, televizyon ekranı karşısında, radyoda, sinemada sürekli olarak burjuva reklamının etkisi altındadır. Bol miktarda resimli dergi, polisiye kitap, gangster ve kovboy filimleri onu, düzeni eleştirici konulardan, kendi sınıf sorunlarından uzaklaştırıyor; öteki ezilen

(2) Lenin, Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri, Ant Yayınları, s. 30.

halklara yabancılaştırıyor. Ve işçilerin önemli bir bölümü, bu beyin yıkama çarkı içinde burjuvazinin oyununa geliyorlar: «Benim neyim eksik? İşte otomobilim, karım, televizyonum var; iyi giyiniyorum ve aç değilim!»

Diğer yandan burjuvazi, bu hayat şartlarının, «refah»ın sürebilmesinin, sömürgelerin elde tutulmasına bağlı olduğunu ustaca işçilerin kulağına fısıldıyor. Kendi sınıfının ideolojisine, diğer ezilen halklara, diğer ulusların emekçilerine yabancılaşan bir emekçi rahatlıkla bu propagandaya kanabilir ve sömürgeci, ırkçı, baskıcı burjuva ideolojisinin yörüngesine girer.

Bunun yanısıra burjuvazi, birkısım işçi liderlerini, sendikacıları politik düzeyde de avlamanın yollarını bulmuştur. Devrimci geleneklerden çoktan beri kopmuş sosyal demokrat partilerinin üst kademeleri bu tip sendikacılara, işçi liderlerine açıktır. Bugün örneğin İngiliz İşçi Partisi'nde, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde ve benzerlerinde bu tip sendikacılar ve işçi liderleri önemli yerler tutuyorlar ve kapitalist düzenin sürdürülmesinde, yönetiminde, herhangi bir burjuva liderinden farkı olmayan bir görev yapıyorlar.

Sosyal şövenist bir işçi hareketinin, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı konusunda kendisine düşeni yapamıyacağı açıktır. Böyle hareketler giderek burjuvaziyle bütünleşmeye ve proleter davasına ihanete varır. Lenin, 1920 tarihli Uluslar ve Sömürgeler Komisyonu Raporu'nda bu konuyla ilgili şunları söylüyor :

> «Quelch yoldaş, Britanya Sosyalist Partisi'nin adına komisyonumuzda bu konuya değindi. Basit bir İngiliz işçisinin, köle haline getirilmiş halklara, İngiliz boyunduruğuna karşı ayaklanmalarında yardımcı olmayı, ihanet saydığını söyledi. Büyük Britanya'nın ve Amerika'nın işçi aristokrasisinin dargörüşlü şövenizminin sosyalizm için en büyük tehlikeyi teşkil ettiği, bunların İkinci Enternasyonalin en sağlam dayanakları olduğu ve burada sözkonusu olan şeyin bu burjuva enternasyonaline bağlı olan işçi liderlerinin en büyük ihaneti olduğu doğrudur. İkinci Enternasyonal de millî meseleyi tartışmıştır. Basel Manifestosu bu meseleden apaçık terimlerle söz etmektedir. İkinci Enternasyonal partileri, devrimcilere layık tarzda hareket edeceklerine söz de vermişlerdi; ama İkinci Enternasyonalin ve öyle sanıyorum ki İkinci Enternasyonal'den Üçüncü Enternasyonale katılmak niyetiyle ayrılan partilerin çoğunluğunun, sömürge ve bağımlı halklara, kendilerini ezen uluslara karşı ayaklanmalarında yardımda bulunarak gerçekten devrimci bir çalışmada bulunduklarına henüz tanık olamamaktayız. Bunu yüksek sesle ilân

etmeliyiz ve bu inkâr edilmez bir gerçektir. Söylediklerimizin yalanlanması yolunda bir davranışın olup olmadığını göreceğiz»(3).

Lenin, «Emperyalizm» de, Marx ve Engels'in İngiliz işçi hareketindeki oportünizmle ilgili görüşlerine de atıfta bulunur :

«Marx ve Engels, işçi hareketi içinde beliren oportünizm ile İngiliz kapitalizminin emperyalist özellikleri arasındaki bu bağıntıyı onar yıllık dönemler içinde yöntemli bir biçimde yakından gözlemlemişlerdi. Nitekim Engels, 7 Ekim 1858'de, Marx'a şöyle yazmıştı :

«'Gerçekte İngiliz proletaryası gitgide daha fazla burjuvalaşmaktadır; öyle görünüyor ki, başka uluslara göre daha burjuva olan bu ulus, kendi burjuvazisinin yanısıra bir burjuva aristokrasisi ve bir burjuva proletaryası yaratmaya yönelmekte. Bütün dünyayı sömürmekte olan bir ulus için bu, elbette, bir dereceye kadar mantıkî bir şeydir'»

«Aşağı yukarı çeyrek yüzyıl sonra, 11 Ağustos 1881'de yazdığı bir mektupta da, «burjuvazi tarafından satın alınmış, hiç değilse beslenmiş adamların yöneticiliğine ses çıkarmayan berbat İngiliz işçi sendikaları»ndan söz eder.

«Engels, Kautsky'ye yazdığı (12 Eylül 1882 tarihli) bir mektubunda da şöyle diyordu :

«'İngiliz işçilerinin sömürge politikası konusunda ne düşündüklerini mi soruyorsunuz bana? Genel olarak politika konusunda ne düşünüyorlarsa, onu düşünüyorlar. ...İşçi Partisi yok burda; sadece muhafazakâr radikaller ve liberaller var; işçilere gelince onlar da İngiltere'nin sömürgeler ve dünya pazarı üstünde kurduğu tekele rahatça katılıyorlar'»(4).

Savaş ve Barış Sorunu

Reformcu burjuva çizgisine kayan, giderek II. Enternasyonal'i oluşturan oportünist işçi liderleri ve partileri, savaş ve barış sorununu da devrimci özünden boşalttılar ve saptırdılar.

Onlar, burjuvazinin tezi olan **sınıflararası sosyal barış** çizgisini benimsediler ve bir devrime hacet kalmaksızın, toplumun, işçi sınıfının istekleri yönünde değişebileceğini, sosyal barış havası içinde kapitalizmin kötülüklerinin ortadan kaldırılabileceğini savundular. Bu, işçi sınıfının, kendisini ve tüm toplumu, kapitalizmin sömürü ve tahakkümünden kurtarmak için, burjuvaziye karşı yürütmesi gereken amansız sınıf savaşını reddetmek demekti.

(3) Lenin, Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı, Sol Yayınları, s. 165.

(4) Lenin, Emperyalizm, Sol Yayınları, s. 133.

Sosyal şövenler, uluslar arasında barışı savunurken, onu, burjuvazinin işine yarayacak bir biçimde dile getirdiler. Onlar, kapitalist ülkeler arasındaki uzlaşmaz çelişkileri ve bu çelişkilerin sürekli savaş ocakları yaratmasının kaçınılmaz olduğunu görmezlikten gelerek soyut barış çağrılarında bulundular. Aslında bu barış çağrıları, somutta, emperyalist ülkelerin, sömürgeleri bölüşme sorununu kendi aralarında iyilikle çözmelerini istemeye varıyordu. Çünkü sosyal şövenler, sömürgeleştirilmiş Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin kurtuluş sorunları ile meşgul değildiler. I. Emperyalist Savaş başladıktan sonra da Sosyalist Enternasyonal'in 1912'de Bale Kongresi'nde aldığı kararları unutup her biri kendi burjuvazisinin arkasından koştuktan sonra da, getirdikleri öneri «adil ve demokratik barış» çağrısı oldu. Yani onlar, emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürmeyı düşünmediler, bu uğurda çaba harcamadılar. Yine onlar, sömürgeler ve eskiden ilhak edilmiş tüm ülkeler terkedilmeden, dünya ulusları arasında adil ve demokratik bir barış olamıyacağını hesaba katmadılar.

Yine II. Enternasyonal'in sosyal şövenleri, emperyalist savaşı da yanlış tanımladılar ve onun gerçek niteliğini kitlelerin gözünden sakladılar. 1. ve 2. emperyalist savaşlar, emperyalist ülkeler, dünyayı yeniden paylaşmaya çalışan dev tekeller arasındaki çelişkilerden, çıkar çatışmalarından doğmuştu. Sosyal şövenlerin her biri bu savaşta kendi burjuvazisinin arkasından gitmekte bir sakınca görmedi. Buna uygun ideolojik kılıflar da uydurdular. Örneğin Alman sosyal şövenleri, aynen Alman papazları gibi «Alman ulusunun yüksek çıkarları uğrunda» savaşa katılmaları için işçilere nutuk çekmekten kaçınmadılar. Öteki ulusların sosyal şövenleri de (elbette burada sözkonusu ettiklerimiz işçi hareketindeki oportünist unsurlardır ve besbelli ki her ulusun işçi hareketinde devrimci ilkeleri elden bırakmayan parti ve liderler değildir) ülkelerinin saldırıya uğradığını iddia ederek, «vatanın savunması»nı «tüm ulus» için ve bu arada işçiler için de bir görev sayıyorlardı. Sosyal şövenler, böylece, savaşın hangi amaçla çıktığını ve yürütüldüğünü görmezlikten geliyor, kaba bir, saldıran saldırıya uğrıyan ayrımıyla, onu kendi ulusları açısından haklı göstermeye çalışıyorlardı.

Oysa devrimciler savaşı siyasetin bir devamı olarak tanımlarlar ve herhangi bir savaşta haklıyı veya haksızı ayırırken, savaşın hangi siyasetin uzantısı olduğunu düşünür, ona göre değerlendirirler. Devrimcilerin kıstası budur. İki emperyalist ül-

ke arasındaki savaşta, ilk saldıran kim olursa olsun, her iki tarafın da haksız bir savaş yürüttüğü açıktır. Çünkü her iki emperyalist ülke de sömürgeleri, nüfuz alanlarını paylaşma kavgası verirler. Bu nedenle emekçi halkın görevi, bu tür savaşlarda taraflardan birini desteklemek değildir.

«100 kölesi olan bir köle-sahibinin, köleleri daha «hakkaniyetle» paylaşmak için, 200 kölesi olan bir başka köle-sahibiyle savaştığını düşünün. Böyle bir durumda« savunma» savaşı ya da «vatanın savunması için» savaş teriminin kullanılması tarihi bakımdan açıkça yanlış, pratikte de halkın, kakavanların ve cahillerin kurnaz köle - sahipleri tarafından aldatılması olurdu. Şu anda kölelik düzenini pekiştirmek uğrunda köle-sahipleri arasında sürüp giden savaşta halklar, günümüzün emperyalist burjuvazisi tarafından, «milli» ideoloji ve «vatan savunması» terimiyle işte böyle aldatılıyorlar» (5).

1. Dünya Savaşı başladıktan sonra Lenin, proletarya partilerinin görevinin içi boş barış çağrıları yapmak olmadığını, emperyalist savaşı bir iç savaşa, sınıf savaşına çevirmek ve iktidarı almak için mücadele olduğunu belirtti.

Burada, bir yanlış yoruma yer bırakmamak bakımından şunu belirtelim ki, Lenin,in temelini attığı ve çağımızda işçi sınıfı partilerinin kararlı biçimde sürdürdükleri «barış içinde birarada yaşama» politikası, savaş ve barışla ilgili yukardan beri sözünü ettiğimiz devrimci tavırla çelişmez. Barış içinde birarada yaşama politikası, emperyalistlerin savaş ocağı açmalarını engellemek, emperyalist saldırganlığı frenlemek, soğuk savaşı boşa çıkarmak, silâhlanma yarışını geriletmek amaçlarını taşır. Ancak elbette bu politika, kapitalist ülkelerdeki sınıf mücadelesinin herhangi bir biçimini yasaklamak, bu mücadeleyi pasifize etmek; yada ulusal kurtuluş savaşlarının durdurulması anlamına gelmez. Bunlar haklı savaşlardır ve elbette işçi sınıfının ve tüm ezilen insanlığın kurtuluşu için verilen müçadeleler sonuna kadar desteklenmelidir.

Millî mesele, işçi sınıfı biliminin kilit sorunlarından biridir. O kadar ki Marx, millî mesele karşısındaki tavrı devrimciliğin bir ayıracı saymıştır. Lenin de bunu çok kez vurgulamıştır. Çünkü millî mesele karşısındaki doğru tavır, yalnızca sosyalistlerin burjuva şartlanmalardan kurtulup kurtulmadıklarını, sosyalizmin insancıl ideolojisini içlerine sindirip sindirmediklerini göstermesi bakımından bir ölçü değildir; aynı zamanda işçi sınıfı-

(5) Lenin, Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri, Ant Yayınları, s. 136-137.

nın ve tüm toplumun baskı ve sömürüden kurtuluşu yolunda pekçok engelin aşılmasını, işçi sınıfının birliğini, devrimci mücadele kararlılığını, dostlar edinmesini sağlar; özetle söylersek, onun zaferinin asgari bir şartını oluşturur. Lenin, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı uğrunda mücadeleyi kapitalizme karşı mücadele olarak değerlendiriyor ve şöyle diyordu :

«Biz emperyalizme, yani kapitalizme karşı devrimci bir mücadeleden yanayız. Emperyalizm, başka milletleri ezen milletlerin bu baskıyı yayma ve arttırma ve sömürgeleri aralarında yeniden pay etme çabasıdır. Bu yüzdendir ki, bugün milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkı sorunu **hakim** milletlerin sosyalistlerinin davranışına **bağlıdır. Hakim** milletlerden herhangi birinden (İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya, Rusya ve Amerika Birleşik Devletlerinden) hangi sosyalist eğer ezilen milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkını (ayrılma hakkını) tanımıyor, o uğurda savaşmıyorsa, gerçekte o bir sosyalist değil, bir şövendir.

«Emperyalizme karşı içten ve tutarlı bir mücadeleye, millî soruna(bugün) kakavanca değil, proleterce bir yaklaşıma yalnız bu görüş götürebilir bizi. Yalnız bu görüş, milletler üzerinde her türlü baskıya karşı savaşma ilkesini tutarlı bir yolda uygulamaya götürebilir bizi; ezen ve ezilen milletlerin proletaryası arasında güvensizliği ortadan kaldırır; bütün küçük milletlerin kapitalist düzen içinde özgürlüğü ütopyasından ayrı olarak sosyalist devrim için (yani tam millî eşitliğin gerçekleşmesine elveren yegane rejim için) milletlerarası, birlikte mücadeleyi mümkün kılar.

«Eğer bütün «büyük» devletlerin, yani büyük soyguncu devletlerin sosyalistleri sömürgelere bu hakkı tanımıyorlarsa, bunun tek nedeni onların sosyalist değil, aslında emperyalist olmalarıdır. Kendileri hakim milletlerden oldukları halde ezilen milletlerin «kendi kaderlerini tayin hakkı» için **savaşmayan** kimselerin sosyalist siyasetler uygulayabileceklerini hayal etmek gülünçtür.

«Burjuva siyaset adamlarının milletlerin özgürlüğünden dem vurarak halkı aldatmalarına göz yummaktansa sosyalistler diğer milletlerin ezilmesine yardım ettikleri sürece, ve o milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkını, yani ayrılma özgürlüğünü tanıyıp savunmadıkları sürece, kendilerinin kurtulma umutlarının sıfır olduğunu **hakim** milletlerin yığınlarına andatmalıdırlar. Barış sorunu ve millî meselede bütün ülkelere uygulanması gereken ve emperyalist siyasetten ayrılan sosyalist siyaset budur»(6).

Lenin burada, sömürgelere ayrılma hakkını tanımayan sosyalistlerin özünde emperyalist olduklarını belirtmekte ve böylece sosyal şövenleri ağır bir dille suçlamaktadır. Lenin, bir başka yerde sosyal şövenleri açıkça «sosyal emperyalistler» olarak ni-

(6) Lenin, Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri, Ant Yayınları, s. 131-133.

telemektedir: «Milletler arasında kapitalist düzende eşitlik ve barış düşü gören küçük burjuva ütopyacıların yerini sosyal emperyalistler almışlardır» (7).

Burada Lenin, savaş ve barış konularında burjuva kuyrukçuluğu yapan, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkından yana çıkmayan II. Enternasyonal partilerini kastediyor ve onların bu politikasının emperyalist politikaya uygun düştüğünü belirtiyor. Açıktır ki bugün bazı çevrelerin, günümüzün ideolojik tartışma ortamına soktukları ve birkısım sosyalist ülkelere karşı bir suçlama olarak kullandıkları «sosyal emperyalistler» teriminin Lenin'in kullandığı bu kavramla bir ilişkisi yoktur. Lenin onu, kapitalist ülkelerin proletarya yolundan şaşan, burjuvalaşan, bu nedenle de ulusal baskıya ve sömürgeciliğe destek olan sözde sosyalist partileri için kullanmıştır. Oysa günümüzde bu terimi sosyalist ülkelere karşı kullananlar, onu içeriğinden boşaltarak yanlış ve haksız bir suçlama aracı yapmışlardır.

Lenin, sosyal şövenlerin bir özelliği olarak, onların, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını sözde tanıdıkları zaman da, bunu, başka ulusların ezdikleri uluslar için ortaya attıklarını, ama sıra kendi burjuvazileri tarafından ezilen uluslara gelince apışıp kaldıklarını belirtir :

«Millî meselede sosyal şövenlerin programı nedir? Ya... kendi kaderlerini tayin hakkını inkâr etmektedirler, ya da o hakkı açıkça iki yüzlü bir biçimde, yani kendi milletleri tarafından ya da onun askerî müttefikleri tarafından baskı altında tutulan milletlere uygulamaksızın tanımaktadırlar» (8).

«Alman şövenlerinin bu sahtekârlığının kökü, savaşta düşmanları olan İngiltere'nin ezdiği halkların bağımsızlığına duydukları yakın ilgiyi bağıra çağıra dile getirdikleri halde, kendi milletlerinin ezdiği halkların bağımsızlığı konusunda alabildiğince kızarıp bozararak sessiz kalmalarındadır» (9).

Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı Uğrunda Mücadele «Sosyalist Devrim» Sonrasına Bırakılamaz.

Millî mesele konusunda sosyalistler arasında rastlanan ve ulusların kaderlerini tayin hakkı uğrunda mücadeleyi pratikte reddeden bir başka yanlış görüş daha var. Birçok kişi, millî baskı ve sömürüye karşı olduğunu söylemekle birlikte, millî mesele-

(7) Lenin, Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri, s. 155.
(8) Lenin, Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri, s. 155.
(9) Lenin, Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri, s. 166.

nin çözümünün kapitalist bir toplumda mümkün olmadığını gerekçe göstererek millî meselenin çözümü uğrunda çabaların devrim sonuna ertelenmesini, bu yöndeki tartışmaların devrim öncesinde yarar getirmeyeceğini, aksine, işçi sınıfını ve onun birkısım müttefiklerini ürküteceğini vs. ileri sürmektedirler.

Meselenin bu şekilde konulması birçok bakımdan sakattır. Bir kere işçi sınıfı ve diğer emekçi, aydın kitleler arasındaki şartlanmalarla mücadeleyi göze almamakta, onları en doğru şekilde proleter görüşüyle eğitmeyi ertelemektedir. Oysa açıktır ki işçi sınıfı ve diğer emekçi kitleler, devrimci bir dünya görüşüyle donatılmadıkça, burjuva şartlanmalardan kurtarılmadıkça proletaryanın mücadelesi doğrultusunda yürüyemezler. Burjuvazi her an onları dilediği yönde sürükleyebilir; kendi karşı-devrimci, şövenist amaçları için kullanabilir. Millî mesele konusundaki bilinç, proletaryanın sınıf bilincinin, enternasyonal görev bilincinin ayrılmaz, temel bir parçasıdır.

> «Ezen ülkelerde işçilerin enternasyonalist eğitiminin ağırlık merkezini, zorunlu olarak, ezilen ülkelerin ayrılma ve bağımsız devlet olarak mevcut olma hürriyetinin propagandası ve savunması teşkil etmelidir. Bu propagandayı yapmayan, ezen ulusun sosyal-demokratını (o dönemde «sosyal-demokrat» terimi işçi sınıfı sosyalistleri için kullanılmakta idi, C.A.) emperyalist ve şartlatan diye nitelendirmek hakkımız, ödevimizdir. Bu istek mutlak bir istektir, hatta sosyalizm kurulmadan önce böyle bir isteğin gerçekleşmesi ihtimali binde bir bile olsa»(10).

Bu konuda Stalin de şunları söylemektedir :

> «Böyle bir mücadele olmadan hakim ulusların işçi sınıfının, tabi ülkelerin ve sömürgelerin emekçi kitleleriyle yakınlaşma ruhunda, proletarya devrimine gerçekten hazırlanma ruhunda terbiyesini tasavvur etmek imkânsızdır. Eğer Rus proletaryası, eski Rus imparatorluğunun ezilen halklarının sevgi ve desteğine mazhar olmasaydı, Rusya'da devrim başarı kazanamazdı ve Kolçak'la Denikin mağlup edilemezdi. Fakat bu halkların sevgi ve desteğini kazanmak için Rus proletaryasının, Rus emperyalizminin zincirlerini kırması ve bu halkları milli baskıdan kurtarması lazım geldi. Bu yapılmasaydı, Sovyet iktidarını kuvvetlendirmek ve hakların gelecekteki birliğinin canlı bir örneği olan işbirliği örgütünü kurmak mümkün olamazdı»(11).

Yine meselenin bu şekilde konulması, aslında, burjuva dünya görüşünden, onun millet anlayışından sıyrılamamış kişilerin

(10) Lenin, Stalin'in Marksizm ve Millî Mesele adlı eserinden naklen, Sol Yayınları, s. 139.
(11) Stalin, Marksizm ve Millî Mesele, Sol Yayınları, s. 137.

kendilerini gizlemelerine yaramaktadır. Böylece onlar millî meseleyi başlarından savmaktadırlar. Ayrıca bu, burjuvazinin yıldırımlarını çekmemek için de yapılmaktadır. Oysa açıktır ki burjuvazinin hışmı sosyalistler üzerinde her an, başka bahanelerle de kendini gösterebilir ve ondan tamamen kurtulmanın tek yolu, ya burjuvaziyi yenilgiye uğratmaktan, ya da devrimci mücadeleyi bırakıp burjuvazinin safına geçmekten ibarettir!

Millî mesele, demokratik programın bir parçasıdır ve bizzat sosyalist devrimin başarısı için işçi sınıfının programına alınmasında, uğrunda mücadele edilmesinde hayati önem vardır. İşçi sınıfı yalnız millî mesele için değil, kitlelerin diğer tüm demokratik sorunları uğrunda da savaşırken sosyalist devrime doğru güçlerini yoğunlaştırır, toparlar ve mesafe alır. Lenin bu konuda şunları söylüyor :

«...Kendisi sosyalist devrim **adına**, demokrasi alanında tutarlı bir devrimci programı küçümseyerek reddetmektedir. Ama böyle yapmakla yanlış hareket ediyor. Proletarya ancak demokrasi sayesinde, yani demokrasiyi tastamam uygulayarak ve mücadelesinin her adımını en kararlı bir biçimde dile getirilen demokratik isteklere uydurarak zafere ulaşabilir. Sosyalist devrimi ve kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi **bir tek** demokratik soruna, mesela şu anda millî meseleye **karşıt koymak** saçmalıktır. Kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi **bütün** demokratik istekleri —cumhuriyet, milis, memurların halk tarafından seçilmesi, kadınlara eşit haklar, milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkı, vs.— içeren devrimci bir program ve taktiklerle **birleştirmeliyiz**. Kapitalizm var oldukça bu istekler —hepsi— sadece bir istisna olarak, o da eksik ve çarpık bir biçimde gerçekleşebilir» (12).

Lenin'in sosyal şövenizmle, hatta sosyal emperyalizmle suçladığı partilerin birçoğu, gerçekten, bu yolda öylesine hızlı adımlarla yürüdüler ki sonunda, işçi sınıfı adına takındıkları maskeleri çıkartıp açıkça burjuvazinin, hatta tekelci burjuvazinin açık partileri haline dönüştüler. Onların birçoğu şimdi Batı Avrupa ülkelerinde iktidardadırlar. Ama dünyanın şurasında burasında, sosyalizm adına yola çıkıp onların rolünü oynamaya kalkışan veya kalkışacak partilere de her zaman rastlanabilir. Lenin, sosyal şövenizmin işçi hareketindeki etkinliğinin «geçici bir olgu» olduğunu; çünkü «imtiyazlı milletlerin» kapitalist milletlerin gitgide azalan bir kliği olduğunu belirtiyordu. Gerçekten bu partilerin maskesi bizzat hayatın kendisi tarafından, devrimci pratik içinde düşürüldü. 1. ve 2. emperyalist savaşlarda dostun ve

(12) Lenin, Loğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri, s. 151.

düşmanın yeri açıkça belli oldu. Bunun yanısıra, sosyal şövenizmi yaratan maddi temel de, sosyalist dünya sisteminin doğuşu ve peşpeşe başarıya ulaşan ulusal kurtuluş savaşlarıyla giderek daraldı. Batı Avrupa'da işçi sınıfının gerçekten devrimci partileri oluştu ve onlar şimdi kapitalizme karşı sınıf savaşını doğru bir çizgide sürdürüyorlar.

Ancak sosyal şövenizm, çağımızda tümüyle yenilgiye uğratılmış değil. Emperyalizm, sömürgecilik ve millî baskı var oldukça sosyal şövenizm de var olacaktır. Ve dün olduğu gibi bugün de, ona karşı ciddi bir mücadele verilmesi gerekmektedir.

Ezilen Ulusun İşçi Hareketinde Milli Dargörüşlülük

Sosyal şövenizm genellikle hakim ulusların işçi hareketinde ortaya çıkabilen bir hastalık olmakla birlikte, bir yandan bunun, bir yandan da yüzyıllar süren baskı ve zulmün yarattığı tepkiyle, ezilen ulusun işçi hareketinde de, işçi hareketinin birliğine zarar veren, sekter eğilimler ortaya çıkabilir. Bu eğilimler, genellikle dar görüşlü bir milliyetçilikten kaynaklanır.

Yüzyılların yarattığı eziklik, yapılan baskı ve zulüm, hakim ulusa karşı öfke, nefret ve kin yaratır. Ezilen ulusun emekçilerinin bu duygulardan sıyrılmaları, ezen ulusun emekçileriyle kardeşçe dayanışma içine girmeleri elbette kolay değildir. Ama bu başarılması gereken bir görevdir. Açıktır ki millî baskıyı, sömürüyü yaratanlar ve sürdürenler hakim ulusun egemen sınıfları; burjuvaları ve büyük toprak sahipleridir. Ve bunlar, baskı ve sömürüyü, çoğu kez ezilen ulusun en gerici unsurlarıyla (feodallerle, geleneksel şeflerle) elele vererek yürütürler. Bu nedenle millî baskının son bulması da, sosyalist bir topluma ulaşılması da bu egemen sınıfların yenilgisine bağlıdır. Ezen ve ezilen ulusun işçileri, tüm emekçileri bunun için elele vermek zorundadırlar.

Bu amaçla, ezilen ulusun emekçi kitlelerinde, hakim ulus emekçilerine karşı varolan kırgınlıkların, kinlerin, kısacası olumsuz şartlanmaların giderilmesi için ciddi çaba gösterilmelidir. Lenin, ezilen ve ezen ulusların sosyalistleri için bu karşılıklı görevi şöyle belirliyor :

«Hakim milletlerin sosyal-demokratları o hak uğrunda, onun içtenlikle tanınmasını sağlama yolunda mücadele vererek, ezilen milletlerin ayrılma hakkına sahip olmalarını istemelidirler; çünkü aksi takdirde, milletlerin eşit haklarının ve milletlerarası işçi sınıfı

dayanışmasının tanınması boşuna lafazanlıktan başka bir şey olmaz, ve ikiyüzlülüğün daniskasıdır. Öbür yandan, ezilen milletlerin sosyal-demokratları da bütün ezilen milletlerin işçilerinin hakim milletler işçileriyle birleşip kaynaşmasına en büyük önemi vermelidirler; yoksa bu sosyal-demokratlar ister istemez, **her zaman** halkın ve demokrasinin çıkarlarına ihanet eden, ve **her zaman** toprak ilhak edip başka milletleri ezmeye hazır olan kendi millî **burjuvazilerinin** müttefikleri olacaklardır»(13)

Ezen ulusun işçi sınıfının, proletaryaya yakışır devrimci bir mücadele yürütebilmesi, nasıl onun sosyal şövenizmden kurtulmasını gerekli kılıyorsa, ezilen ulusun işçilerinin de devrimci bir doğrultuda yürüyebilmeleri, onların millî dargörüşlülükten kurtulmalarını, işçi sınıfının enternasyonalci dünya görüşüne sımsıkı sahip çıkmalarını gerektiriyor. Elbette bu, onların milli kurtuluş görevlerini yapmalarına bir engel değildir. Aksine ancak böylesine devrimci bir tutum, millî kurtuluş görevlerinin de en emin ve doğru bir yolda başarılmasını sağlar. Stalin, ezilen ülkelerin kurtuluş hareketini, «hakim ülkelerin» proletarya hareketine bağlayan bağı şöyle dile getiriyor :

«Kendi millî çan kulelerinden daha uzağını görmek istemeyen ve kendi ülkelerinin kurtuluş hareketini, hakim ülkelerin proletarya hareketine bağlayan bağı anlamayan ezilen ülkelerin sosyalistlerinin millî çerçeve içine kapanma, dar görüşlülük, partikülarizm temayülü ile mücadele zorunluluğu bundan ötürüdür.

«Böyle bir mücadele olmadan, ne ezilen ulusların proletaryasının takip edeceği bağımsız politikayı savunmak, ne de emperyalizmin devrilmesi için mücadelede, hakim ülkelerin proletaryası ile sınıf dayanışmasını savunmak mümkün olmazdı»(14).

Sosyal şövenlerden söz ederken zorunlu olarak madalyonun bu yönü üzerinde durduk; bu da asla, Avrupa'da işçi sınıfı hareketinin devrimci yönünü küçümsediğimiz gibi yanlış bir yoruma yer vermemelidir. Elbette böyle bir şey söz konusu değil. İşçi hareketini burjuvazinin kuyruğuna takmak isteyen oportünist bir kesimin yanısıra, Batı Avrupa işçi sınıfının güçlü devrimci bir geleneği vardır. 1848 işçi devrimlerinde, Paris Komünü döneminde ve faşizme karşı Avrupa işçi sınıfı pekçok evladını kurban verdi. İşçi sınıfının dünya ölçüsünde kazandığı pek çok ekonomik, demokratik, politik mevzide, işçi sınıfı biliminin doğup gelişmesinde Batı Avrupa işçi sınıfının verdiği yürekli, bilinçli mücadelenin payı büyüktür.

(13) Lenin, Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri, s. 153.
(14) Stalin, Marksizm ve Millî Mesele, s. 138.

Sosyal şövenizmin maddi temelini dünya ölçüsünde emperyalizmin oluşturmasına rağmen, açıktır ki o, emperyalist olmayan herhangi nisbeten geri kalmış bir kapitalist ülkenin işçi hareketinde de görülebilir ve görülmektedir. Onu yaratan temel, özünde, sömürünün ve millî baskının varlığıdır. Çağımızda, her ulusun burjuvazisinin, kendi çıkarı için ulusal benciliği kışkırtması, işçi sınıfı hareketini bozmaya çalışması doğaldır. Emperyalist dönem, burjuvazinin bu çabalarına daha elverişli maddi olanaklar sağlamıştır. İşçi sınıfının devrimci geleneğinin, bilinç ve örgütlenme düzeyinin zayıf olduğu birçok nisbeten geri kalmış kapitalist ülkede de burjuvazi, işçileri ve diğer emekçi kitleleri kendi şöven bayrağı altına toplayabilmekte ve komşu uluslara, ulusal azınlıklara karşı gerici nitelikte savaşlar yürütebilmektedir. Bu nedenle sosyal şövenizme karşı mücadele, onun işçi hareketinde etkisiz kılınması için ciddi çabalar, hemen tüm ülkelerde sosyalistlerin karşısına çıkan bir görevdir.

Örneğin Türkiye işçi sınıfı için de, şövenizmin yıkıcı, işçi hareketini yozlaştırıcı etkilerinin ciddi olarak gözden uzak tutulmaması gerekir. Türkiye'de, yarım yüzyıl süreyle, işçi sınıfı son derece ağır baskılar altında tutuldu. Onun bilinç ve örgütlenme düzeyinin gelişmemesi; işçi sınıfının dünya görüşünün işçiler ve tüm emekçiler, aydınlar arasında yayılmaması için elden gelen yapıldı. Bu nedenle de sosyalist hareketin Türkiye'de emekçi kitleler arasında sağlam, köklü bir geleneği yoktur. Buna karşılık bu elli yıl boyunca burjuva dünya görüşü, çok sistemli ve yoğun bir şekilde kitlelere şırınga edildi. Bir yandan burjuvazinin ırkçı-şöven, bireyci dünya görüşü; diğer yandan feodal dönemden miras kalan ve geri bir kapitalizmde canlılığını sürdüren, burjuvazinin de işine geldikçe tahrik ettiği ve sömürdüğü mistik dünya görüşü kitleler üzerinde oldukça etkindir. Bu durumda geniş emekçi kitlelerinin, karmaşık toplum olayları karşısında kendi çıkarlarına uygun, doğru tavır takınmaları, işçi sınıfının bağımsız politikası yönünde yürümeleri kolay olmuyor.

Burjuvazi, ipliği pazara çıkmış birkısım hurda sloganları, ısıtıp ısıtıp yeniden pazara sürebiliyor; kitlelerdeki şöven şartlanmaları , mistisizmi sömürüyor; kitleleri yalanlarla aldatıyor, şaşırtıyor, peşinden sürüklüyor. Burjuvazi, kitlelerin bilinç düzeyinin düşüklüğünden yararlanarak en çirkef yöntemlere, kaba demagojiye başvurmakta sakınca görmüyor. Kitlelerin giderek gelişen bilinç düzeyi, elbette, ikiyüzlü burjuva politikacılarının maskelerini düşürecektir.

Son dönemlerde, işçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesinin oldukça canlandığı, geliştiği bir zamanda, onu burjuva - reformcu, pasifist bir sosyal demokrat çizgiye kanalize etmek için yoğun çabalar harcanmakta. İşçi harektini CHP çizgisinde tutma çabasıdır bu. TÜRK-İŞ, yıllar yılı, Amerikan tipi sendikacılığın tipik örneğini verdi ve işçi sınıfını politikanın dışında tutmaya çalıştı. Aslında bu, işçi sınıfını, bilinçsiz bir kitle olarak burjuvazinin sömürü ve baskısına terketmekten başka bir şey değildi. Buna karşı bir tepki olarak doğan ve işçi sınıfının politik hedeflerine paralel bir sendikacılık anlayışını oldukça iyi biçimde belirleyen Devrimci İşçi Sendikaları (DİSK) içinde ise, son dönemlerde ekonomizme ve sosyal demokrasiye yatkın eğilimler görülmektedir. İşçi sınıfı hareketine bu dönemde kazandırılacak yön, kuşkusuz çok önemlidir. Yanlış eğilimlerle ciddi şekilde mücadele edilmelidir.

İşçi sınıfının faşizme karşı, demokrasi ve sosyalizm için vereceği mücadelenin başarısı, ona sağlam ideolojik öncülük sağlamaya bağlıdır. Ve hiç kuşkusuz sosyal şövenizmin, bu bir burjuva çürümüşlüğü, bencilliği olan hastalığın işçi sınıfı içindeki kötülüklerini önlemek, kitleleri işçi sınıfının devrimci dünya görüşüyle donatmak, sosyalist mücadelenin temel hedeflerinden biri olmalıdır.

İşçi sınıfı tüm ezilenlerin, baskı görenlerin yanında olmalı; yalnız kendisi için değil, tüm ezilen sınıf ve tabakalar, kitleler, halklar için demokrasi istemelidir ki tüm ezilenler de ona dostluk ellerini uzatsınlar; faşizme ve sömürüye karşı onunla kenetlensinler.

MİLLİYETÇİLİK VE TARİHİ KONUMU

Her toplumsal düzen kendi ideolojisini, diğer bir deyişle, kendi görüşler sistemini yaratır. Sınıflı bir toplumda ideoloji de sınıfsal bir öze sahiptir. Ezen ve ezilen sınıfların ideolojileri birbirinden farklıdır.

Kapitalist bir toplumda temel sınıflardan biri üretim araçlarını elinde tutan sınıf, yani burjuvazi ise, diğer temel sınıf ta üretim araçlarından yoksun ve işgücünü satarak yaşayan işçi sınıfıdır. Sınıfları belirleyen şey ise temelde üretim ilişkileridir. Üretim araçlarının mülkiyetini elinde tutan burjuvazi, bu yoldan işçi sınıfını, diğer emekçi yığınları ve birçok halde başka

halkları sömüren bir sınıftır. Onun varlığı bu sömürü düzeninin varlığına bağlıdır ve bu nedenle de burjuva ideolojisi, mevcut toplum düzeninin pekiştirilmesine ve sürdürülmesine uygun bir değerler sistemi (felsefe, hukuk, din, politika, tarih, sanat vb.) ile kendini savunur, öteki temel sınıf —işçi sınıfı— ile mücadele eder.

İşçi sınıfının çıkarı ise, elbette, mevcut üretim ilişkilerini değiştirmek ve sosyalist bir toplum kurmaktır. Işçi sınıfının bilimi sanatı, tüm değerler sistemi, yani ideolojisi bu doğrultuda oluşmuştur.

Kapitalizm, ekonomik alanda özel girişimi savundu ve insanın insanla ilişkilerinde bireyci dünya görüşünü geliştirdi. Özel mülkiyetin dokunulmazlığını savundu ve bu anlamda kişiye kayıtlar koyan, sermaye birikimini ağırlaştıran feodal hukuka karşı çıktı. Onun «özgürlük, eşitlik, adalet» sloganları kişinin, yani bir bakıma «burjuva»nın önündeki engellerin temizlenmesi anlamına geliyordu.O , dini de bu yönüyle eleştirdi.

Burjuvazi, ulusal pazarı oluşturmak için feodal bölünmüşlüğe son vermek, bazı hallerde de, ülkeye egemen olan «yabancı» kralları kovmak zorundaydı. Bu nedenle millet (ulus) kavramı önem kazandı. Ulusal kültür, daha kapitalizmin gelişiminden ve zaferinden önce belli bir varlığa sahiptir. Elbette uzun süre aynı topraklar üzerinde yaşıyan, aynı dili konuşan kişiler arasında ortak kültürel bağlar, töreler, davranış benzerlikleri; ulusal onur duygusunun kaynağını oluşturan, toplumun şan ve şerefiyle ilgili değerler oluşur. İşte, o zamana kadar zaten bir ölçüde var olan ulusal unsurları, değerleri, burjuvazi daha da vurguladı, geliştirdi ve milliyetçi akımlar doğarak etkinlik kazandılar. Ulusal zaferlerin yarattığı şan ve şeref duyguları toplumun tüm bireylerini okşuyor; yenilgiler, «kara günler» ise tümüne yas veriyordu.

Böylece «milliyetçilik» tarihin belli bir döneminde, burjuva ulusların ortaya çıkış çağında boy göstermektedir.

Milliyetçilik akımı ve onunla birlikte ulusal mesele, başlangıcından günümüze dek, bir dizi değişik dönemlerden geçti ve her dönemde de, değişen şartlara göre farklı nitelikler gösterdi. Bu nedenle onu değerlendirirken tarihin değişik dönemlerini, toplumun farklı aşamalarını göz önünde tutumalıyız.

Batı Avrupa toplumlarında kapitalistleşmeyle birlikte ortaya çıkan milliyetçilik akımları uluslaşma sürecine olumlu kat-

kıda bulundular. Milliyetçilik bu dönemde, ulusal birliğin oluşturulması, ulusal onurun yüceltilmesi, ulusal dil, kültür ve sanatın geliştirilmesi yönünde olumlu ideolojik bir araçtı; kısacası o, burjuva devrimleri döneminde ilerici bir rol oynadı.

Avrupa'da «aydınlanma» dönemi kapitalist üretim ilişkilerinin doğup geliştikleri bir dönemdir. Tüm düşün ve sanat hayatında eski feodal dünya görüşüne, kiliseye karşı yoğun, sert, yürekli bir mücadele verildi. Sanat ve düşün adamlarının verdikleri bu ilerici kavga, elbette, o dönemin yeni devrimci sınıfı burjuvazinin dünya görüşünü dile getirmektedir. Aynı dönem Jan Dark, Garibaldi gibi ulusal kahramanları da yetiştirdi.

Açıktır ki burjuva devrimleri döneminde «milliyetçilik»e damgasını vuran burjuvazi idi. O, millî değerleri, millî sloganları kendi ideolojisinin bir parçası haline dönüştürmüştü. Diğer bir deyişle milliyetçilik burjuva bir öz taşıyordu.

Ama Batı Avrupa'da burjuvazinin devrimciliği belli bir dönem boyunca sürdü ve sona erdi. Burjuvazi iktidara geldikten, toplum düzenini kurduktan sonra şartlar değişti. Devletin sahibi burjuvalar bir yandan içerde işçi sınıfını ve diğer emekçi yığınları sömürüp boyunduruk altında tutmağa çalışırken, diğer yandan dünyayı sömürgeleştirmeye giriştiler. Yeni toplumun devrimci sınıfı artık burjuvazi değil, işçi sınıfıydı. Burjuvazi ise işçi sınıfı devrimlerini 1848'lerde, 1870'lerde kanla boğan bir karşı devrimci sınıf olmuştu artık. O, milliyetçiliği de yeni şartlara, kendi karşı devrimci amaçlarına uydurdu. Artık milliyetçilik burjuvazinin elinde, içerde işçi sınıfının ve diğer emekçi kitlelerin mücadelesini engellemek, dışarda, diğer devletlere karşı yağma ve talan savaşları için bir araç niteliğine dönüştü.

Buna karşılık, henüz burjuva devrimini başaramamış, ulusal bağımsızlığa kavuşmamış uluslar için milliyetçilik ilerici, devrimci bir öz taşımakta devam etti. Sömürge ve bağımlı halkların emperyalizme, sömürgeciliğe ve ulusal boyunduruğa karşı yürüttükleri ulusal kurtuluş savaşlarında millî ideoloji etkin bir rol oynadı ve oynamakta devam ediyor. Bu nedenle milliyetçiliği, zaman ve mekan şartlarını hesaba katmadan bir tek kalıba indirgemek, onun için iyi ya da kötü diye tek yönlü bir genelleme yapmak yanlıştır.

Dayandığı maddi temel nedeniyle burjuva ideolojisinin başlıca özelliklerinden biri içerde bireycilik ve uluslararası düzeyde

de ulusal bencillik ise, işçi sınıfının ideolojisi de içerde toplumcu ya da kollektivist, uluslararası düzeyde de enternasyonalisttir. Yani işçi sınıfı kişisel bencilliği ve ulusal bencilliği reddeder. O, insanlar ve halklar arasında gerçek bir eşitlik kurulmasından yanadır.

Şu varki, bir toplumun belli tarihi dönemlerinde birden fazla sınıf ve tabakanın istekleri, belli ölçülerde de olsa, çakışabilir. Örneğin burjuva devrimleri döneminde burjuvazinin, işçi sınıfının ve köylülüğün, feodaliteye karşı birlikte yürümeleri, onların isteklerinin bu doğrultuda çakıştığını gösterir. Toplumun demokratikleşmesi (toprakların feodallerden ve kiliseden köylülere geçmesi, genel oy hakkı; basın, düşünce, toplanma özgürlükleri vb.) burjuvazinin yararına olduğu kadar, işçi sınıfının ve diğer emekçi kitlelerin de yararınadır. Ama bu durum, işçi sınıfının «burjuva demokrat»lığı benimsediği ve sosyalizmden vazgeçtiği anlamına gelmez. İşçi sınıfı bu tavrıyla ulusal birliğin sağlanmasına da yardımcı olur; ama bununla enternasyonalizmi terkedip burjuva milliyetçisi olmaz. Bunun gibi çağımız millî kurtuluş savaşlarında da işçi sınıfı, feodalitenin tasfiyesi, yabancı boyunduruğa son verilmesi için mücadele ederken, çoğu zaman millî burjuvaziyle, küçük burjuvaziyle birlikte hareket eder. Birçok halde işçi sınıfı, eğer şartlar varsa, bizzat devrimin başına de geçer ve geçmelidir. Ama o, özünde bir burjuva devrimi olan millî kurtuluş devriminin başına geçerken elbette kendi ideolojisini değiştirmez. İşçi sınıfının yaptığı ulusal kurtuluş görevi onun isteklerine uygundur; dünya ölçüsünde emperyalizmi yani kapitalizmi geriletir ve aynı zamanda sosyalizme giden yolda işçi sınıfının mesafe almasını sağlar. Nitekim, işçi sınıfının başını çektiği Vietnam, Kamboçya gibi halkların millî kurtuluş devrimleri sosyalist devrimle tamamlanmıştır.

İşçi sınıfı nasıl politikada, sanatta, felsefede ve toplum hayatının her alanında kendi değerler sistemini koyuyorsa, millî mesele konusunda da kendi tavrını, dünya görüşünü burjuvaziden farklı olarak belirler. O da millî meseleyi kendi ideolojisinin bir parçası haline getirir, onun proleter yorumunu yapar, ona proleter bir öz kazandırır.

İşçi sınıfının millî hareketlere karşı tavrını böylece somut tarihî şartlar belirler. İşçiler dünyanın her yerinde, nihayi amaç olarak sosyalist bir toplum kurmayı düşünürler. Ama sömürge ve bağımlı bir ulusun işçileri, sömürge boyunduruğunu kırmak

ve ulusal bağımsızlık için toplumdaki öteki demokratik-yurtsever güçlerle dayanışma içinde olmayı, şartlar gerekli kıldığında bir «ulusal kurtuluş cephesi» oluşturmayı da ihmal edemezler. Açıktır ki sömürge bir toplumda milliyetçilik akımının emperyalist veya sömürgeci boyunduruğuna karşı oynadığı rol devrimci bir roldur ve bunu sömürgecilerin milliyetçilik anlayışından kesinkes ayırmak gerekir.

Stalin, milli meselenin tarih boyunca değişen bu «yönelimi ve karakterini» açık-seçik şekilde belirtiyor :

> «Yanılgılarınızdan biri, milli meseleyi, toplumun toplumsal-siyasi evriminin genel meselesinin bir parçası olarak ve bu genel meseleye bağımlı olarak ele almamanız, bunu kendi kendine yeten, yönelimi ve karakteri bir bütün olarak tarih boyunca değişmeyen bir şey gibi düşünmenizdir. Onun için siz, her marksistin gördüğü şeyi, millî meselenin her zaman aynı karakteri taşımadığını ve ulusal hareketin karakter ve görevlerinin devrimin değişik gelişme dönemlerine göre değiştiğini göremiyorsunuz» (15).

Demek ki ideolojinin hangi çıkarları savunduğu, hangi amaçları gerçekleştirmeye yönelik olduğu son derece önemlidir. Savaş ve barış konusunda olduğu gibi, millî hareketlerde de, sonuçta amaçlanan şeye bakmalıyız : hareket, baskı ve sömürüye mi karşıdır, yoksa baskı ve sömürüyü sürdürmeye mi yaramaktadır?

Ezen ve Ezilen Ulus Milliyetçiliği :

Çağımızda iki tür milliyetçilik akımına tanık oluyoruz : Bunlardan biri daha önce de belirttiğimiz gibi, emperyalist, sömürgeci ülkelerin burjuvazisinin elinde gerici (ırkçı, baskıcı, sömürü aracı) bir silâh haline gelen milliyetçilik akımıdır. Örneğin Alman ve İtalyan faşistleri bu tür milliyetçiliği kendi saldırı ve zorbalık planları için en yoğun şekilde kullandılar. Diğer emperyalist ve sömürgeci ülkeler de onu yeterince kullandılar ve hâlâ da kullanıyorlar. Diğeri ise ezilen sömürge ve bağımlı uluslarda, ulusal baskıya ve sömürgeciliğe karşı oluşan milliyetçilik hareketidir. Kuşkusuz bu ikisi birbirinden son derece farklı amaçlara yönelmiştir. Tarihî bakımdan birincisi ne kadar haksızsa, ikincisi de o kadar haklıdır.

> «Birçok Asya ve Afrika ülkesinde kurtuluş için savaş, milliyetçilik bayrağı altında sürdürülmektedir. Sömürge boyunduruğunun acısını çekmiş ülkelerde milliyetçiliğin gelişmesi, doğal bir tarihî olgu-

(15) Stalin, Marksizm ve Millî Mesele, s. 155.

dur. Anti-emperyalist ve karşı-sömürgeci eğilimlerden kaynaklanan ve ezilen ulusun duygularını okşayan milliyetçilik, yabancı egemenliğine karşı çıkmakta, bağımsızlık özlemini dile getirmekte ve ulusal onurun geri gelmesini istemektedir. Bu nedenle, Üçüncü Dünya içinde, özellikle ulusal bağımsızlık savaşı aşamasında, milliyetçilik, toplumun farklı tabakalarını, bağlı bulundukları siyasal ve sınıfsal temelden uzaklaştırarak emperyalizme karşı savaşta biraraya getiren ilerici bir ideolojinin boyutlarını taşır»(16).

«Çağımızda Ulusal Kurtuluş Savaşları ve Üçüncü Dünya» adlı eserde E. Jukov ve A. İskenderov böyle diyorlar. Gerçi milliyetçilik ideolojisinin «toplumun farklı tabakalarını, bağlı bulundukları siyasal ve sınıfsal temelden uzaklaştırarak» emperyalizme karşı bir araya getirdiği tarzındaki değerlendirme tartışılabilir. Kanımızca sözkonusu olan, çeşitli sınıf ve tabakaların ulusal kurtuluş savaşında biraraya gelmeleridir; bu da, ulusal kurtuluş, bu sınıf ve tabakaların tümünün çıkarına uygun düştüğü içindir. Yoksa o sınıf ve tabakaların «siyasal ve sınıfsal temelden» uzaklaşmaları için ne gibi bir sebep var? Diyelim ki, bir sömürge toplumda işçi sınıfı ulusal kurtuluş savaşına katılırken ideoloji olarak «milliyetçiliği» mi benimser? Açıktır ki, bilinçli işçiler ve onların devrimci örgütlerinin ideolojisi sosyalizmdir ve millî mesele de, işçi sınıfı açısından sosyalist dünya görüşünün tamamlayıcı bir parçasıdır. Bu nedenle işçilerin ulusal kurtuluş görevlerini yerine getirirken sınıfsal temelden kopmaları veya sosyalist dünya görüşü yerine milliyetçiliği koymaları söz konusu değildir.

Elbette işçiler, en azından bunların bir kesimi, eğer işçi sınıfının dünya görüşünü henüz benimsememişlerse, yani politik bilince varmamışlarsa, devrimin daha ileri amaçlarını hesaplamaksızın, salt ulusal bir heyecanla, yani salt «milliyetçi» olarak, kurtuluş savaşına katılabilirler; çoğu ülkelerde de böyle olmuştur. Ancak işçi sınıfının kendi örgütünü oluşturabildiği, kendi bağımsız politikasını koyabildiği yerlerde, kuşku yok ki o, sınıfsal temelinden hiç de kopmaksızın kurtuluş hareketine katılır. Kurtuluş savaşına katılan öteki sınıf ve tabakaların da tavırlarında sınıfsal konumlarının payı büyüktür.

Sayın Jukov'la İskenderov şöyle diyorlar :

«Ezilmiş halkların milliyetçiliği bambaşka bir şeydir. Ulusçuluk hareketinin ilerlemesinin ve genç ulusal devletlerin kurulmasının, burjuvazinin muazzam büyümesine paralel olarak ortaya çık-

(16) E. Jukov, A. İskenderov. Çağımızda Ulusal Kurtuluş Savaşları ve Üçüncü Dünya, Konuk Yayınları, s. 273.

tığı Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'dan farklı olarak, eski sömürge ve yarı-sömürgelerin birçoğunda, bu süreç, kapitalizmin göreli güçsüz gelişme koşulları içinde gerçekleşti. Bu ülkelerde, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da görüldüğü gibi, milliyetçiliğin her zaman açıkça burjuva bir özü yoktur»(17).

«Ne var ki bu arada, ulusal kurtuluş devrimlerinin sosyal ve sınıfsal görevleri, çoğu zaman ulusal istemlerin içinde kaybolup gider ve izlenecek kalkınma yolunun seçimi, birçok mücadele ve çeşitli ulusal «sosyalizm» örneği ortaya çıkarır. Ne var ki bütün bunlar, yani ezilen ulusların milliyetçilik anlayışının içerdiği genel demokratik eğilimler, ulusal demokratik güçlerin bilimsel sosyalizmi benimsemelerine engel teşkil etmez ve hattâ belli bazı ortamlarda, bilimsel sosyalizme geçişin zorunlu koşulları haline gelir»(18).

«Millî burjuvazinin durumunun ve politik hayat üstündeki etkisinin güçsüz olduğu geri kalmış ülkelerde, örneğin tropikal Afrika'nın birçok ülkesinde, milliyetçilik, özünde burjuva bir nitelik değil, demokratik devrimci bir nitelik taşır. Kurtuluşun sadece ulusal hedeflerini değil, fakat aynı zamanda emekçi kitlelerin sosyal hedeflerini de gözetir»(19).

Sayın Jukov'la İskenderov, ezilen ulus milliyetçiliğinin farklı niteliğini belirtmekle kuşkusuz, doğru ve olumlu bir değerlendirme yapıyorlar. Millî mesele konusundaki sekter görüşlerden biri, yer ve zaman şartlarını gözönüne almadan tüm milliyetçilik hareketlerini reddeden, küçümseyen, gericilikle suçlayan görüştür. Besbelli ki ezen ulusun milliyetçiliği ile ezilen ulusun milliyetçiliği aynı torbaya konamaz. Ezilen ulus içinde ortaya çıkan milliyetçi ideoloji, ulusal baskıya, sömürgeciliğe, feodal bölünmüşlüğe karşı geniş kitleleri etkiler, onları mücadeleye sokar; ulusal bağımsızlığın kazanılmasını, ulusal birliği sağlar, dil ve kültürü geliştirir; böylece o, toplum hayatında devrimci bir rol oynar.

Ezilen ulusların kurtuluş mücadelesi, çağımızda dünya devrimci sürecinin (kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinin) bir parçasıdır ve uluslararası işçi hareketinin en büyük yandaşıdır. Bu nedenle de sosyalistler, ezilen ulusların yalnız işçileriyle, sosyalistleriyle değil, aynı zamanda diğer tüm yurtsever güçleriyle de sıkı dayanışma kurmalıdırlar.

Ancak, sayın Jukov'la İskenderov'un tahlillerinde gözümüze çarpan, onların, ulusal kurtuluş hareketlerinde milliyetçiliği, hemen hemen tek ideoloji olarak göstermeleridir. Nitekim, «ideolo-

(17) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 275.
(18) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 278.
(19) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 279.

jik ifadesi milliyetçilik olan devrimci kurtuluş hareketlerinin...» diyerek bunu açıkça belirtiyorlar.

Milliyetçilik, ulusal kurtuluş hareketlerinde ağır basan ideoloji olabilir; ama bu, onun, tüm sınıf ve tabakalarca benimsenmiş tek ideoloji olduğunu mu gösterir; ya da ulusal kurtuluş hareketlerinin «ideolojik ifadesi» milliyetçilikten mi ibaret olur? Örneğin 1789 Fransız burjuva devriminde de işçiler burjuvaziyi desteklediler ve aristokrasiye hücum ettiler; ama her iki sınıf için de ideoloji aynı şey miydi? Eğer işçi kitleleri politik bilince varmamışlarsa, burjuvazinin, küçük burjuvazinin arkasından giderken onların ideolojisini de benimseyebilirler. Ama bilinçli işçi hareketi, nicel olarak zayıf da olsa, her türlü mücadele içinde kendi bağımsız politikasını korur ve korumalıdır. Bu açıdan, ulusal kurtuluş hareketlerinde kitlelere yol gösteren tek ideolojinin milliyetçilik olduğunu söylemek, hele bunu genelleştirmek, mümkün değildir. Bunun yanısıra, milliyetçiliğin ulusal kurtuluş devrimlerinde özü ve niteliği ne olursa olsun, o, işçi sınıfının ideolojisinin yerine geçemez.

Milliyetçiliğin ulusal kurtuluş devrimlerinde tek yol gösterici ideoloji sayılması, devrim boyunca ve özellikle devrimi izleyen dönemde, devrimde öncülük, hegemonya ve iktidar sorunlarının izahını da güçleştirmektedir.

Ulusal kurtuluş devrimine katılan güçlerin sınıfsal nitelikleri, hareket içinde etkinlikleri, hattâ herbirinin farklı ideolojisi hesaba katılmadıkça devrimin sağ veya sola yönlenmesinin, yatpalamasının izahı yapılamaz. Niçin ulusal kurtuluş devriminin «sosyal ve sınıfsal görevleri» «ulusal istemlerin içinde» kaybolup gidiyor? Niçin ortaya çeşitli ulusal «sosyalizm» örnekleri çıkıyor ve pratikte görüldüğü gibi, bunların birçoğunun sosyalizmle ilgisi yoktur? Ve nasıl oluyor da «ezilen ulusların milliyetçilik anlayışının içerdiği genel demokratik eğilimler, ulusal demokratik güçleri» bilimsel sosyalizmi benimsemeye götürüyor?

Aslında tüm ulusal kurtuluş savaşlarında, bu savaşa katılan sınıf ve tabakaların tümü de, özünde, bu savaşa katılmak onların da çıkarına olduğu için biraraya gelirler. Ve öyle işbirlikçi tabakalar vardır ki onların çıkarı da tersine olduğu için, onlar savaşa karşı cephe alır, düşmanla işbirliği yaparlar. Yine bunun gibi, ulusal kurtuluş savaşına katılan tüm sınıf ve tabakalar, daha savaş içinde bile, içten içe ve sesizce de olsa, kendi aralarında bir mücadeleyi sürdürürler. Bu, devrimde öncülük yapma, etkin ol-

ma, devrimi şu veya bu kertede tutma, şu veya bu yöne çevirme mücadelesidir. Örneğin köylüler, daha kurtuluş savaşı yıllarında bir toprak devriminden yanadırlar. Oysa kurtuluş savaşına katılmış olan büyük toprak sahipleri buna karşıdırlar. Burjuvazi işçilerin örgütlenmesini daha savaş yıllarında önlemeye çalışır. Bu nedenle, örneğin Çin'de Çan Kay Şek, Japonlara karşı komünistlerle ittifak yapıldıktan sonra da, zaman zaman Japonlara karşı savaşı keserek komünist katliamlarına girişti. Hele kurtuluş savaşı sona erip bağımsızlık kazanıldıktan sonra sınıf mücadeleleri çok daha keskinleşir.

Ulusal kurtuluş hareketleri anti-emperyalist, anti-sömürgeci ve anti-feodal yönleriyle kuşkusuz, devrimci bir niteliğe sahiptirler. Ulusal bağımsızlık sağlandıktan sonra da bu ülkelerin emperyalizmle çelişkileri son bulmuyor ve içerde çoğu kez, feodal gericiliğe karşı mücadele sürdürülüyor. Ama bütün bunlar, sosyalist ülkelerin sağladığı büyük desteğe rağmen, o ülkelerin sosyalizm yoluna girmelerine yetmiyor. Ulusal kurtuluş devriminin sosyalizme doğru yönlenmesi, ancak işçi sınıfı partilerinin devrimin başını çekmesine veya en azından savaş içinde bu etkinliği kazanmasına bağlıdır. Birçok ülkede işçi sınıfının, devrimin başını çekecek kadar güçlü olmaması, onun, ulusal kurtuluş devrimine, politik ve örgütsel bağımsızlığını koruyarak girmesine de engel değil. Örneğin bugün Filistin, Dofar, Angola, Mozambik kurtuluş hareketlerinde gördüğümüz, işçi sınıfı ideolojisinin hareket içinde kendini güçlü şekilde duyurduğudur. Öyle ki bu kurtuluş hareketlerine katılan birçok örgüt —nitelikleri tartışma konusu da olsa— Marksist-Leninist olduklarını belirtiyor ve sosyalist bir toplum kurmayı amaçladıklarını söylüyorlar. Bu ülkelerde işçi sınıfı sayıca zayıf da olsa, bir yandan sosyalistlerin üstün öncülük ve örgütleme yeteneği, diğer yandan, uluslararası düzeyde elverişli koşullar, sosyalist ideolojiyi hareket içinde etkin kılıyor.

Sosyalistler elbette ulusal kurtuluş görevlerini küçümseyemezler. Tersine, ezilen bir ulusun sosyalistleri, sömürgeciliğe ve feodal gericiliğe karşı ulusal kurtuluş hareketinin ön saflarında yer alacaklardır. Ancak, ulusal kurtuluş devrimine katılmak ne kadar zorunluysa, işçi sınıfının ideolojik, politik, örgütsel bağımsızlığını korumak da o kadar önemlidir. Ve işçi sınıfının, kurtuluş devrimine kendi öz örgütüyle katılması, devrimin başarısı ve geliştirilmesi açısından büyük önem taşır. Harekete katılan burjuva ve küçük burjuva unsurlar, ulusal bağımsızlıkla ve asgari bazı de-

mokratik girişimlerle —örneğin yüzeysel bir toprak reformu, sınırlı millileştirmeler— yetinirler. Oysa işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün çıkarı devrimin devam ettirilmesindedir. Nitekim Sayın Jukov ve İskenderov, bunu şu şekilde izah ediyorlar :

«Ulusal kurtuluş devrimlerinin derinlik kazanması ve ülkenin sosyal dönüşümünün ivedilikle yerine getirilmesi gereken bir görev halini almasıyla birlikte, milliyetçiliğin gelişimindeki iki ana eğilim açıkça ortaya çıkar. Milliyetçilik artık sadece demokratik ilerici güçlerin bir silâhı olmaktan çıkıp, yerli tutucu güçlerin de silâhı olmaya başladı. Bunun nedenini, ilerici ve dinamik güçler kadar, tutucu ve olumsuz güçleri de bünyesinde toplayan milliyetçiliğin iç diyalektik çelişkisinde aramalıdır»(20).

«Fakat, demokratik eğilime paralel olarak, milliyetçilik, tutucu bir eğilimi de kapsar. Bu eğilimi temsil eden güçler, milliyetçiliğin genel demokratik kapsamını ortadan kaldırmaya ve onu, kalkınma yolundaki ülkelerin sosyal ve ekonomik yapısında köklü değişiklikleri gerçekleştirmek isteyen güçlere karşı mücadele halindeki siyasal grupların ve sınıfların çıkarı doğrultusunda kullanmaya çalışırlar. Onlar için nihaî hedef, devletin bağımsızlık kazanmasıdır. Bu güçler, milliyetçi sloganlara sarılarak ve ulusların kinini alevlendirerek halkın dikkatini iç sorunların çözümünden uzak tutmaya çabalarlar. Emperyalizm, ulusal kurtuluş devrimlerinin kutsal gelişimini kösteklemek arzusunu, özellikle bu güçlere dayanarak gerçekleştirmek peşindedir»(21).

Sayın Jukov'la İskenderov, ulusal kurtuluş devrimindeki demokratik ve tutucu eğilimlerin tümünü de milliyetçilik kapsamına sokmaktadırlar. Böylece milliyetçilik tüm eğilimleri kapsayan birşey oluyor. Oysa açıktır ki tutucu ve ilerici eğilimler değişik sınıflardan, dünya görüşlerinden kaynak alırlar. Bu dünya görüşlerinin tümü ise «milliyetçilik» olamaz. Milliyetçilik, ezilen bir halkın kurtuluş hareketinde nedenli ilerici bir nitelik kazansa da o ilericilik nisbidir. Burada milliyetçiliğin kapsamı son derece geniş tutulmuştur. Oysa millî mesele ile ilgili görüşler, millî değerler, burjuvazi açısından olsun, işçi sınıfı açısından olsun, diğer sınıf ve tabakalar açısından olsun, ideolojinin tümünü değil, sadece bir bölümünü kapsar. O, burjuva özüyle de, proleter özüyle de ideolojinin yalnızca bir yüzünü oluşturur. Ulusal hareket içinde beliren tutucu ve devrimci eğilimler de, başlıca, değişik sınıf ve tabakaların sınıfsal konumundan, onların ideolojisinden kaynaklanır. Jukov'la İskenderov'un şu izahları da dediklerimizi kanıtlamıyor mu :

---

(20) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 278.
(21) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 279.

«Bugün ulusal bağımsızlık zaferine bağlı olarak, yurtsever duyguların hızla arttığı bir dönemde milliyetçiliğin zaten karmaşık bir yapı gösteren işlevi, çok daha endişe verici bir durum almıştır; çünkü iktidardaki burjuva unsurlar, onu sırf egemenliklerini pekiştirmek için kullanmaya çalışmaktadırlar.

«Milliyetçi akım içinde görülen iki eğilim arasındaki mücadele, bağımsızlığını kazanmış ülkelerdeki temel sorunlar karşısında, sınıfların aldıkları tavrı yansıtır. İlerdeki evrimin yönünü belirlemek başlıca temel sorundur. Milliyetçiliğin sosyal bir fenomen olduğunu biliyoruz. Şu veya bu ülkede içerdiği iki eğilimden birinin zaferi, siyasal ve sınıfsal güçlerin somut ilişkilerine, sınıf mücadelesinin kararlılığına ve halk tarafından kabul edilen kalkınma yolunun niteliğine bağlıdır. Ulusal egemenliğin kazanılmasından sonra, ülkenin içinde bulunduğu siyasal konumun, bir ideolojik kavram olan milliyetçiliğin etkisinin, proleter olmayan geniş yığınlarda öyle hemen ve tamamen kaybolmasına elvereceğini ummak hayalcilik olur. Milliyetçiliğin objektif temeli her zaman var olacaktır. Bu, emperyalizmin çirkin bir oyunudur» (22).

«Marksçılar, ezilen ulusların milliyetçiliklerinde gözlenen anti-emperyalist eğilimleri desteklerler. Fakat aynı zamanda, milliyetçiliğin yaygın hale gelmesini ve olumsuz yönlerinin gelişmesini eleştirerek, enternasyonalci fikirlerini yaymaktan da geri durmazlar. Marksçılık, enternasyonalciliğin yerine konmak istenen milliyetçilikle bağdaşmaz. Marksçıların temel ilkesi, feodalizm tarafından ezilen emekçi kitlelerde bilinçlenmeyi uyandırmak ve millî mesele tartışmalarında, demokratik bir tutumu bilinçli bir şekilde savunarak, her türlü ulusal baskıya karşı ulusal egemenlik adına verilen savaşları sonuna kadar desteklemektedir» (23).

(Gelecek sayıda devam edecek)

(22) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 282.
(23) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 288.

Lübnan'da Meydana Gelen Kanlı Olaylar Emperyalizmin Ektiği Tohumların Zehirli Ürünleridir

F. ALİ

Lübnan bir zamanlar Ortadoğu'nun İsviçresi olarak tanımlanıyordu. Bunun nedeni, Batı demokrasisinin uygulandığı tek Ortadoğu ülkesi oluşuydu. Her eğilimdeki siyasal partilerin serbestçe kurulup faaliyet gösterdiği, en sol uçtan en sağ uca kadar tüm düşünce akımlarının özgürlük içinde ifade edilme olanağına sahip bulunduğu, basının alabildiğine özgür olduğu bir ülkeydi Lübnan.

Bunun yanı sıra karmaşık bir etnik ve siyasal yapıya sahip oluşu, bağrında birtakım çelişkiler taşıyordu. Ülkede yaşayanlar homojen değildi. Müslüman-Hıristiyan, Sünnî-Şiî-Dürzî biçiminde belirlenen din ve mezhep ayrılıklarının yanı sıra, çoğunluğu oluşturan Arapların dışında Kürt, Ermeni, Çerkes gibi çeşitli etnik grupların da bulunuşu, etnik yapıyı karmaşıklaştıran etkenlerdir.

Ne var ki bu karmaşık yapıya rağmen Lübnan, gelenekleşmiş Batı demokrasisi ve gruplar arasında yerleşen «barış içinde birarada yaşama» anlayışı sayesinde istikrar içinde gözüküyordu.

Emperyalizmin bıraktığı miras :

Bugünkü çatışmaların kökeni çok eskilere, 1940'lara kadar uzanmaktadır. I. Dünya Savaşı sonucunda Suriye'yi ele geçiren Fransızlar, emperyalizmin her zaman ve her yerde uyguladığı «böl ve yönet» ilkesini burada da yürürlüğe koyarak ülkeyi ikiye böldüler. Daha önce «Lübnan» diye adlandırılan sıradağların bulunduğu yöreye «Lübnan» adını vererek, buranın Suriye'den ayrı olduğunu öne sürdüler ve buraya ayrı bir statü uyguladılar.

1946 yılında Lübnan'ın bağımsızlığını tanıyan Fransızlar, daha önce burada da aynı ilkeyi, «böl ve yönet» ilkesini uygulamışlardı. Yukarıda da belirtildiği gibi ülkede çeşitli din ve mezhep ayrılıklarının bulunması onların bu ilkeyi uygulamalarını kolaylaştırıyordu. Daha çok Hıristiyan-Müslüman ikiliğini körükleyerek yapıyorlardı bu işi.

Ülkenin bağımsızlığını tanıyıp çekilecekleri sırada da bölünme tohumları ekmeden edemediler. Hazırladıkları anayasayla da pekiştirdiler bunu. Din ve mezhep esasına dayalı bir yönetim biçimi kurulmasını öngören bu anayasa gereğince Cumhurbaşkanı Hıristiyan, Başbakan Sünnî Müslüman, Meclis Başkanı Şiî Müslüman olacaktı. Diğer bakanlıklar da bu ayrım esasına göre bölüşülecekti. Bu arada Genelkurmay Başkanı ve ordunun yüksek kademesinde görev alan komutanlar da Hıristiyanlar arasından atanacaklardı.

Cumhurbaşkanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı gibi önemli görevleri, Fransızların hazırladığı anayasaya dayanarak ele geçiren Hıristiyanlar, özellikle onların en kalabalık ve en örgütlü grubu olan Marunîler böylece ülke yönetiminde en etkin duruma geçtiler.

Yaratılan imtiyazlı sınıf :

Yönetimde etkin duruma gelen Marunî Hıristiyanlar ekonomik alanda da kilit noktaları ele geçirmekte gecikmediler. Lübnan'nın en önemli gelir kaynakları turizm, ticaret ve bankacılık olduğundan, bu alana yönelen Marunîler kısa zamanda ülkenin hemen hemen bütün turizm tesislerini, ticarî merkezlerini denetimlerine aldılar.

Lübnan, aynı zamanda uluslararası bir uyuşturucu madde kaçakçılığı merkezidir. Beyaz kadın ticareti, kumar, silâh kaçakçılığı gibi karanlık işlerde de Ortadoğu'nun en faal merkezi du-

rumundadır Lübnan. Ve çok ilginçtir ki bu yasa dışı işlerle uğraşan şebekeler de çoğunlukla Marunîlerden oluşmuştur, ya da onların yönetimi altındadır.

Böylece ülke yönetiminde söz sahibi olan Marunîler ekonomik alanda da imtiyazlı bir duruma geçtiler. İşin ilginç yönü, Marunîlerin hemen tümünün bu imtiyazlardan yararlanması ve bir bütün olarak «imtiyazlı sınıf» durumuna gelmesidir. Bu nedenle örneğin Katolik ya da Rum Ortodoks Hıristiyanların genellikle yoksul ya da ortahalli olmalarına karşılık, Marunî Hıristiyanların büyük çoğunluğu ülkenin «kaymak tabakası»nı oluşturmaktadır.

Politik ve ekonomik alanlarda imtiyazlı oluşları, Marunîlerin büyük çoğunluğunun gelişmiş kentlerde yaşamalarını sağlamıştır. Başkent Beyrut'un en lüks semtlerinde, Zagarta ve Zahle gibi lüks sayfiye kentlerinde hep Marunîler yaşamaktadır. Dolayısıyla devlet ve belediye hizmetlerinin büyük bölümleri bunlara sunulmaktadır. İmtiyazları bu alanda da sağlanmıştır.

Ezilen yoksullar : Müslümanlar

Marunî Hıristiyanların bu imtiyazlarına karşılık ülkenin Müslüman nüfusu ezilmektedir. Politik alanda Başbakan Müslümandır ama, devletin en etkin gücü olan ordunun Hıristiyanların denetiminde olması, Başbakanın fonksiyonunu azaltmaktadır. Ayrıca Cumhurbaşkanını ve bazı bakanların Hıristiyan oluşları da bu fonksiyonu azaltan diğer etkenlerdir. Böylece siyasal mekanizmada Müslümanlar etkin bir fonksiyona sahip olamamaktadırlar.

Ekonomik alanda da Müslümanların durumu farklı değildir. Çoğunlukla taşra kent ve kasabalarında, köylerde oturan Müslümanlar devlet ve belediye hizmetlerinden büyük ölçüde yoksun bulunmaktadırlar. Köylerdeki Müslümanlar çiftçilikle, kent ve kasabadakiler ise çoğunlukla zanaat ve küçük sanatlarla uğraşmaktadırlar. Ülkenin ana gelir kaynaklarının sağladığı kârlardan paylarını alamamaktadırlar.

Bu durum Müslümanların yoksullaşmasına yolaçmıştır. Marunî Hıristiyanların hemen hemen tümüyle imtiyazlı bir sınıf durumuna gelmelerine karşılık, Müslümanlar da hemen hemen tümüyle yoksullaşmış ve ikinci sınıf durumuna düşmüşlerdir.

Müslümanların en çok ezilen kesimi ise Şiî (Alevî)lerdir.

Bunlar çoğunlukla kırsal bölgelerde yaşamakta ve devlet hizmetlerinden hemen hemen hiç yararlandırılmamaktadırlar.

Neden «Solcu Müslümanlar-Sağcı Hıristiyanlar»?

Lübnan'daki son kanlı çatışmalarla ilgili haberleri veren ajanslar, basın-yayın organlarının kullandıkları ilginç bir söz var: «Solcu Müslümanlar-Sağcı Hıristiyanlar».

Bu tanımlama Lübnan'daki durumu yansıtması bakımından gerçeğe uygundur. Yukarıda da belirtildiği gibi Hıristiyanlar imtiyazlı bir durum kazanmışlar, Müslümanlar ise yoksul kalmışlardır. Bu durum, Müslümanların devrimci fikirleri benimsemelerine yolaçmıştır. Bunlar, ülkenin siyasal ve ekonomik düzeninde değişiklik yapılmasını istiyorlar' Hıristiyanlar ise buna karşı çıkıyorlar ve kendilerini imtiyazlı duruma getirmiş olan bugünkü düzenin, daha doğrusu Fransızların kendileri için kurdukları düzenin korunmasını savunuyorlar.

Müslümanların solcu, Hıristiyanların sağcı olmalarının nedeni işte budur.

Azınlık yönetimi :

Bugünkü düzenin dayandığı anayasa hazırlandığı zaman, Hıristiyanlar ülke nüfusunun % 60'ını, Müslümanlar ise % 40'ını oluşturuyorlardı. Zamanla Müslümanlarda büyük artış görülmüş ve çeşitli nedenlerle artan nüfusları bugün % 60'a yükselmiştir. Hıristiyanlar ise bugün nüfusun % 40'ını oluşturmaktadırlar.

Bu durumda Hıristiyanların ellerinde tuttukları politik ve ekonomik etkinlik, aynı zamanda bir «Azınlık Yönetimi»nin meydana gelmesine yolaçmıştır. Müslümanlar buna son vermek istiyorlar. Hıristiyanlar ise yönetimde etkinliklerini yitirdikleri takdirde bunun ekonomik alandaki imtiyazlarını da ellerinden kaçırmalarına yolaçacağından endişe ederek bu isteklere karşı çıkıyorlar.

Hıristiyanların vurucu gücü ve emperyalizmin beşinci kolu : Falanjist Parti

Hıristiyanlar imtiyazlarını elde tutmak için bir de vurucu güç kurmuşlardır : Lübnan Falanjist Partisi. 1936 yılında Fransızlara karşı bağımsızlık için savaşmak üzere kurulmuş olan Falanjist Parti, bağımsızlıktan sonra tam bir sağ parti niteliğine

girmiştir. Gerek içerdeki ve gerekse Arap dünyasının öbür ülkelerindeki ilerici hareketlere karşı olan bu parti'nin lideri 70 yaşındaki Piyer El-Cımelyyil'dir.

Falanjist Parti'nin 60 bin kadar kayıtlı üyesi vardır. Parti, 10 bin kadar da silâhlı militana sahiptir. Özel eğitimden geçen bu militanlar havan topu, makinelitüfek, elbombası gibi silâhlarla donatılmışlardır. Gerektiğinde sokaklarda barikat kurup saldırıya geçebilmekte, yüzlerce cinayet işledikten sonra çekilmektedirler. Yüzlerine maske taktıkları için tanınmalarına da imkân yoktur.

Falanjist Partin'in ve militanlarının tek amaçları Maruni Hıristiyanların siyasal ve ekonomik imtiyazlarını korumaktır. Silâha sarılmalarının nedeni budur. Onlara bu alanda ordunun da büyük ölçüde destek olduğu bilinmektedir. Son çarpışmalarda birçok Hıristiyan subay da kılık değiştirip maske takarak Falanjist militanlarla birlikte solcu Müslümanlara ve Filistinlilere karşı çarpışmışlardır.

Falanjistleri destekleyen dış güçler de vardır. Bunların başında Amerika Birleşik Devletleri ve bazı Avrupa ülkeleri gelmektedir. Müslümanların güçlü liderlerinden İlerici Sosyalist Parti Başkanı Kemal Canpolat, Falanjist militanlara Avrupa'dan ve özellikle Belçika'dan silâh gönderildiğini açıklamıştır. Bazı kaynaklar, Falanjist militanların kullandıkları silâhların bir kısmının İsrail yapısı olduğunu da bildirmiştir. Ayrıca Falanjist militanların Ürdün'de eğitim gördüklerine ilişkin haberler de çıkmıştır.

Böylece Falanjist Parti, emperyalizmin ve Arap gericiliği ile İsrail siyonizminin Lübnan'daki beşinci kolu olduğunu göstermiştir. Bu partinin ülkede çıkardığı kanlı olaylar hepsinin çıkarlarına uygun düşmektedir. Emperyalist ülkeler ve özellikle emperyalist Amerika, bu ülkenin Arap dünyasında gelişen devrimci akımın etki alanına girmesini önlemek amacıyla Falanjistleri bir maşa olarak kullanmaktadır. İsrail ve Ürdün de, Filistinlilere karşı çarpışan bu partide vurucu gücü olan bir müttefik bulmaktadırlar. Ayrıca Lübnan'da solun etkisini ve ağırlığını azaltmak bakımından da Falanjistlerin bir «baraj» görevi yapmaları da emperyalizmin, siyonizmin ve gericiliğin çıkarına uygundur.

İpler «Papazlar Cuntası»nın elinde

Falanjist Partin'in görünüşteki lideri Piyer El-Cımeyyil'dir.

Ama asıl ipler, «Papazlar Cuntası» diye adlandırılan «Maruni Kilisesi Meclisi»nin elindedir. Bu meclis, ne pahasına olursa olsun, Lübnan'daki Hıristiyanların saltanatını korumayı amaçlamıştır. Falanjist militanları silâhlandıran, besleyen, bütün ihtiyaçlarını karşılayan bu meclistir. Meclisin elinde ise ölçüsüz maddî olanaklar ve gelir kaynakları vardır. Bunların başında da kilisenin gelirleri gelmektedir.

Feodal dönemin tam bir artığı olarak hâlâ ayakta duran Maruni Kilisesinin ülkedeki birçok özel hastaneye, özel okula, dükkân ve işhanlarına, ayrıca ekilebilir ülke topraklarının % 20'sine sahip olduğu bilinen bir gerçektir. İşte bu gelir kaynakları da «Papazlar Cuntası»nın denetimi altındadır.

Maruni Kilisesi Meclisi'ni oluşturan papazların hepsi de solun istediği düzen değişikliğine karşıdır. Bu papazlar aynı zamanda sola, Arap ülkelerindeki devrimci hareketlere, Filistin Kurtuluş Hareketine karşı amansız bir düşmanlık içinde bulunmaktadırlar.

«Filistinlilere hayır» :

Bir bakıma Maruni Kilisesinin siyasal örgütü olan Falanjist Parti Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Lübnan'da faaliyet göstermesine karşı çıkmaktadır. Bunun nedeni de Filistin Kurtuluş Örgütü'nün «devlet içinde devlet» oluşunu göstermektedir. Partinin lideri Piyer El-Cımeyyil, Filistinlilerin Lübnan kanunlarına boyun eğmelerini açıkça savunmaktadır. Bu gerçekleştirilemediği takdirde Filistinlilerin Lübnan'ı terk etmelerini istemektedir.

Piyer'e göre Filistinlilerin Lübnan topraklarından İsrail'e karşı giriştikleri eylemler İsrail'i kışkırtıp sık sık Lübnan'a karşı saldırıya geçmesine yolaçmaktadır. Böylece Lübnan'ın güvenliği ve bağımsızlığı tehlikeli biçimde sarsılmaktadır.

Ama Falanjistlerin Filistinlilere karşı olmalarının asıl nedeni, bunların zamanla ülke yönetiminde söz sahibi olmalarından duydukları endişedir. Çünkü Filistinliler Lübnan'daki Müslümanlar ve onların siyasal temsilcileri olan örgütler tarafından desteklenmektedirler. Günün birinde Filistinlilerle Lübnan solu ortaklaşa harekete geçip ülkede söz sahibi oldukları takdirde ise Hıristiyanlar imtiyazlarını kaybedeceklerdir.

Falanjistlerin bu tutumları, solcu partilerin Filistinlileri

desteklemek amacıyla kendi aralarında bir cephe kurmaya zorlamıştır : «Filistin İhtilâlini Destekleme Cephesi» adını taşıyan bu cephenin genel sekreterliğine İlerici Sosyalist Parti lideri Kemal Canpolat getirilmiştir. Cephenin en büyük amacı Filistinlilerle Lübnanlılar arasında bütünleşme sağlamak ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün ülke dışına atılmasını ya da «Lübnan kanunlarına boyun eğmesi» sloganı altında gizlenmeye çalışılan bağımsız çalışmasının engellenmesi çabalarını sonuçsuz bırakmaktır.

Sol partiler düzen değişikliği istiyor :

Cepheyi oluşturan sol partiler, Fransızların bıraktığı mirasın ortadan kaldırılarak, gerek yönetimde ve gerekse ekonomik ilişkilerde yeni bir düzenleme istiyorlar. Din ve mezhep ayrımı esasına dayalı yönetim biçimini öngören anayasanın değiştirilmesi, millî gelirin eşit biçimde dağılımı, Lübnan'ın devlet olarak diğer Arap ülkelerinin yanında yer alarak Filistin davasını aktif biçimde desteklemesi gibi konular da solun amaçları arasında yer almaktadır.

Kemal Canpolat «Lübnan düzeni yalan üzerine kurulmuştur, sömürü üzerine ayakta durmaktadır. Biz buna son vermek ve modern, adil, yoksulları gözeten bir düzen kurmaya çalışıyoruz» diyor.

Sol, ayrıca Falanjistlerin silâhtan tecrit edilmelerini ve militan kadrosunun dağıtılmasını, ya da en azından etkisiz hale getirilmesini de öneriyor.

Hıristiyanların korkusu :

Solun düzen değişikliği sağcı Hıristiyanları ürkütmektedir. İmtiyazlarının elden gitmesinden korkan Hıristiyan Marunîlerin bir diğer korkusu da, Filistinlilerle bütünleşecek bir Lübnan'ın eninde sonunda Arap dünyasıyla birleşmesidir. Bu takdirde Hıristiyanlar bir dinsel topluluk olarak varlıklarını kaybedebilirler.

Bu korku Falanjistlerin silâha sarılmalarını körükleyen en önemli etkenlerden biri olmaktadır. Sol da bunun farkındadır ve bu korkuyu gidermek için Cumhurbaşkanlığı görevinin «şimdilik» Hıristiyanlardan alınmasında ısrar etmekten şimdilik vazgeçmiştir.

Ancak bu, Hıristiyanların korkusunu gidermeye yetmemektedir. Onlar kendilerini garanti altına almak için silâha ve dış desteğe sığınmaktan başka bir yol kabul etmemektedirler.

Bölünme planları :

Hıristiyanlar, ülkenin bölünmesine dahi mal olsa imtiyazlarını bırakmaya yanaşmamaktadırlar. Hattâ bölünmeyi savunmaya başlayan Falanjistlere de son zamanlarda rastlanmaya başlanmıştır. Bunlar, ülkenin güney kesiminde İsrail sınırına bitişik bölgede bir «Hıristiyan Lübnan» devletinin kurulması halinde bugünkü kanlı çarpışmaların son bulacağını, Hıristiyanların kendi sınırları içinde kendilerini güven içinde hissedeceklerini öne sürmektedirler. Fakat resmî sözcüleri bölünme fikrini henüz ortaya atmamışlardır.

Bölünme fikrinin Amerika ve İsrail tarafından da desteklendiği bilinmektedir. Hattâ ılımlı Hıristiyan liderlerinden Rimon İdde, Washington'un Lübnan'ı bölmeye çoktan karar verdiğini ve Hıristiyanların kuracağı devletin sınırlarını bile Lübnan haritası üzerinde bir kırmızı çizgiyle belirlediğini öne sürmektedir.

Amerika ve İsrail'in bölünme fikrini desteklemelerinin nedeni açıktır : Amerika, Ortadoğu'da İsrail'in yanında kendisine bağlı bir devlet daha yaratarak «nüfuz bölgesi»ni genişletmeyi amaçlamaktadır. İsrail ise, kendisi ile solcu Müslüman Lübnanlılar ve Lübnan'daki Filistinliler arasında kurulacak böyle bir devleti tampon olarak kullanmak istemektedir.

Ne var ki böyle bir planın uygulanması oldukça güçtür. Çünkü hem Lübnan solu, hem Filistin Kurtuluş Örgütü ve hem de Arap ülkeleri buna var güçleriyle karşı koymaktadırlar. Ancak bu konuyu belirleyecek olan en önemli etken, Ortadoğu'daki güçler dengesi olacaktır. ABD'nin bazı tutucu Arap yönetimlerinin desteğini sağlaması halinde bölünme gerçekleştirilebilir. Ama bu kısa vadede olacaktır. Uzun vadede ise Arap dünyasındaki ilerici ve devrimci akımların etkin mücadeleleri karşısında bu devletin varlığı da tehlikeye düşecek ve İsrail'in bugün içinde bulunduğu güçlüklerden daha çok güçlüklerle karşılaşacaktır.

Enver Sedat mı körüklüyor? :

Lübnan'daki kanlı çatışmaların doruğuna ulaştığı sırada, Suriye Dışişleri Bakanı Abdülhalim Haddam, ilginç bir iddia or-

taya attı. Haddam'a göre Lübnan'daki olayları körükleyen Mısır yöneticileridir. Amaçları da Lübnan'da güven içinde faaliyetini sürdüren yabancı sermayenin ürkmesini ve güven içinde faaliyet yapabilecek bir ülke aramasını, bu güveni de Mısır'da bularak bu ülkeye yerleşmesini sağlamaktır.

Daha önce Libya tarafından da bu iddia ortaya atılmıştı. Ancak Libya'nın bu iddiası, Kaddafi-Sedat kavgasının bir bölümü olarak ve propaganda amacıyla ortaya atıldığı kabul edilerek pek ciddiye alınmamış ve yankı yapmamıştı. Suriye Dışişleri Bakanının bu yoldaki açıklaması ise gerek Arap dünyasında ve gerekse dış ülkelerde büyük yankı yaptı.

Bilindiği gibi Mısır Devlet Başkanı, ülkesinin kapılarını yeniden yabancı sermayeye açmış ve «ekonomik açılım» diye adlandırdığı bu girişiminin bir bölümü olarak da Süveyş, Port-Sait, İskenderiye gibi Mısır liman kentlerini «açık pazar» durumuna getirmiştir. Haddam'a göre Enver Sedat'ın amacı Lübnan'da karargâh kurmuş olan yabancı sermayeyi Mısır'ın bu kentlerine çekmektir.

Yine Haddam, Lübnan'daki olaylarla Mısır-İsrail ara anlaşması arasında da bir bağ vardır. Mısır yöneticileri, ara anlaşmasının Arap dünyasında uyandırdığı tepkiyi azaltmak için Lübnan'da çatışmaların yoğunlaşmasını istemekte ve bunu körüklemektedirler. Böylece Arap kamuoyu ara anlaşmasını unutup Lübnan olaylarıyla ilgilenecektir.

Lübnan'da çatışmalar daha bitmedi :

Sağlanan ateşkesin kaç gün, hattâ kaç saat süreceğini kestirmek güçtür. Gözlemcilerin belirttiğine göre sağcı Falanjistler de, solcu Müslümanlar da yeni bir çatışma için hazırlık yapmaktadırlar. Çatışmaların yeniden başlaması halinde sonucun ne olacağını kestirmek de güçtür.

Ülkenin bölünmesi için hazırlanan planlar uygulandığı takdirde Ortadoğu'nun bu küçük ülkesinde bugüne kadar dökülenlerden daha çok kan dökülecektir. Lübnan bir uluslararası çatışma alanı da olabilir.

DOĞU'DA YATIRIMLARIN DURUMU

HÜSEYİN TOPRAK

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu illerini kapsayan ve resmî ağızlardaki ifadesiyle genel olarak «Doğu» diye adlandırılan bölgenin, Türkiye'nin diğer bölgelerine oranla, ekonomik, sosyal, kültürel bakımdan ne kadar geri kaldığı herkesçe bilinen birşeydir. Politikacısından bilim adamına dek, hemen herkes, bölgeler arasındaki bu büyük uçurumun farkındadır ve yarım ağızla da olsa bunu kabul etmektedir; ancak, özellikle burjuva politikacıları ve bilim adamları bu geri kalmışlığın gerçek nedenlerine eğilmeyi ve bilimsel çözüm yolları göstermeyi düşünmüyorlar; elbette bu onların işine gelmiyor. Yıllar yılı sürdürülen ağır baskı ve konuyu tabulaştırma çabalarının sonucu olarak sosyalist kesim de, bölgenin geri kalmışlığın ve niteliğinin bilimsel araştırmasını gereğince üstlenmemiş, yerine getirememiştir. Bu konuda tek ciddi ve uzun emek ürünü olan araştırma, Sayın İsmail Beşikçi tarafından yapılanlardır ve bunlar arasında özellikle «Doğu Anadolunun Düzeni» adını taşıyan araştırmadır.

Bölgeler arasındaki fark öylesine büyüktür ki, örneğin ülkenin batı kesiminde kapitalist üretim ilişkileri çoktan beri egemen duruma geldiği ve feodalizmin izleri tarımda da hemen hemen silindiği halde, Doğu'da feodal üretim ilişikleri henüz oldukça güçlüdür ve bölgesel düzeyde **yarı feodal** ilişkiler ağır basmaktadır. Bilimsel bir gözle sorunu tahlil etmeye çalışan bazı kişiler bunu, başlıca, kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası ile izah etmeye çalışıyorlar. Elbette bu

yasanın, bölgenin geri kalmışlığında ve bunun sürmesinde önemli etkisi vardır. Ama geri kalmışlığın kaynağında, biçimlenmesinde başlıca etken o değildir. Bu geri kalmışlığa biçim veren, bölge halkına karşı daha imparatorluk dönemlerinden süre gelen ırkçı, şöven baskılar, ayırımcı politikadır. Şahlar ve padişahlar arasındaki bölgeyi paylaşmaya yönelmiş ardı arkası kesilmeyen çekişmelerle başlayan ve özellikle 19. Yüzyıldan itibaren daha da bilinçli, ırkçı-şöven bir renge bürünen ayırımcı politika.. Ve aynı politikalardır ki İran'ın Batısını, Irak'ın Kuzey'ini de aynı biçimde, ülkenin diğer bölgelerine oranla geri bıraktırmıştır. Bu bölgelerin tümünde de nüfusun ezici çoğunluğunu Kürtler oluşturmaktadır. Bu nedenle de aslında bir «geri bıraktırma» sözkonusudur.

Ve bir kez «gerilik» biçimlendikten sonra, kapitalizmin bu ülkelerde gelişmesiyle, farklar giderek büyümüş; kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası, bu politikayla bütünleşerek arayı daha da açmaya devam etmiştir. Elbette, «bölgesel kalkınma sorunu», kendi sorunlarını çözmekten aciz, sömürüye ve ayırıma dayanan kapitalist düzen içinde çözülemez. Kaldı ki sorun yalnızca bir kalkınma sorunu da değildir. Aynı zamanda kitleler üzerinde her türlü ayırımcı politikanın, ırkçı-şöven baskıların son bulması, ülkenin gerçek anlamda demokratikleşmesi sorunudur. Kişinin ve toplumun gelişiminin önündeki tüm engellerin kaldırılması sorunudur.

Aşağıda, «Doğu Bölgesin»in ekonomik ve sosyal yapısıyla ilgili olarak hazırlanmış bir araştırmadan, Doğu'da sanayileşme ve yatırımlarla ilgili bir bölümü sunuyoruz. İstatistik rakamlar, bölgeye yapılan yatırımların düşük düzeyini açıkça gösteriyor. Oysa yıllardır, hele «beş yıllık plan»lar dönemine geçildikten sonra, Doğu'nun kalkınması için bölgeye özel olarak fazladan yatırım yapılması gereğini belirten, hattâ böylesine yatırımlar yaptıklarını iddia edenlerin gerçek tavrını ortaya seriyor. Bu konuda çok daha derinliğine, geniş boyutlu araştırmalara ihtiyaç vardır.

SANAYİLEŞME : Doğu Anadolu'da bahsedeğer bir sanayileşmenin varolduğu söylenemez. Bölge, uzun yıllar süren «planlı» geri bırakılmışlığın sonucu olarak, kalkınmaya yönelik ciddi sanayi kuruluşlarına kavuşmamıştır. Ancak zaman zaman, siyasi partilerin oy kaygısından ötürü veya bölgedeki kaynakların sömürülmesi amacıyla birtakım sanayi tesisleri kurulmuştur. Ama yapılanlar, bölge halkının çıkarları gözetilerek, onun ekonomik, sosyal, kültürel gelişimine katkıda bulunmak amacıyla yapılmamıştır. Bugün Doğu'da bir-iki şeker ve çimento fabrikası dışında tüten baca görmek mümkün değil. Bu fabrikalar da Erzurum, Erzincan, Elazığ, Malatya, Antep gibi bölgenin dış kuşağını oluşturan illerde toplanmışlardır.

Normal olarak tarımın modernleşmesi, sanayileşme ve şehirleşme olayları birlikte görülürler. Bunlar karşılıklı olarak etkilerler birbirlerini. Ancak Doğu'daki şehirleşme, sanayileşme ile atbaşı giden bir şehirleşme değildir. Kırlardan kopup kendi bölgesinde bulunan şehirlere dolan Doğu insanını iş-güç sahibi kılacak, karnını doyurmasını sağlıyacak hiçbir ekonomik tedbir alınmamıştır. Şehirlerin büyümesi, Batı Avrupa'nın klasik örneklerinde görüldüğü şekliyle, işgücü taleb eden fabrikaların kır nüfusunu şehirlere toplaması biçiminde değil. Şehir nüfuslarının hızlı artışına rağmen Doğu illerinin birçoğu köy görünümüne sahiptirler. Bingöl, Muş, Bitlis, Tunceli, Hakkâri illeri bu durumdadırlar. İsmail Beşikçi, bununla ilgili olarak şu rakamları veriyor :

	İşyeri sayısı Devlet	özel	Toplam	İşçi	Çevirici Mak. sayısı	Elektrik Motoru	Jeneratör
Doğu	26	75	101	17.036	782	4.195	51
Türkiye	257	2.775	3.012	326.000	5498	98.000	48.00
Doğu/Türkiye	10	2,7	3	5	14,5	4,1	1,1

Kaynak : İsmail Beşikçi, Doğu Anadolu'nun Düzeni.

Çizelgeden anlaşılacağı üzere bütün devlet yatırımlarının % 10'u, özel yatırımların ise sadece % 2,7 si Doğu Anadolu bölgesindedir. Bölgede bulunan işçi sayısı Türkiye'ki işçilerin % 5 idir. Gene çevirici makinaların % 14,5 u' jeneratörlerin % 1,1 i' Elektrik motorlarının % 4,1 i bu bölgededir.

Burada dikkatimizi en çok çeken konu şudur : Bütün özel sektör yatırımlarının sadece % 2,7 si bu bölgede bulunmaktadır. Ülkeyi kalkındırma görevini üstlenmiş olan saygıdeğer (!) işadamlarımız doğu bölgesine yatırımlarının % 2,7 siyle gitmişlerdir. Aslında bu kapitalist ekonomik sistemin zorunlu sonuçlarından biridir. Kapitalizmin esası sömürü olduğuna göre artık değerin ençok sağlandığı yerlere ve sektörlere yatırım yapılması kaçınılmaz olmaktadır. Yukarıda gördüğümüz % 2,7 lik yatırım miktarı tamamen tesadüfi, daha doğrusu bölgede bulunması kaçınılmaz olan sanayi ile ilgisi olmıyan yatırımlardır. Bölgenin bu şekildeki sömürülmesine ileride tekrar döneceğiz.

Bölgeye yapılan Kamu yatırımlarından biraz daha bahsedelim : 1963 yılında doğu bölgesine yapılan kamu yatırımlarının tutarı 830.599.000 TL. dır. Bu miktar aynı yılki Türkiye ortalamasının % 20,4'üdür. Ancak bu yatırımların sanayiye ayrılan kısmı, yatırım tutarının % 5,2'sidir. Gene bölgeye yapılan yatırımların enerjiye ayrılan tutarı 62.468.000 TL. dır. İmalat sanayi 43.273.000 TL. olup, bölgeye yapılan yatırım tutarının % 4,5'i madencilik alanına yatırılmıştır. Enerji'nin payı % 7,5 tır. Görülüyor ki yatırımların az bir kısmı madencilik, enerji, ve imalat sanayi alanlarına yapılmıştır. En büyük pay ise eğitim, sağlık ve ulaştırma hizmetlerinindir.

1967 yılında doğuya yapılan kamu yatırımlarının oranı % 24.0 tür. 1963 yılına göre % 3,6 lık bir artış vardır. Bu artışın nedeni Keban yatırımıdır. Çünkü 1963 yılında bölgeye yapılan yatırımların % 7,5'u enerji alanına yapıldığı halde, 1967 de bu oran % 26,9'u bulmaktadır. Artış % 19,4'tür. Enerji yatırımlarının 3/4 ü ise Keban Barajı inşaatına gitmiştir.

Demek oluyor ki geri kalmış bölgeleri kalkındırma yutturmacası gayet açık ve seçiktir. Çünkü Keban Barajına yapılan yatırımın kabarttığı orana bakarak doğu bölgesine daha büyük oranda yatırım yapıldığı söylenemez. Bu Baraj çevresine faydası olan bir tesis olmakla beraber Türkiye'nin bütününe hizmet etmektedir. Nitekim ürettiği enerji ilk olarak batıya aktarılmıştır. Barajın açılışına katılan Fikret Otyam'da bu gerçeği dile getirmiş ve direklerin batıya baktıklarını yazmıştı. 1967 yılında yapılan yatırımların % 7,5'u imalât sanayiine gitmiştir. Eğitim % 14,5, ulaştırma % 9,9 bir paya sahiptir. DPT'nin 1970 yılında yaptığı bir araştırmada, fert başına doğu illerinde yapılan yatırım miktarının Türkiye ortalamasından çok düşük bir seviyede bulunduğu vurgulanmaktadır (1).

Aşağıdaki tablo Bölgelerin sanayileşme durumu hakkında bilgi sahibi kılmaktadır bizi.

---

(1) DPT. Türkiye'de iller itibariyle sosyo-ekonomik gelişme endeksi.
Not : DPT'nin yukarıda verdiği rakamlar, bizim ele aldığımız 18 ile ait değil yalnızca, Maraş ve Gümüşhane illerinin de dahil edilmesiyle Bölge illeri 20 olarak ele alınmıştır. (Diğer iller : Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Hakkâri, Kars, Malatya, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli, Urfa, Van.)

TABLO X

Hizmetler ve sanayi sektöründe çalışan nüfus (Endeks)

Bölgeler	1963	1964	1965	1966	1967
Akdeniz	100	101	104	107	109
Doğu Anadolu	54	56	58	59	62
Ege	102	102	104	105	106
Karadeniz	61	63	64	67	68
İç Anadolu	74	75	78	79	81
Marmara	117	119	122	125	127
Türkiye	100	100	104	108	108

Kaynak : Türkiye'de iller itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi. DPT Sosyal Planlama Dairesi.

Tablodan şunları öğreniyoruz. Sanayi ve hizmetler sektöründe çalışan insan sayısının en düşük olduğu iller doğu illeridir. 1963'te 54 olan indeks 1967'de 62 olmuştur. Artış yüzde 8'dir. Türkiye ortalaması aynı yıllarda sırasıyla 100 ve 108'dir. Artış gene yüzde sekizdir. Demek oluyorki sanayi ve hizmetler sektöründe çalışanlar bakımından doğunun durumunda herhangi bir düzelme görülmemiş, dengesizlik aynen devam etmiştir. Kaldıki sanayisi bulunmıyan doğu anadolu bölgesinin, hizmet sektöründe çalışan nüfusu, sanayi sektöründe çalışanlara nazaran, batıyla mukayese edildiğinde çok daha yüksek bir orana erişmektedir. Yani hizmet sektöründe istihdam edilen iş gücünün oranı yüksek, sanayi sektöründe istihdam edilen ise düşük bir düzeydedir. Batıda bu rakkamlar arasındaki fark, sanayi sektörünün lehine değişmektedir.

Şimdi konuyu daha derinleştirerek inceleyelim : Tablo — XI doğu illerine yapılan kamu yatırımlarının Türkiye ortalamasıyla karşılaştırılması suretiyle, mukayese imkânı vermektedir.

TABLO — XI

Azgelişmiş bölge illerine yapılan kamu yatırımlarının Türkiye ortalaması ile karşılaştırılması (Bin)

İller	1963	1964	1965	1966	1967
Ağrı	38.528	9.504	14.300	21.523	24.627
Bingöl	5.148	14.562	40.952	9.793	23.621

Bitlis	37.539	138.492	112.699	7.856	36.574
Diyarbakır	56.264	228.869	186.463	74.192	93.977
Erzincan	56.022	92.588	32.089	23.673	24.746
Erzurum	106.358	114.919	76.966	101.769	136.795
Elazığ	84.694	155.383	230.647	337.177	444.680
Gaziantep	32.171	73.817	58.022	41.963	48.079
Gümüşhane	3.586	13.638	9.600	22.024	25.869
Hakkâri	35.291	5.202	13.403	13.488	21.765
Kars	75.209	66.824	49.697	51.858	61.572
Malatya	82.411	116.128	103.506	68.948	67.548
Maraş	34.949	57.855	50.258	36.257	47.274
Mardin	36.026	170.018	142.499	38.104	55.652
Muş	21.681	53.133	29.554	28.111	37.058
Siirt	6.365	239.899	169.468	28.485	125.430
Tunceli	17.220	20.913	50.977	13.138	22.878
Urfa	25.795	90.359	48.553	33.064	45.168
Van	61.971	34.499	74.849	166.678	122.654
Adıyaman	13.371	20.719	79.646	28.087	41.310
Türkiye ortalaması	61.114,1	99.806.8	90.724,5	88.820,9	93.730,8

Kaynak : DPT Türkiye'de iller itibariyle sosyo-ekonomik gelişme indeksi.

Tablodan doğu illerine yapılan yatırımların Türkiye ortalamasından çok düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. 1967 yılında Türkiye ortalamasının üzerinde kamu yatırımı yapılan iller şunlardır. Erzurum (136.795) Elazığ (444.680), Siirt (125.430) ve Van (122.654) tür. Bunlardan Siirt'in Batman petrolleri yüzünden Türkiye ortalamasının üstüne çıktığı bilinmektedir. En ilginç gelişmeyi Elazığ göstermektedir. 1963 yılında 84.694.000 olan Kamu yatırım tutarı, 1967 yılında 444.680.000'e çıkmıştır. Bunun tek nedeni Keban Barajıdır. Türkiye'nin bütününü ilgilendiren Keban yatırımının ise mukayesede göz önüne alınmaması zorunludur. Bunu hariç tuttuğumuz zaman doğu illerine yapılan yatırımların Türkiye ortalamasının altında kaldığını rahatlıkla görebiliriz.

Bundan başka 20 ile yapılan toplam kamu yatırımlarının, Türkiye'nin toplam kamu yatırımları içindeki yüzdesi, doğunun ekonomik gelişmesini gösteren önemli ölçütlerden biridir.

TABLO — XII

Azgelişmiş illere yıllar itibariyle yapılan toplam kamu yatırımlarının Türkiye ortalaması ile mukayesesi.

Yıllar	Türkiye toplam kamu yatırımları	20 ilin yapılan toplam kamu yatırımları	20 ilin Türkiye ortalaması içindeki yeri (%)
1963	4.094.645	830.599	20,4
1964	6.687.058	1.717.321	25,7
1965	6,078.547	1.574.418	25,9
1966	5.951.004	1.146.188	19,3
1967	6.279.970	1.507.277	24,0

Kaynak : Türkiye'de iller itibariyle sosyo-ekonomik gelişme indeksi.

Görülyor ki 20 doğu iline yapılan toplam kamu yatırımları, toplam Türkiye kamu yatırımlarının, sırasıyla % 20,4 ünü, % 25,7 sini, % 25,9 unu, % 19,3 ünü ve % 24,0 ını teşkil etmektedir. Burada gene azgelişmiş doğu illeriyle, gelişmiş bölgeler arasında ki dengesizlik açıkça görülmektedir. DPT nin yaptığı hesaplara göre 1967 yılında çok gelişmiş on ile yapılan kamu yatırımları tutarı, bütün Türkiye'ye yapılan kamu yatırımlarının % 37,9 dur. Aynı yılda 20 doğu iline yapılan yatırım tutarı ise tüm yatırımların % 24,0 üdür. Üstelik bu rakkama keban yatırımları da dahildir. Demekki 10 gelişmiş ile yapılan yatırım tutarı, 20 ile yapılandan çok daha fazladır. Kaldı ki kamu yatırımları dışında kalan özel yatırımların büyük bir kısmı gene bu büyük illerde toplanmaktadır. Buna ait rakkam yoktur elimizde. Amma herkes doğuda özel yatırım bulunmadığını, bunun tamamen büyük ve gelişmiş kentlerde toplandığını rahatlıkla söyliyebilir.

Gene DPT tarafından yapılan ve 1963-1967 yıllarını kapsayan bir araştırmada sosyo-ekonomik gelişme endeksine göre illerin bir sıralaması yapılmıştır[2]. Buna göre doğu anadolu bölgesinin indeks sıralamasında en önde gelen ili Gaziantep'tir. Bu ilin sosyo-ekonomik gelişme indeksi 1963 yılında 97'dir. Ayni

(2) —Sosyo-ekonomik endeksinde illerin sıralanışı— DPT

yıl Türkiye ortalaması ise 100'ü bulmaktadır. 1964 yılında Gaziantep'te bu rakkam 109, 1965'te 108, 1966'da 115 ve 1967 yılında 126'dır. Aynı rakkamlar Türkiye için sırasıyla 110, 122, 132 ve 132'dir. Rakkamlar göstermektedirler ki sosyo-ekonomik gelişme endeksi en yüksek olan Gaziantep bile sürekli olarak Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

En düşük endeks değerine sahip Bingöl ilinde ise bu rakkamlar şöyledir : 1963'te 28, 1964'te 32, 1965'te 33 1966'da 33, 1967'de ise 35'tir.

Aslında endeks değerleri bulunurken durum doğu illerinin aleyhine olmaktadır. Çünkü bir doğu iline yapılan küçük bir yatırım, geri olan doğu illerine ait endeks değerini aniden ve çok miktarda yükseltmektedir. Oysa batı illeri için durum böyle değildir. Gelişmiş olan bu illere yapılacak çok büyük bir yatırım bile, küçük yatırımın doğu illerinde yükselttiği kadar ilin endeks değerini yükseltememektedir. Bu bakımdan endeks değerlerine göre yapılan sıralama aldatıcı olabilmekte ve doğu illerini olduğundan daha yüksek bir değere sahipmiş gibi gösterebilmektedir. Aynı görüş DPT'nin yukarıda adı geçen raporunda da belirtilmiş ve şöyle denmiştir : «...Azgelişmiş illere yapılan herhangi bir yatırımın veya görülen bir hizmetin, hatta millî savunma ile ilgili olarak o yerde kurulan bazı tesislerin, bu gibi illerin gelişme hızları üzerinde; daha fazla gelişmiş illere nazaran, çok daha büyük bir etki yaptığı ve bunun sosyal verilere dayanan sosyo - ekonomik gelişmişlik göstergelerine çok çabuk yansıdığıdır. Örneğin bir Keban yatırımı Elazığ'ı Türkiye'nin en hızlı gelişen ili haline getirmiş, 3. ordu merkezinin Erzurum'dan, Erzincan'a taşınması bu ilin gelişimini büyük ölçüde etkilemiş, Batman Petrolleri Siirt'i Diyarbakır'ın önünde göstermeye yetmiştir...» Daha sonra devam edilmekte ve şunlar yazılmaktadır... «Oysa yerinde yapılan çalışmalar, Diyarbakır'ın gerek ekonomik, gerekse sosyal yapı yönünde Siirt'ten mutlak surette daha fazla gelişmiş olması gerektiğini ortaya koymuştur.»

DPT'nin yukarıda ki görüşü dikkate değer bir görüştür. Çünkü her bakımdan geri bırakılmış olan doğu illerine yapılan küçük bir yatırım ilin gelişmişlik seviyesi üzerinde olduğundan daha büyük etki yapıyor ve il endeks değerini sunî bir şekilde yükseltiyor. Örneğin : Ağrı'ya Bingöl'e veya diğer bir ile yapılan ve halkın yaşantısına hiç bir katkısı bulunmıyan bir orduevi binası o ilin endeks değerini yükseltmektedir. Bu ise Doğu ille-

rinin geri kalmışlık derecesinin gizlenmesine, gerçek durumdan daha yüksek gösterilmesine neden olmaktadır. Gene dikkat edildiği gibi Bir Koloni durumunda olan Siirt'te durum çok daha aldatıcı olabilmektedir. Batman Petrollerinin çevresine faydalı olmadıkları bir gerçektir. Bu petrol kaynakları Türkiye'nin tümü için hayati bir önem taşımakta ve en çok Finans Kapitale hizmet etmektedirler. Halbuki bu alan yapılan yatırımlar yüzünden Siirt ili gerçekte olduğundan çok daha yüksek bir gelişme düzeyine sahipmiş gibi görünmekte ve aslında gerisinde bulunduğu Diyarbakır'ın önüne geçmektedir.

Batman kadar olmamakla beraber Elazığ'ın da bir koloni durumunda olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zira Keban'a göre çevresine biraz daha fazla hizmet arzetmektedir.

TABLO — XIII

Doğu Bölgesi ile Türkiye'nin sosyo-ekonomik endeks değerleri.

Yıllar	1963	1964	1965	1966	1967
Türkiye	100	110	122	132	138
Bölge ortalaması	47	52	57	61	65

Kaynak : DPT iller itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik indeksi.

Görüldüğü gibi 1963 te bölge ortalaması 47, Türkiye ortalaması ise 100 dür. Bölge ortalaması 1964'te 52, 1965'te 57, 1966' da 61, 1967'de 65 dir. Aynı rakkamları Türkiye ortalaması sırasıyla 110, 122, 132 ve 138 dir. Burada dikkati çeken husus, Bölge ortalamasının, Türkiye ortalamasını yarısına hiç erişemediğidir.

Başka bir tablodan yatırım programlarının doğu illeriyle diğer iller arasında dağılımına göz atalım. Tablo — 14. Ancak burada gözümüzden kaçırmamamız gereken bir husus vardır : DPT bu araştırmada doğu illeri olarak 20 yerine 22 il almıştır. Bizim aldığımız 18 doğu ili dışında, araştırmada bölgeye dahil edilen bu dört il şunlardır. Sivas, Maraş, Gümüşhane ve Artvin).

TABLO — XIV

YATIRIM PROGRAMLARININ 22 İL İLE DİĞER İLLER ARASINDA DAĞILIMI (%)

	BBYP Dönemi (1)		1968-1970 dönemi.	
	22 il %	Geri kalan 45 il. %	22 il %	Geri kalan 45 il. %
Tarım.	: 17,9	82,1	19,3	80,7
Madencilik ve ham petrol	: 41,2	58,8	30,0	70,0
İmalat sanayii	: 10,3	89,7	10,4	89,6
Genellikle Üretken Olan yatırımlar	: 19,4	80,6	15,1	84,9
Enerji	: 28,1	71,9	34,7	65,3
Ulaştırma	: 23,9	76,1	20,6	79,4
Genellikle Alt Yapıya Dönük Yatırımlar	: 26,3	73,7	28,7	71,3
Turizm	: 3,7	96,3	7,5	92,5
Konut	: 23,1	76,9	21,3	78,7
Eğitim	: 28,0	72,0	21,7	78,3
Sağlık	: 37,7	62,3	21,4	78,6
Diğer hizmetler	: 25,3	74,7	24,0	76,0
Genelikle Hizmete Yönelik Yatırımlar	: 27,0	73,0	21,4	78,6
Toplam Yatırımlar	: 23,4	76,6	21,4	78,6
Nüfusun bölgeler arası dağılımı.	: 23,4	76,1	24,0	76,0
	(1965 yılı nüfus sayımı)		(1970 nüfus sayımı)	

Kaynak : DPT, Planlı dönemde doğu ve Güneydoğu anadolu bölgeleri.

Şimdi yukarıdaki tablonun rakkamlarına göz atalım BBYP döneminde 22 ile yapılan tarım yatırımı % 17,9, madencilik ve hampetrol yatırımları % 41,2, İmalat sanayine yapılan yatırımlar ise % 10,3 tür. Burada ilginç olan bir husus imalat sanayinin % 10,3 gibi çok küçük bir miktarının 22 ile yapılmış olmasıdır. Bu rakkam 1968-1970 döneminde değişmemiş 10,4 olarak kalmıştır. Tarım yatırımları 1968-1970 dönemine nazaran % 1,4'lük bir artışla % 19,3'e çıkmıştır. İmalat sanayiinin 22 il dışında ka-

(1) Birinci Beş Yıllık Plân Dönemi.

lan 45 ildeki oranı % 89,7'dir. Yani il sayısı iki misli olduğu halde yapılan yatırım oranı 8 katından fazladır. Ortalama olarak her batı ilinde yapılan imalat yatırımı, doğudaki illerden dört kat daha fazladır. Madencilik ve ham petrol alanına yapılan yatırımlardaki dengesizlik rakkamların incelenmesinde daha az görülmekle beraber, işin gerçek yönü böyle değildir. Çünkü ham petrol'ün çıktığı yer olan Batman yukarıda değinildiği gibi tamamen bir kolonidir. Bu petroller batının hizmetindedirler. Doğuya sağladıkları çıkar, Batıya sağladıklarından binlerce kere daha azdır. Madenler için aynı şeyi söylemek mümkündür. Örneğin Sivas'ta çıkan demir cevheri Zonguldak iline nakledilerek işlenmekte ve imal edilen demirler Kapitalist sınıfın hizmetine sunulmaktadırlar. Yani gerek doğunun madenleri, gerekse petrolü tamamen Batılı sermaye sınıfının çıkarlarına hizmet etmektedirler. Bu durum ise tam anlamıyla bir bölgenin geri bırakılması ve sömürülmesidir. Onun için aslında madencilik ve ham petrol yatırımlarını doğuya maletmemek lazımdır. Kaldıki bu alandaki yatırımlar da 1968-1970 döneminde % 11,2'lik bir düşüşle % 30.0'a inmişlerdir. Buna mukabil enerji yatırımları % 28,1'den, % 34,7'ye çıkmıştır. Bu artışın Kebanın Türkiye'nin bütününü ilgilendirmesi bakımından doğuya maledilmesi mümkün değildir. Tıpkı Batmanın petrölü gibi Fıratın suyu da sermayenin hizmetine sunulmuştur. Buna mukabil ulaştırma yatırımlarında BBYP döneminde, 1968-1970 dönemine göre % 3,3 lük bir azalma olmuştur. Turizm yatırımları % 3,7 den % 7,5'e çıkmışlardır. Tamamen hakim sınıflara yönelik, onlara hizmet eden bu artışın emekçi halkı ilgilendirmediği muhakkaktır. Ancak buna rağmen bu sektörde doğunun aleyhine aşırı bir dengesizlik vardır. 22 ilde toplam turizm yatırımlarının sadece % 7,5'unun bulunması hiç bir anlam ifade etmemektedir. Konut yatırımlarında % 1,8 Eğitim de % 6,3, sağlık ta % 16,3'lük bir azalma görülmektedir.

Dikkat edilirse bütün önemli sektörlerde azalma olmuştur. Madencilik ve ham petrol, imalat sanayii, Ulaştırma, Konut, Eğitim, sağlık diğer hizmetlerde azalma; tarım, turizm, enerji dallarında ise artış vardır.

Toplam yatırımlarda da aynı şekilde bir azalma vardır 1965 nüfus sayımına göre bölge nüfusu genel nüfusun % 23,4'üdür. 1970 sayımında ise bu oran % 24,0'tür. Ancak toplam yatırımlar için durum tam tersidir. BBYP döneminde toplam yatırımın % 23'ü 22 ile yapıldığı halde, 1968-1970 döneminde bu rakkam % 21,4'e düşmektedir. Azalış nisbeti % 2'dir.

Sanayi ve hizmet sektöründeki gelişmeye diğer bir ölçü de tarımdışı gelişme indisidir. Aşağıdaki tablo, 18 doğu ilinin 67 ili kapsayan sıralamada aldıkları yerleri göstermektedir. DPT'-nin yayınında 67 ilin sıralanması yapılmıştır. Biz buraya bu sıralamada 18 ilin aldığı yerleri yazdık.

TABLO — XV

TARIMDIŞI GELİŞME İNDİSİNDE İLLERİN SIRALANIŞI

Yıllar	1963	1967	1970
Gaziantep	14	18	21
Elazığ	20	15	20
Malatya	25	30	26
Erzincan	27	29	28
Siirt	28	39	31
Diyarbakır	34	38	42
Erzurum	36	34	38
Bitlis	49	59	59
Kars	51	54	58
Van	53	55	49
Urfa	58	52	60
Ağrı	61	62	63
Muş	63	60	62
Mardin	64	65	66
Tunceli	65	64	64
Bingöl	66	68	67
Adıyaman	67	66	65
Hakkâri	68	67	68
Türkiye	7	7	8

Kaynak : DPT Sosyo-ekonomik endeks araştırması verileri.

Dikkat edilirse tarımdışı gelişme indisinde Türkiye'nin aldığı sıradan daha önde bulunan hiç bir doğu ili yoktur. 18 il içerisinde 1963 yılında önsırayı Gaziantep almaktadır. 14. sırada bulunan bu il bile Türkiye sırası olan 7'nin gerisindedir. 1967 ve 1970 yıllarında Elâzığ ili Gaziantep'in önüne geçmiştir. 1967 de 18, 1970 yılında 21. sıradadır. Bu yıllarda Gaziantep'in sırası 15 ve 20'dir Elazığ'ın, Gaziantep'in önüne geçmesinin sebebi Keban Barajı'dır. Yıllar itibariyle durumu incelediğimizde doğu illerinde herhangi bir düzelme görülmemektedir. Son sıraları devamlı bir şekilde doğu illeri işgal etmiş bulunmaktadırlar. 1970

yılında, 1963'e göre hiç bir farklılık yoktur aşağı yukarı. İller kendi aralarında yer değiştirmekle beraber, illerin genel olarak durumları değişmemiştir.

Doğunun sosyo-ekonomik gelişmişliğini gösteren başka bir tablodan durumu takip edelim: Bu tabloda de gene 67 ilin sıralaması yapılmıştır. Biz buraya 18 ilin aldıkları sıraları yazdık.

TABLO — XVI

Sosyo-Ekonomik gelişme indisinde illerin sıralanışı.

Yıllar	1965	1967	1970
Türkiye	9	8	10
Malatya	28	33	34
Erzincan	31	41	37
Elazığ	22	22	25
Gaziantep	14	18	15
Kars	55	52	51
Tunceli	61	60	59
Erzurum	41	41	42
Bingöl	67	66	67
Diyarbakır	48	47	52
Ağrı	62	64	64
Bitlis	60	61	62
Urfa	59	58	60
Adıyaman	66	65	63
Mardin	63	63	65
Muş	65	67	66
Siirt	52	56	54
Van	64	62	61
Hakkâri	68	68	68

DPT. İllerin gelişmişlik düzeylerinin saptanmasında bir yöntem denemesi.

Türkiye'nin aldığı sıralar 1965 yılında 9, 1967 yılında 8ve 1970 yılında 10 dur. Türkiye ortalamasına en yakın il olan Gaziantep'in aldığı sıralar ise sırasıyla 14, 18 ve 15 tir. Açıkça görülüyorki Sosyo-ekonomik gelişme açısından Türkiye ortalamasına eşit bir düzeye erişmiş olan bir tek doğu ili dahi yoktur. İllerin çoğu son sıralarda yer almaktadır. Türkiye ortalamasına eşit değere sahip tek il bulunmadığına göre bölge ortalamasının mukayesesi gereksizdir. Bölge Türkiye'nin çok gerisinde kalmaktadır. 67 ilin ortalama rakkamını 34 alsak bile 1970 yılında sadece

üç ilin bunu aştığını görüyoruz. Bunlar Gaziantep, Malatya ve Elazığ illeridir. Malatya'nın aldığı değer 34, Elazığ 25, Gaziantep ise 15 tir. Demek ki Bölge ile Türkiye ortalaması arasında bile korkunç bir dengesizlik mevcut olup, durum Doğu Anadolu bölgesinin aleyhinedir.

Bölgenin gelişme düzeyinin saptanmasında baş vurmak zorunda olduğumuz çok önemli bir veri de hizmet ve sanayide çalışan nüfusun yarattığı katma değerdir. Aşağıdaki tablo doğu illerinde yaratılan bu katma değeri göstermektedir.

TABLO — XVII

Doğu Anadolu Bölgesinde Hizmetler ve Sanayi Sektörde Çalışan Nüfus Başına İmalat Sanayinde Katma Değer. (TL)

İller	Yıllar				
	1963	1964	1965	1966	1967
Gaziantep	218	—	266	295	327
Elazığ	830	1342	1821	2713	4042
Erzincan	330	349	652	958	1408
Malatya	622	697	799	911	1038ww
Diyarbakır	80	—	136	184	249
Siirt	1740	1720	2109	2341	2599
Erzurum	98	136	161	208	268
Maraş	12	0	18	23	29
Urfa	0	0	0	0	0
Kars	3	—	3	3	3
Mardin	190	—	219	237	256
Gümüşhane	0	0	0	0	0
Muş	0	0	0	0	0
Adıyaman	0	0	0	0	0
Van	0	0	0	0	0
Tunceli	0	0	0	0	0
Ağrı	0	0	0	0	0
Hakkari	0	0	0	0	0
Bingöl	0	0	0	0	0
Bölge ortalaması.	206	283	309	394	511
Türkiye ortalaması.	523	642	0912	1213	1613

Kaynak : Türkiye'de sosyo-ekonomik gelişme indisinde illerin sıralanışı (DPT)

Not : Çizgi olan yıllara ait rakkamlar güvenilir olmadığından alınmamıştır[1].

Yukarıdaki tablodan 1967 yılında en yüksek katma değeri yaratan ilin Elazığ olduğunu görüyoruz. (4042 TL.) Onu Diyarbakır, Erzincan ve Malatya illeri takip etmektedirler. Ayrıca Elazığ, ve Siirt illeri Türkiye ortalamasının üzerinde katma değer yaratan iki ilimizdir. Bu iki ilin yarattığı bu katma değerin Batman Petrolleri ve Keban Barajı yüzünden olduğunu, bu iki kuruluşun ise Doğudan çok Türkiye'nin Batı bölgelerini hizmet ettiğini dah önce açıklamıştık. Batman Petrolleri hesaba katılmadığı taktirde, Siirt ilinin Diyarbakır'ın gerisinde kalacağını DPT raporlarından aktarmıştık. Ayrıca Urfa, Gümüşhane, Muş, Adıyaman, Van, Tunceli, Ağrı, Hakkari ve Bingöl illerinde yaratılan katma değer 0 dır. Bölge ortalaması 511, Türkiye ortalaması ise 1613 tür.

1967 yılından sonraki yıllarda değişen birşey olmamıştır. 1971 yılında yayınlanan DPT yayınlarında bunu görmek mümkündür. Bu kuruluşun yayınladığı Planlı Dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri adlı araştırmada bu konuda bazı mukayeseli rakkamlar verilmiştir. Buna göre halen imalât sanayinde çalışan nüfusun toplam bölge nüfusuna oranı % 3'tür. Türkiye ortalaması ise % 7,1'i bulmaktadır. Bu rakkam doğuda sanayinin cılızlığını göstermektedir. İmalat sanayiinin katma değerdeki payı % 11,7 olup, Türkiye ortalaması olan % 20,6'dan çok azdır.

Maden sektöründe katma değer % 65,1dir. Oysa Türkiye ortalaması % 1,8'in altındadır.

Bu rakkam çok şey ifade etmektedir. Doğu katma değer açısından maden sektörü hariç Türkiye ortalamasının çok altındadır. Adı geeçn sektörde ise aşağı yukarı kırk kat daha ilerdedir. Buna rağmen doğuda sanayi yoktur. Bu da doğu madenlerinin batılı kapitalistlerin hizmetine sunulduğunun ve doğu insanının sömürüldüğünün çok açık bir delilidir.

Doğu anadolu halkı gelir bakımından da Türkiye'nin en geri kalmış bölgesinde yaşamaktadır. Tablo — 18 gelir seviyesinin göstergelerinden biri olan ödenen gelir vergisini göstermektedir.

Görüldüğü gibi 1967 yılında doğu anadolu'da ödenen ortalama gelir vergiis miktarı 457 TL. olup, bu miktarın Türkiye ortalaması ise 1172 TL. dır.

TABLO — XVIII

DOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE ÖDENEN NÜFUS BAŞINA GELİR VERGİSİ MİKTARININ TÜRKİYE ORTALAMASI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

	Yıllar				
	1963	1964	1965	1966	1967
Bölge ortalaması	: 271	308	333	400	457
Türkiye ortalaması	: 739	773	820	973	1172

Kaynak : DPT Türkiye'de iller itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi

Bir de hizmetler ve sanayi sektöründe çalışan nüfusa bakarak doğunun sanayileşme durumunu tesbit edelim. Tablo — 19 bununla ilgilidir.

Bu tablonun incelenmesi şunları ortaya çıkarmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesinde sanayi ve hizmetler sektöründe çalışan nüfusun en yüksek orana sahip olduğu il Gazianteptir. (1967 yılında % 30) Türkiye ortalaması olan % 25 in üzerindeki tek doğu ili burasıdır. Diğer illerin hepsi Türkiye ortalamasının altında kalmaktadırlar. Bölge ortalaması 14'tür. Burada dikkati çeken bir husus 1966 da 12 olan Mardin'in 1967'de % 3'e düşmesidir.

TABLO — XIX

DOĞU ANADOLU'DA HİZMETLER VE SANAYİ SEKTÖRÜNDE ÇALIŞAN NÜFUSUN TOPLAM NÜFUSA ORANI (%)

	Yıllar				
İller	1963	1964			
Gaziantep	27	28	29	29	30
Elazığ	20	21	22	22	23
Erzincan	13	14	14	14	15
Malatya	17	17	18	18	18
Diyarbakır	16	16	17	17	17
Siirt	14	14	15	16	16
Erzurum	12	13	13	13	14
Maraş	11	12	12	12	13
Urfa	15	16	16	16	17
Kars	7	8	8	8	9
Mardin	11	11	12	12	3
Bitlis	11	12	13	13	13

Gümüşhane	8	8	0	9	9
Muş	7	7	7	7	10
Adıyaman	8	8	9	9	9
Van	11	13	14	15	16
Tunceli	11	11	12	12	13
Ağrı	8	8	8	8	8
Hakkari	12	12	13	13	14
Bingöl	6	7	7	7	7
Bölge Ort.	12	13	13	14	14
Türkiye Ort.	23	23	24	25	25

Kaynak : DPT Sosyo-ekonomik gelişme indeksi.

Tarım alanında olsun, tarım dışında olsun kredi kullanımı ekonomik gelişme için son derece önemlidir. Daha önce tarım kredisini incelemiş ve gerek Ziraat Bankası kanalıyla, gerekse Tarım-Kredi Kooperatifleri eliyle verilen kredilerin doğu illerinde, Türkiye ortalamasının altında kaldığını rakkamlarla açıklamıştık. Şimdi tarımdışı kredi kullanımını ele alalım. Böylece tarım dışında kalan sanayi ve hizmetler sektöründe doğu illerinin ne ölçüde kredi kullandıklarını saptayalım :

TARIM DIŞI KREDİ/TOPLAM ÇALIŞANLAR (1000 T.L. olarak)
(1970 yılı)

İller	miktar
Adıyaman	1,484
Ağrı	1,964
Bingöl	0,877
Bitlis	1,493
Diyarbakır	1,532
Elâzığ	1,307
Erzincan	1,077
Erzurum	1,201
Gaziantep	2,137
Hakkâri	0,727
Kars	1,700
Malatya	0,953
Mardin	0,376
Muş	1,030
Siirt	0,433
Tunceli	0,437
Urfa	0,884
Van	0,830
18 il ortalaması	0,995
Türkiye ortalaması	2,700

Kaynak : DPT sosyo-ekonomik endeks araştırması verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Buna göre en düşük tarımdışı kredisi kullanan il 0,376 ile Mardin'dir. En yüksek rakkam ise (2.137) Gaziantep'e aittir. Bölge ortalaması 0,995, Türkiye ortalaması 2700'dir. Görüldüğü gibi Türkiye ortalaması bölgeninkinden üç misli fazladır. Yani çalışan insan başına düşen kredi miktarı Doğu Anadolu Bölgesinde Batıya göre üç kere daha azdır.

Bir de illerde mevcut sermaye miktarına göz atalım :

Tablo: 19 — 1967 yılı için illere göre mevcut sermaye T.L.

	T.L.
Adıyaman	166.392
Ağrı	5.546.603
Bingöl	—
Bitlis	1.600.111
Diyarbakır	13.027.740
Elâzığ	346.704.870
Erzincan	111.696.342
Erzurum	31.912.190
Gaziantep	243.241.762
Hakkâri	—
Kars	10.289.786
Malatya	204.096.416
Mardin	—
Muş	—
Siirt	1.244.791.649
Tunceli	—
Urfa	533.816
Van	10.594.063
18 il ortalaması	123.566.763
Türkiye ortalaması	816.821.324

Tablo: 20 — Maden+imalât sanayii yatırımları/ Toplam yatırım

Adıyaman	0.020
Ağrı	0,009
Bingöl	0,000
Bitlis	0,197
Diyarbakır	0,090
Elâzığ	0,146
Erzincan	0,000
Erzurum	0,000
Gaziantep	0,314
Hakkâri	0,006
Kars	0,145
Malatya	0,209
Mardin	0,000
Muş	0,006
Siirt	0,407
Tunceli	0,000
Urfa	0.085
Van	0.098
18 il ortalaması	0,095
49 il ortalaması	0,194

Kaynak : DPT sosyo-ekonomik endeks araştırması verileri.

Not : Yukarıdaki iki tablonun kaynağı aynıdır. Tablo: 20, 1968 yılı program yatırımlarını ihtiva etmektedir.

En çok sermayeye sahip il Siirt'tir. (1.244.791.649 TL.) Batman Petrol tesislerine yatırılan bu sermayenin Doğu ortalamasına dahil edilmemesi gerekir aslında. İkinci sırayı gene Keban yatırımları yüzünden Elâzığ ili almaktadır. Bu Barajın da daha önce açıklanan nedenlerden ötürü yalnız doğuya değil, Türkiye'nin bütününe mal edilmesi gerekmektedir. Buna rağmen bu iki büyük kuruluşun sağladığı sermaye dahil edilse bile doğudaki

sermayenin azlığı gizlenemez. Görüldüğü gibi Doğu Anadolu ortalaması 123.566.763 T.L.'dır. 49 ilin ortalaması ise 816.821.324 T.L.'sıdır. Keban ve Siirt'in birer koloni durumuna düşmelerini sağlayan sermaye bile aradaki farkı gizleyememiş, Doğunun sermaye açısından geri kalmışlığını gözden kaçıramamıştır.

Ayrıca, Bingöl, Hakkâri, Mardin, Muş, Tunceli illerinde sermaye yoktur. Yandaki ikinci tablo ise Maden ve imalât sanayii yatırımlarının toplam yatırımlar içerisindeki oranını göstermektedir. Maden ve imalât sanayi yatırımlarının en yüksek orana sahip olduğu il 0,407 ile Siirt'tir. Onu 0,314 ile Gaziantep takip etmektedir. Bingöl, Erzincan, Erzurum, Mardin ve Tunceli illerinde bu rakkamlar sıfırdır. Bölge ortalaması, Türkiye ortalamasının çok altında kalmaktadır. (Bölge ortalaması 0,095, Türkiye ortalaması ise 0,194'tür.)

Görüldüğü gibi Doğu ortalaması Batı ortalamasının yarısı bile değildir. Bundan şu sonuç çıkıyor ortaya. Sermaye, giderek batıda yoğunlaşmaktadır. Özellikle sanayileşmiş büyük kentlerde toplanmaktadır. Ve sanayi yatırımlarının büyük sanayi merkezlerinden ayrılarak geri kalmış bölgelere gitmesi sistemin mantığına ters düşer. Çünkü sermaye sürekli olarak kendisini daha büyük boyutlara ulaştırmak istemektedir. Bunu yaparken de ülkenin geri kalmış bölgelerinin sorunlarıyla uğraşmaz hiç bir zaman. Onu ilgilendiren, geri kalmış bölge halkı da dahil, bütün halkı nasıl ve hangi yollardan sömürebileceği ve bu sömürüyü en yüksek orana ne şekilde çıkarabileceğidir. Kaçınılmaz olarak sermaye doğu illerine gitmez, bugüne kadar yoğunlaştığı yörelerde daha da yoğunlaşır. Bu nedenledir ki Doğu ile Batı arasındaki dengesizliğin ortadan kaldırılması bugünkü kapitalist sistemde olanak dışıdır. Hiç kimse sermayenin çıkarlarına ters düşecek bir tavır takınarak geri kalmış doğu illerine gitmesini ve doğu halkının çıkarlarına hizmet etmesini bekliyemez. Bu davranışı sermayenin denetiminde bulunan iktidarlardan da beklemeye imkân yoktur. Çünkü yukarıda bahsedildiği gibi bu sistemin mantığına ters düşen bir durumdur. Zaten tablo da bunu ispat etmektedir. Doğu ile batı arasındaki dengesizlikleri ortadan kaldırma sloganlarını kullanan iktidarların doğuda maden ve sanayi alanlarına ayırdığı yatırım oranı batıdakinin yarısından daha azdır. Oysa bu dengesizliği gidermek için yani doğuda sanayileşmeyi sağlamak için yukarıdaki rakkamları ters çevirmeleri gerekir.

Yukarıda verilen program yatırımlarına değindikten sonra şimdi de 1969 yılında gerçekleşen imalât yatırımlarına bir göz atmamız gerekmektedir.

Kamu ve özel teşebbüs tarafından gerçekleştirilen imalât yatırımlarını aşağıdaki tablodan inceleyebiliriz.

TABLO: 21 — GERÇEKLEŞEN İMALÂT YATIRIMLARI
(1969 yılı 1000 T.L.)

İller	Kamu	Özel	Toplam	%
Adıyaman	462	—	462	0,00018
Ağrı	1.633	268	1201	0,075
Bingöl	—	—	—	—
Bitlis	100	—	100	0,0039
Diyarbakır	7.054	—	7.054	0,277
Elâzığ	63.773	751	64.522	2,53
Erzincan	845	—	845	0,033
Erzurum	42.217	450	42.667	1,67
Gaziantep	26.271	250	27.001	1.06
Hakkâri	199	—	199	0,0078
Kars	11,634	—	11,634	0,460
Malatya	15.193	300	15.493	0,61
Mardin	—	—	—	—
Muş	133	—	133	0,052
Siirt	14.519	—	14.519	0,57
Tunceli	—	—	—	—
Urfa	4.015	—	4.015	0,158
Van	5.677	—	5,677	0,223
18 il toplamı	193.725	2.021	195.747	7.68300
49 il toplamı	1.971.121	380.961	2.010.082	92.31700
18 il ortalaması	10.762	112	10.874	0,42684
49 il ortalaması	402.269	7.774	410.013	1.88400

Kaynak : DPT sosyo-ekonomik endeks verileri adlı araştırmadan faydalanılarak hesaplanmıştır.

1969 yılında en fazla imalât yatırımlarından gerçekleştiği il 63.773.000 T.L. ile Elâzığ'dır. Bu rakkam yalnız kamu yatırımlarına aittir. Aynı ilimizde, aynı yıl içerisinde gerçekleşen özel imalât yatırımları tutarı 751.000'dir. Elâzığ'da 1969 yılında gerçekleşen özel imalât yatırımları tutarı 751.000'dir. Elâzığ'da 1969 yılında gerçekleşen toplam imalât yatırımlarının miktarı 64.522.

000 T.L.'sıdır. Gene aynı yıl içerisinde hiçbir kamu yatırımının gerçekleşmediği il sayısı 3 olup, bunlar Bingöl, Mardin ve Tunceli illeridir. Özel imalât yatırımlarının hiç gerçekleşmediği iller 13'tür. Yani sadece 5 doğu ilinde özel imalât yatırımı gerçekleşmiştir. Bu illerimiz Ağrı, Elâzığ, Erzurum, Gaziantep ve Malatya illeridir. Toplam yatırımları açısından 64.522.000 lira ile Elâzığ ili birinci sırayı almaktadır. Gene Bingöl, Mardin ve Tunceli illerinde gerçekleşen toplam imalât yatırımı mevcut değildir.

Aynı yıl içerisinde 18 doğu ilinde gerçekleşen kamu yatırım miktarı 193.725.000 T.L.'dır. Gerçekleşen özel kesim yatırım miktarı ise 2.021.000 T.L.'dır. 18 il dışında kalan 49 ildeki tutarlar sırasıyla 1.971.121.000 ve 380.961.000 T.L.'sını bulmaktadır. Gerçekleşen toplam imalât yatırımları 18 ilde 195.746.000, 49 ilde ise 2.010.082 T.L.'dır.

Gerçekleşen imalât yatırımlarının % 7,6'sı 18 ilde, % 92,3 ise 49 ildedirler.

18 doğu ilinde her il'e düşen ortalama imalât kamu yatırımları tutarı 10.762.000 T.L.'dır. Özel kesimin doğu illerinde gerçekleştirdiği imalât yatırımları ise 112.000 liradır. Oysa 49 ilde gerçekleştirilen ortalama kamu imalât yatırımı 402.269 ve aynı illerdeki özel teşebbüs imalât yatırımlarının tutarı ise ortalama olarak 7.774.000 T.L.'dır. Doğu Anadolu'da il başına düşen ortalama kamu imalât miktarı, toplam gerçekleşen yatırımların % 0,42'sidir. Aynı rakkamın 49 il ortalaması ise % 1,88'i bulmaktadır.

Başka bir açıdan rakkamları incelediğimizde şu gerçekleri görürüz. 1969 yılında gerçekleşen kamu imalât yatırımlarının tutarı 49 ilde, 18 ildekinin 10 katını bulmaktadır. Aynı yılda 49 ilde gerçekleşen özel sektör imalât yatırımlarının tutarı, 18 doğu ilinde gerçekleşenlerin 188 mislidir. Demek ki 49 batı ilinde gerçekleşen her 188 T.L.'lık özel sektör imalât yatırımlarına karşılık 18 doğu ilinde 1 liralık imalât yatırımı gerçekleşmektedir. Gene 18 ilde gerçekleşen 1 liralık kamu imalât yatırımına karşılık, 49 ilde 10 liralık yatırım gerçekleşmektedir.

Acaba doğu-batı dengesizliğini ortaya koymak için başka herhangi bir çaba göstermeye gerek varmıdır?. Ve yukarıdaki tabloya baktıktan sonra bölgeler arasındaki dengesizliği kaldıracağız diye halkı kandırmaya çalışan sermaye sözcülerine ina-

nanların; karşı iddiaları ne olabilir? Her şey apaçık ve ortadadır. Planlı dönemlerde de daha öncekinin tersi bir durum meydana gelmemiş, Doğu emekçilerinin maruz kaldıkları sömürü, baskı ve ihmal edilmişlik aynı şekilde devam etmiştir. Ama biz, inanıyoruz ve biliyoruz ki kapitalist bir düzende, yerli ve yabancı sermaye sınıfının sömürüsü ve baskısı devam ettiği sürece hiç bir iktidar bu dengesizliği ortadan kaldıramaz. Tam tersine eğer sermayenin çıkarları gerektiriyorsa, doğu halkı üzerindeki baskıları daha da arttırır.

Toplam dağılımının dengesiz oluşu, sanayileşmenin mevcut olmaması, Doğu Anadolu insanının, göç etmesine sebep olmaktadır. İşsizlik oranı bu bölgede en yüksek düzeydedir. Ayrıca rakamlar gösteriyor ki, doğuda hem işçi sayısı az, hem de yeni iş alanları açılmamaktadır. Aşağıdaki tablo bu konuda aydınlatıcı bilgiler vermektedir.

TABLO: 22 — Sosyal Sigortalar kapsamı içindeki sigortalılar (1970)

Adıyaman	2840
Ağrı	895
Bingöl	883
Bitlis	2526
Diyarbakır	10.414
Elâzığ	16.978
Erzincan	4.935
Erzurum	11.919
Gaziantep	12.314
Hakkâri	945
Kars	5042
Malatya	13.559
Mardin	2.160
Muş	1.856
Siirt	5.929
Tunceli	1.077
Urfa	3.167
Van	5.045
18 il toplamı	102.484
49 il toplamı	1.096.647
18 il ortalaması	5.693
49 il ortalaması	22.391

Kaynak : DPT sosyo-ekonomik endeks araştırması verileri.

Yukarıdaki tablodan en yüksek Sosyol Sigortalı işçi sayısının Elâzığ'da olduğunu görüyoruz. (16.978). Aslında bu rakam aldatıcıdır. Çünkü 1970 yılı Keban Barajı inşaatının devam ettiği bir yıldır. Oysa baraj işçileri süreklilik göstermezler. Baraj yapımı bittikten sonra bu işçilerin hemen, hemen hepsi oradan ayrılmışlardır. Bu yüzden Gaziantep, Malatya, Erzurum illerinin Elâzığ'dan daha çok Sosyal Sigortalı işçiye sahip olduklarını söylemek mümkündür. En düşük rakam Bingöl'dedir (883). 18 ilde bulunan toplam Sosyal Sigortalı işçi sayısı 102.484'dür. Bu rakam 49 ilde 1.096.647'yi bulmaktadır. 18 ilde, il başına düşen ortalama işçi sayısı 5.693, 49 ilde ise ortalama olarak 22.391'dir. Ortalama dört katı kadar. İşçi sayısının azlığından da doğu bölgesinin geri bırakılmışlığını, ihmal edilmişliğini anlamak mümkündür.

Gerek merkezden yapılan toplam yatırım harcamalarının, gerekse özel sektör tarafından yapılanların, doğudaki düşüklüğün bir de mahalli idarelerce yapılanları ilâve edebiliriz. Gerçekten de mahalli idarelerin sahip oldukları gelir kaynakları doğu illerinde çok düşük bir seviyede kalmaktadır.

Tablo: 23 — Mahallî idare öz gelirleri - toplam nüfus		**Tablo: 24 — Merkezi idareden mahallî idarelere transferler/ Toplam Nüfus**	
Adıyaman	34	Adıyaman	37,0
Ağrı	34	Ağrı	45,4
Bingöl	22	Bingöl	35,9
Bitlis	32	Bitlis	51,3
Diyarbakır	43	Diyarbakır	94,4
Elâzığ	30	Elâzığ	329,9
Erzincan	76	Erzincan	149,1
Erzurum	65	Erzurum	139,4
Gaziantep	67	Gaziantep	149,5
Hakkâri	25	Hakkâri	37,9
Kars	30	Kars	59,1
Malatya	51	Malatya	153,8
Mardin	25	Mardin	39,8
Muş	25	Muş	39,3
Siirt	30	Siirt	571,3
Tunceli	38	Tunceli	67,6
Urfa	37	Urfa	49,1
Van	29	Van	91,1
18 il ortalaması	41	18 il ortalaması	118,9
49 il ortalaması	81	49 il ortalaması	391,3

Kaynak : DPT sosyo-ekonomik endeks araştırması verileri.

Birinci tablo, nüfus başına düşen mahallî idarelerin öz gelirlerini göstermektedir. Görüldüğü gibi 18 doğu iline düşen ortalama öz gelir nüfus başına 42 T.L.'dır. 49 batı ilinde ise aynı rakam 81 lirayı bulmaktadır. Doğudaki miktar, batıdakinin yarısına eşittir.

İkinci tabloda ise merkezî idareden mahallî idarelere yapılan transferlerin nüfus başına olan miktarını vermektedir. Buradan da doğunun ihmal edilmişliğini görmek mümkün. Zira 18 doğu ilinde nüfus başına düşen miktar 118.9, 49 batı ilinde ise 391,3 T.L.'sıdır. Demek ki öz gelirler açısından doğunun aleyhine olan durum, merkezî idare tarafından yapılan transferler bakımından daha da artmaktadır. Yukarıdaki tabloların gösterdiği gibi öz gelirler doğuda batıdakinin yarısı iken, yapılan tranferler batıda doğunun üç misline çıkmaktadırlar.

(Gelecek Sayıda, Doğu'da Eğitim ve Sağlık)

"SOL KENAR" ve "BUNDİZM" ÜZERİNE

Sayın Yalçın Küçük'ün kendine özgü bir anlatımı var. Bir bakıma özlü ve espritüel. İşte sayın Küçük, kendine özgü bu anlatımla, Yürüyüş'ün 30 Eylül 1975 tarihli sayısında, «Sol Kenarda Oynayanlar ve Oynatanlar» başlığı altında yazdığı yazıda çeşitli «sapmalara» çatıyor, üçer-beşer satırlık darbelerle tüm «sol kenarda oynayanlar»ın hakkından geliyor..

Bu tavrı hiç de ciddi bulmadığımızı hemen belirtelim. Soldaki sapmalarla, ancak ciddi ideolojik mücadele verilerek başa çıkılabilir ve bunun da üç-beş satırlık paragraflar içinde, ya da esprilerle başarıldığı şimdiye dek görülmemiştir. Sayın Küçük, sol kenarda oynayanların görüşlerini neden enine boyuna tartışmıyor; kendi karşıt görüşlerini neden enine boyuna ortaya koymuyor? Okuyucu ve de tüm soldaki kişiler, «tek doğru sosyalist çizgi»yi temsil ettiklerini söyleyenlerden bunu beklemez mi? Ve herhalde bu arada, sapmalarla mücadele yanında, kişinin ve çevresinin, en azından geçmişteki hatalarına dönük bir öz eleştiri yapması da son derece gerekli birşey.

Sayın Küçük'ün sözünü ettiği hastalıklardan biri de bundizm :

«Çeşitli ülkelerin sosyalist örgütlerine musallat olabilen bir hastalık var. Eski ve yaygın bir hastalık. Adı, bundizm. İlk kez yirminci yüzyılın ilk yıllarında ortaya çıktı. Yahudi işçi sendika-

ları Bund'un örgüt içinde ayrıcalıklı bir yer istemeleri biçiminde somutlaştı. Sendikaların ya da etnik grupların sosyalist hareket içinde kaynaşma yerine özerkliklerini koruma istekleri. Türkiye sosyalist hareketi, 1970 yılına doğru bir de bu hastalıkla pençeleşti. Şimdi geride. Bugün hastalığın kalıntıları var. Ama hastalık hem saptanmış, hem de öz olarak geride bırakılmış durumda.»

Doğrusu, Türkiye'de bundçulukla ilgili bu iddialar bize son derece ilginç geldi. Ve öyle sanıyoruz ki, Türkiye solunda böyle bir iddia ilk kez sayın Yalçın Küçük tarafından —yazılı olarak— ortaya atılıyor. Ancak şu hususlar pek anlaşılamıyor : Sosyalist hareket içinde özerkliklerini korumak isteyen bu «sendikalar» ya da «etnik gruplar» kimlermiş; neler yapmışlar bunlar? Bu hastalıkla kimler ve nasıl mücadele etmişler? Yazı mı yazmışlar bu konuda, tartışmalar mı olmuş? Umarız ki sayın Küçük, konuya açıklık getirecektir.

Bundçuluğun ne olup olmadığı ise ayrı bir tartışma konusu. Biz, sayın Küçük'ün bu kalem darbesini büyütüp, uzunboylu tartışma konusu yapmayı gereksiz buluyoruz. Öncelikle kendisinin bir açıklama getirmesi, bundçuluktan neyi anladığını, Türkiye'deki örneklerini ve onunla kendisinin veya başkalarının nasıl mücadele ettiğini ortaya koyması gerekiyor. Eğer bu yapılmazsa, açık tır ki, ortaya atılan bu tür iddialar, bu konuda zaten bir ölçüde karışık olan kafaları daha da karıştırmaya yarar.

Unutmamalı ki, Lenin ve Stalin, bundçulukla mücadele ederlerken, millî mesele üzerinde kendi bilimsel görüşlerini dile getiren kitaplar dolusu yazılar yazdılar. Oysa millî meselenin sağ, sol ve arka kenarından dolaşan kişilerin, üstelik de bu konuda başkalarını gelişigüzel suçladıkları, perde arkalarında fis-kos yaptıkları bildiğimiz şeylerdir.

İdeolojik açıklık önem verdiğimiz birşeydir; herkesin ne dediği iyi anlaşılmalıdır.

Kocayan Faşizm — İspanya

Kanlı Franko rejimi, 26 Eylül'de kurşuna dizilen beş gençle cinayetlerine devam ediyor. Bu gençlerden üçü Devrimci Yurtsever Cephe (FRAP), ikisi de Bask Kurtuluş Örgütü (ETA) üyesiydiler. Faşistler, dünyanın dört bir yanından gelen af çağrılarına aldırmadılar.

Beş gencin ölümü, dünya ölçüsünde geniş tepkiler yarattı. Kanada, Meksika, Fransa, Norveç, İsveç, Batı Almanya, Hollanda, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Portekiz İspanya'dan elçilerini çektiler. Birçok Avrupa kentinde İspanya'daki faşist yönetimi protesto eden gösteriler düzenlendi, olaylar çıktı.

Amerikan hükümeti idamlara aldırmadı ve bunun İspanya'nın kendi işi olduğunu söyledi. Bu arada ABD ile İspanya arasında, İspanya'daki Amerikan üslerinin süresini uzatan bir anlaşma, 750 milyon dolar karşılığında imzalandı..

Beş gencin kurşuna dizilmesi Türkiye'de de tepkiler doğurdu. İspanyol elçiliğinde bir bomba patladı ve Ankara Belediye Başkanı Dalokay, Türkiye halkının, İspanya'daki diktatör rejimin son cinayetlerini lanetlediğini İspanya elçiliğine bildirerek, elçiliği bir hafta süreyle belediye hizmetlerinden yoksun bırakacağını açıkladı. Ancak Dalokay'ın bu onurlu davranışı, bazı çevrelerin öfkeyle yerlerinden hoplamalarına neden oldu. Anayasa Mahkemesince yasalara aykırı bulunan Güvenlik Mahkemesi savcılığı, Dalokay hakkında kovuşturma açtı. Türlü baskılar sonucunda Belediye Başkanının kararı uygulanamadı. Demirel hükümetinin bu tutumu, elbette anlaşılır birşeydir ve kimseyi şaşırtmadı..

İspanya'daki faşist rejimin artık son demlerine geldiği biliniyor. Bu «can çekişen faşizm» son çırpınışları içinde, son cinayetlerini işliyor.

İspanya'da faşizm 2. Dünya Savaşı öncesinde yerleşti. 1936 yılında İspanya'da sol ve demokratik nitelikte partilerden kurulu Halk Cephesi iktidara gelmişti. Sermaye bunu içine sindiremedi. O yıllarda İngiliz, Fransız, Alman, İsviçre, Belçika gibi emperyalist Avrupa ülkelerinin İspanya'da önemli sermaye yatırımları vardı. Madencilik, kimya, elektrik

v.s. dalarda kilit noktalarını ellerinde tutuyorlardı. Halk Cephesi iktidarını, kendi çıkarları açısından büyük bir tehlike olarak gören tekeller, toprak oligarşisi ve Katolik kilisesi ile birleşerek Halk Cephesi iktidarına saldırdılar. Faşistlerin başında General Franko vardı.

Mussolini ve Hitler, Franko'yu vargüçleriyle desteklediler. Özellikle Hitler, İspanyol faşistlerinin yardımına Afrika'dan 23 bin kişilik Condor birliklerini ve Zunker uçaklarını gönderdi. Faşistlerle Cumhuriyetçiler arasında üç yıl boyunca kanlı bir savaş sürdü.

O yıllarda Fransa'da da Halk Cephesi diye anılan bir koalisyon iktidarı vardı. Ancak Fransız hükümeti, İspanyol Cumhuriyetçilerine yardım etmekten dikkatle kaçındı. Fransız hükümetindeki gerici, uzlaşmacı burjuva unsurlar, İspanyol devrimcilerinin yenilmesini içten içe istiyorlardı. Aynı şeyi İngiliz hükümeti ve Avrupa'nın diğer sosyal-demokratları da yaptılar. Böylece İspanya'daki ilerici halk güçleri, büyük faşist güçler karşısında yalnız bırakıldılar. Cumhuriyetçilerin yardımına dünyanın dört bir yanından gönüllü devrimci birlikleri koştu. Böylece İspanyol iç savaşı, devrimcilerin ve faşistlerin uluslararası bir çatışma alanı haline geldi. Ancak örgütlü ordu gücü ve modern silâhlar, uçaklar bakımından çok üstün olan faşist güçler ağır bastılar. 1939'da Madrit önlerinde Cumhuriyetçilerin gösterdiği kahramanca direnişler de yetmedi ve İspanya faşizmin kanlı yönetimine geçti. İç savaş sırasında en iyi direnen bölgelerden biri de Bask bölgesiydi. Bu bölgede halk kitlelerinin hemen tümü Cumhuriyetçilerden yanaydı. Bu bölgede Katolik kilisesi bile faşistlere karşıydı. Bunu doğuran etkenler, Bask'lar üzerindeki ulusal baskı idi. Faşist Alman uçakları bu bölgeyi âdeta deneme tahtası olarak kullandılar. Özellikle Guernica kenti bombardımanla yerle bir edildi ve burada binlerce insan öldü. İspanya'yı terkedip Paris'e yerleşen ünlü ressam Picasso, Guernica'nın ve aslında tüm insanlığın bu büyük acısını, aynı adlı tablosuyla ölümsüzleştirdi.

Cumhuriyetçilerin yenilgisinden sonra İspanya üstüne faşizmin kanlı zulüm yönetimi çöktü. Ve bu kan içiciler iktidarı günümüze dek sürüp geldi. İspanya 2. Dünya Savaşına aktif olarak katılmadı. Savaştan sonra faşizmin dünya ölçüsünde ezilmesi Franko rejimini de bir ölçüde güçlüklerle karşı karşıya getirdi. Birleşmiş Milletler Meclisi, üye ülkelerin İspanya ile diplomatik ilişki kurmamaları konusunda tavsiye kararı aldı. Ancak İspanyol faşistlerine karşı bu tavır fazla sürmedi. Kapitalistler, davranışlarında elbette samimi değillerdi. İspanya ile ilişkilerini geliştirdiler. Turist kafileleri, yazı İspanyol güneşi altında geçirmek, boğa güreşi seyretmek ve çigan müziği dinleyip çingene dansı izlemek için İspanya'ya aktılar. ABD, İspanya'da üsler kurdu ve sosyalizm tehlikesine karşı İspanyol faşizmi Batılı sermaye sınıfının sevgilisi haline geldi.

İspanya'nın etnik yapısı :

İspanya, etnik bakımdan oldukça çeşitlilik gösteren bir ülkedir. Bask, Katalonya, Galicia ve Kastil bölgelerinde ayrı etnik gruplar yaşamaktadır. Bunların değişik ulusal yapıları, kültürleri, uzun yıllar süren faşist rejim tarafından da ortadan kaldırılamamış, tersine, bu halklar

arasında özgürlük hareketleri giderek kök salmış, güçlenmiştir. Bask'lar, Katalan'lar ve Galicia'lılar, baskıcı, şöven, merkeziyetçi İspanyol egemenliğine karşı çıkmakta ve bölgesel özerklik istemektedirler.

Bask Halkı İspanya'nın kuzey eyaletlerinde yaşamaktadır. Pirene'lerin Fransa yakasında da Bask'ların diğer bir bölümü yaşamaktadır. Böylece İspanyol ve Fransız sınırı, suni şekilde bu halkı bölmüştür. İspanya'daki Bask'ların sayısı 3 milyon kadardır. Ancak Bask bölgesi yeraltı kaynakları bakımından son derece zengindir ve bu nedenle ulusal gelirin yüzde 28'ini sağlamaktadır. Yabancı tekeller bu bölgede önemli yatırımlar yapmışlardır.

Bask halkının bağımsızlığı uğrunda savaşan ETA örgütü, Bask bölgesinde ve büyük kentlerde oldukça etkindir. Faşist yönetime karşı şimdiye dek birçok eyleme girişmiştir. Bu eylemlerden en ünlüsü Başbakan Amiral Carrero Bianco'ya yapılan suikasttır. Yola yerleştirilen ve başbakanın arabası geçerken patlatılan bomba, arabanın sokaktan uçarak bir başka sokağa düşmesine neden olmuştur. Elbette başbakan da ölmüştü.

ETA örgütü, Franko rejimine güç günler yaşatan örgütlerden biridir ve diğer devrimci İspanyol örgütleriyle de dayanışma halindedir. İspanyol solu da, diğer halklar üzerindeki şövenist baskılara karşı çıkmakta ve onlar için özerklik sağlayacak bir «İberya Federasyonu» istemektedir. Son olarak kurşuna dizilen beş gençten Juan Farades Manotes'in son sözlerinden biri «Yaşasın özgür İspanya!» diğeri de «Yaşasın özerk Bask ülkesi!» olmuştur.

Bask halkının artan direnişi ve ETA'nın etkinliği yüzünden faşist yönetim, 250 bin kişilik ordunun yüzde 35'ini Bask bölgesinde, yani kuzeyde görevlendirmiştir. İspanya'da zaten ağır olan polis baskısı burada daha da ağırlaşmaktadır. Beş gencin idamından sonra Bask bölgesindeki gizli işçi örgütleri iki günlük genel grev çağrısında bulunmuşlar ve birçok kentte işçilerin büyük bölümü bunu başarıyla uygulamıştır.

Hiç şüphesiz, faşist Franko rejimini çökertecek güçlerden biri de ezilen halkların giderek gelişen ulusal kurtuluş mücadeleleri olacaktır.

Faşizmin sonunu yaklaştıran nedenler :

İspanyol faşizminin bu kadar uzun süre ayakta kalması çok kişiyi düşündürmektedir. Zalim Franko rejimi bir milyon insanın kanına girdi. Orduyu, polisi ve bir o kadar da silâhlı Falanjist Parti militanını, kitlelerin üzerinde baskı ve zulüm aracı olarak kullandı, Sendikal ve politik mücadeleye izin vermedi, hukuku rafa kaldırdı. Büyük turizm gelirleri ve Batı Avrupa ülkelerine ihraç edilen bir milyon kadar İspanyol işçisinin sağladığı dövizler, İspanya'nın bir ölçüde sanayileşmesine, ulusal gelirin artmasına neden oldu. Öteki emperyalist ülkeler de Franko'yu desteklemekten geri kalmadılar. Ancak bütün bunlar faşist rejimi bunalımlardan kurtaramıyacaktı.

Bugün İspanya'da faşist rejimi zorlayan nedenlerden biri iç gelişmelerdir. İspanya işçi sınıfının, aydınların, ezilen halkların ve diğer de-

mokratik güçlerin mücadelesi içten içe sürerek gelişti. Kitleler içinde iyi örgütlenmiş güçlerden biri İspanya Komünist Partisi'dir. Parti, şu anda, Demokratik Cunta diye adlandırılan bir demokratik cepheye öncülük etmekte ve tüm anti-faşist güçleri cephe içinde birleştirmeye çalışmaktadır. Artık Katolik kilisesi de faşist rejimi eskisi gibi desteklemiyor. Kilise içinde, rejime karşı bir muhalefet hareketi son dönemlerde oldukça güç kazandı ve bu yüzden tutuklanan, baskıya uğrayan pekçok din adamı oldu. Ordu içinde bile demokratik hareketlerin ortaya çıktığı biliniyor. Son zamanlarda, «Demokratik Askerler Birliği» adlı bir gizli örgüte mensup oldukları söylenen subaylar arasında tutuklamalar oldu. Faşist rejimin salt terör yöntemleriyle kitlelerin devrimci ve demokratik mücadelesini dah uzun süre engellemesi mümkün olamıyacaktır. Franko rejimi içten kokuşturur ve lideri gibi kocamıştır. İspanya'nın son dönemde karşılaştığı ekonomik güçlükler, örneğin Batı Avrupa'daki işsizlik krizi nedeniyle işçi dövizlerinin düşmesi de bunalımları arttıran, kitle hareketlerini geliştiren bir etkendir.

Rejimi zorlayan diğer bir neden, kapitalizmin uluslararası düzeyde değişen ihtiyaçları ve eğilimleridir. Bir zamanlar İspanya'da faşizme ihtiyaç duyan ve çıkarlarını ancak bu yoldan koruyacağını düşünen uluslararasi tekelci sermaye, bugün daha ılımlı, diğer batılı kapitalist ülkelerdekine benzeyen bir burjuva yönetimini çıkarlarına daha uygun bulmaktadır. İspanya, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) bünyesine alınmak istenmektedir. Bu nedenle artık sınrlı bir burjuva demokrasisi, faşizmden daha uygun görülmektedir. Batılı kapitalist ülkeler, İspanya' daki faşist rejimin, radikal solu iktidara getirecek patlamalara uğramasından da endişe ediyorlar; onun yeteri kadar yıprandığının farkındalar. Bu nedenle, örneğin Portekiz'dekine benzer sola savrulmalara karşı tedbirli olmak, şimdiden burjuva demokrasisine yumuşak bir geçiş, onlar için ehveni şerdir. Ancak kan emici Franko ve takımının, terörle, zulümle şartlanmış falanjistlerin eski yöntemleri terketmeye hiç de niyetli olmadıkları açıkça görülüyor. Elbette uluslararası sermayenin yıpranmış İspanya faşizmi için istediği değişmeler, sermayenin tümden faşist yöntemlere artık itibar etmediği anlamına gelmez. Sermaye, çıkarları tehlikeye düştüğü yerde ve zamanda, hiç şüphe yok ki, faşist yönetimleri işbaşına getirmek için elinden geleni yapmaktan geri durmayacaktır.

İspanya'da kurşuna dizilen gençlerden biri, ailesine, «benim için üzülmeyin» dedi, «bizim ölümümüz İspanya'da boydan boya özgürlük rüzgârını estirecektir». Bu doğrudur da. Beş gencin ölümü, İspanyol halkının ve diğer tüm halkların faşist rejime karşı tepkilerini her yerde ayağa kaldırdı. Bu kocamış kanlı rejimin de yıkılıp gitmesi çok sürmeyecektir.

Portekiz'de Devrim ve Karşı Devrim Kavgası

Portekiz'de 1974 yılı Nisan ayında faşist rejimin devrilmesine yolaçan devrim hareketinden buyana devrimi geliştirmek isteyen güçlerle onu frenlemek ve geriye çevirmek isteyen karşı-devrimci güçler arasındaki kıyasıya mücadele devam ediyor.

Bu mücadelede ilginç olan hususlardan biri Portekiz Sosyalist Partisi'nin tutumudur. Mario Suarez liderliğindeki bu parti, faşist rejimin yıkılmasında olumlu rol oynamış olmasına rağmen, devrimden sonra giderek tutucu bir kimliğe büründü ve şimdi karşı-devrimcilerin, emperyalistlerin ekmeğine yağ süren bir ayak-bağı rolü oynamaktadır. Daha önceleri de dokunduğumuz gibi, bu parti de, Batı Avrupa'daki diğer birçok sosyal-demokrat parti gibi «sosyalist» adını takınmakla birlikte, özünde işçi sınıfından çok burjuvaziye hizmet eden partilerden biridir; sosyal-demokrat karakterdedir. Zaten bu nedenle de ona diğer Batı Avrupa sosyal-demokrat partileri ve özellikle de Alman Sosyal-Demokrat Partisi sahip çıkmaktadır.

Suarez'in partisi, kamulaştırmalar ve eski rejimin artıklarının temizlenmesi çalışmalarında giderek olumsuz bir tavır takındı ve Komünist Partisini karşısına aldı. Bunu da özgürlük yaftası altında yapıyordu. Onun bu tutumu, zaten pusuda bekleyen gerici güçlere yaradı. Gerici bir burjuva partisi olan Halkçı Demokrat Parti, Sosyalist Parti'nin bu tavrından yararlanarak, hattâ onunla birlikte, özellikle kuzey bölgesinde Komünist Partisi merkezlerine ve diğer devrimci örgütlere karşı saldırılar, sabotajlar düzenledi. Köylülüğün ve toprak ağalığının yoğun olduğu bu bölgede, gerici katolik kilisesi, karışıklığı ve saldırıları daha teşvik etti. Sosyalist Parti'nin olumsuz tutumu «Silâhlı Kuvvetler Hareketi» içinde de etkisini göstermekte gecikmedi. Tutucu unsurlar bundan yararlandılar ve Silâhlı Kuvvetler Hareketindeki bir kısım devrimcileri tasfiye ettiler. Sonunda Concalves başkanlığındaki devrimci hükümet çekilmek zorunda kaldı. Şimdi Halkçı Demokrat Parti gibi gerici partilerin ve tutucu unsurların ağır bastığı Azavedo hükümeti iş başındadır ve devrimci güçlerin elindeki bir kısım mevzileri (bazı radyo ve gazeteteleri, askerî birlikleri) onlardan almak için türlü çabalar göstermektedir.

Suarez'in partisinin tavrı son gelişmelerle daha da açığa kavuştu. Amerikan gizli örgütü CİA'nın, Alman Sosyal-Demokrat Partisi (SPD) ve bazı Alman sendikaları kanalıyla Sosyalist Parti'ye 150 milyon dolar para yardımı yapıldığı, New York Times Gazetesi tarafından açıklandı ve Amerika Dışişleri Bakanlığı bunu doğruladı. Böylece ABD, Şili'de yaptıklarını şimdi de Portekiz'deki gerici güçler kanalıyla tekrarlamaya çalışıyor ve hiyanet içindeki Sosyal-Demokrat yöneticileri de buna alet ediyor. Tekelci sermaye hizmetindeki Batı Avrupa sosyal-demokratları da bu iş için seferber olmuşlar, sahte özgürlük sloganını dillerine pelesenk

yapmışlar ve Portekiz'deki devrim hareketini durdurmak, geriye çevirmek için elden geleni yapıyorlar.

Ancak, Portekiz'deki devrimci güçler de, emperyalist oyunlara meydan vermemek için dikkatli görünüyorlar. İşçiler ve devrimci askerler, mevzilerini terketmemek için kıyasıya bir mücadele veriyorlar. Geçtiğimiz günlerde Azavedo hükümetini protesto eden onbinlerc işçi ve asker, «Portekiz bir Şili olmayacaktır,» diye haykırdılar.

Azavedo hükümeti, kitlelerin yükselen mücadelesi karşısında güç durumdadır. Portekiz, önümüzdeki günlerde daha da sert çatışmalara sahne olabilir.

Olaylar :

TÜRK HÜKÜMETİNİN IRAK'A İADE ETTİĞİ MÜLTECİLERİ IRAK'LI FAŞİSTLER KURŞUNA DİZDİLER

Geçen sayımızda 48 kişilik bir Kürt kafilesinin Irak'tan yurdumuza sığındığını ve bu kişilerin tekrar Irak'a iade edilme tehdidiyle karşı karşıya bulunduğunu belirtmiştik. Gerçekten de kısa bir süre sonra hükümet, uluslararası taahhütlerini, Birleşmiş Milletler Yasasını ve alışılagelmiş teamülleri çiğneyerek bu insanları Irak'a teslim etti. Oysa bunlar siyasi nedenlerle Türkiye'ye sığınmışlardı ve hiçbir şekilde iade edilmemeleri gerekirdi.

Ve Irak'a teslimlerinin hemen arkasından bu kişilerin faşist Irak makamları tarafından kurşuna dizildiği öğrenildi. Bu olay da Irak yöneticilerinin ne biçim eli kanlı olduğunu göstermesi bakımından bir ölçüdür.

Türk hükümetinin açıkça yasaları ve insan haklarını çiğneyen bu tavrı basında herhangi bir yankı yapmadı. Kimse dönüp de aldırmadı yapılanlara, bu insanların acı hikâyeleriyle ilgilenmedi. ve böylece burjuva basınının ve onun ilerici geçinen birkısım yazarlarının, benzer olaylar karşısındaki geleneksel susuşları, sesiz onayları, bir kez daha tekrar edildi.

İRAN'DA KÜRTLERLE POLİS ARASINDA ÇATIŞMA

Anadolu Ajansı tarafından verilen bir habere göre, İran'a sığınmış Kürt mültecileriyle İran polisleri arasında çatışma çıkmış ve 9 Kürt, İran polisi tarafından öldürülmüştür. Olay Kasrışirin yakınlarında, Anzal kampında meydana gelmiştir.

Kuzey Irak'taki Kürt Ulusal savaşını oyuna getirmek için Amerikan emperyalistleriyle birlikte türlü dolaplar çeviren sonunda da Irak'ın ırkçı yöneticileriyle anlaşan İran diktatörü, şimdi de İran'a sığınmış Kürt halkını ücra yerlere sürmekte ve onlara ağır

kamp hayatı yaşatmaktadır. Fars, Azeri ve Kürt halklarının özgürlük ve demokrasi mücadelesini boğmak için bu ülkede dünyanın en kanlı, en zorba, en iğrenç baskı rejimlerinden biri oluşturulmuştur. Rejimin baş celladı, İran gizli teşkilâtı SAVAK, Amerika'nın gizli örgütü CİA ile elele, içiçe çalışmaktadır. Ancak İran'lı zorbalar ve emperyalist ortakları ne yaparlarsa yapsınlar İran halklarının zaferini ve kendi yıkımlarını önleyemiyeceklerdir.

IRAK, KÜRDİSTAN'DA BETON KORUGANLAR YAPIYOR

Nihayet 1975 yılında, Kürdistan'ın daha önce giremedikleri bölgelerine girebilen Irak birlikleri, şimdi Kürdistan'da yoğun şekilde beton koruganlar yapımına girişmişlerdir. Irak'ın ırkçı-şövenist yöneticileri, Kürt halkına haklarını vermeye yanaşmıyorlar, halklar arasında gerçek barış ve kardeşliğin temelini atmaktan kaçınıyorlar. Onlar, sorunların çözümü için (elbette kendi açılarından) tek yöntem olarak zoru ve baskıyı seçmişler. Bu nedenle de daha ilerisi için Kuzey'de savaşa hazırlanıyorlar, kendilerine beton koruganlar yapıyorlar ve bunun onları kurtaracağını sanıyorlar.

Oysa tüm zorbalar gibi onlar da aldanacaklardır. Bu koruganların çok daha mükemmelleri Fransız ve Amerikan emperyalistlerinin Vietnam'da kalmalarına yetmedi. Halkların kurtuluş azmi karşısında hiç bir engel uzun süre ayakta kalamaz. Gelecek, zorbaların yenilgilerini ve ezilen halkların zaferini devam ettirecektir.

LİCE'YE GELEN YARDIMLAR YİNE VURGUNCULARA YARADI

Lice, Kulp ve Hani çevresinde meydana gelen ve özellikle Lice ve köylerinin yerle bir olmasına neden olan depremin üstünden aylar geçmesine rağmen, halk hâlâ büyük acıları ve sefaleti içinde kendi haline bırakılmış durumda.

Her aile, başını sokacak bir çadıra bile kavuşmuş değil. Oysa soğuklar bastırdı bile ve şurada kışın çökmesine birşey kalmadı. Kısa zamanda yapılıp halkın yerleştirileceği söylenen baraka evler ise şimdiye dek çok az sayıda yapılabilmiş. Kaldı ki bu evlerin hiçbir işe yaramıyacağı, insanların ve hayvanların barınmasına elverişli olmadıkları, Varto, Bingöl tecrübesinden çok iyi bilinmekte. Lice köylerinde İngilizlerin yaptıkları bu garip «kümes»lerden 30 kadarını geçenlerde bir rüzgâr uçuruverdi! Doğrusu insan, İngilizlerin ve bizim yöneticilerin acaba çok şakacı mı olduklarından böyle şeyleri yaptıklarını, kendi kendine soruyor..

Lice'ye gönderilen çeşitli yardım malzemesi ise Lice halkının eline ya hiç ulaşmıyor ya da kuşa benzedikten sonra ulaşıyor. Bu yardımlar, hemen tüm depremlerde olduğu gibi yine birtakım vurguncuları zengin etmekte. Yurt dı-

şından gelen çadırlar, daha depremin ilk günlerinde başka illerde satılmıştı. Lice'ye kadar, yaptıkları yardımı izlemek için gelen bir Hollanda'lı kadın, gönderdikleri çadırlara hiçbir yerde rastlamayınca ilgililerden birinin yakasına yapışmış «hani nerde bizim çadırlar?» diye öfkeyle bağırmıştı.. Tereyağı, gravyer peyniri, konserve balık ve benzeri, dışardan gönderilmiş yiyecek maddeleri de şimdi Adana, Diyarbakır bakkallarında ve başka illerde ucuz fiyatlarla satılmakta. Doğrusu bizim özel teşebbüs yamandır! Demirel'in sık sık bahsettiği «helâl kazanç» sahibi ticaret erbabımız acaba bu işbilir kişiler midir?. Acaba bunlar mı, yoksa sayın Yahya Demirel mi çok daha marifetlidir?.

Radyo, depremi izleyen ilk günlerde, Sovyetler Birliği'nin Lice için 10 milyon dolar (yani 150 milyon T.L.) kadar) yardım teklif ettiğini açıklamıştı. Acaba ne oldu bu yardım? Daha sonra bu konudan sözedilmedi hiç.

Cumhurbaşkanı Korutürk'ün Lice'ye gidişi sırasında da ilginç şeyler oldu. Cumhurbaşkanı, 15 kadar helikopterin oluşturduğu bir konvoyla Diyarbakır'dan Lice'ye gitti. Cumhurbaşkanının gelişi nedeniyle, Lice'li gençler akşamdan birkısım pankartlar hazırlamışlardı. Ancak bir gün öncesinden Lice'ye «tedbirler almak için» gelmiş olan polis yetkilileri, «baskın yaparak» bu pankartları alıp götürdüler. Lice'liler Savcılığa başvurarak, bu yasal haklarını kullanmak için onay aldılar. Ancak savcılığın hiçbir yasal engel görmemesine karşılık, polis yetkilileri, «Arkadaş biz savcı, kaymakam filan dinlemeyiz; biz buna müsaade etmiyoruz», diye kestirip attılar. Eh, iş zora döküldükten sonra ne denir.

Cumhurbaşkanı, halkın sorunlarını öğrenmeye gelmişti, bu nedenle de halkı dinlemesi doğaldı. İşte bu nedenle ilçe kaymakamı, muhtarları toplayarak, onlar içinde gözüne kestirdiği bir «mutemet» adamı (böyle adamlar her yerde ve her şart altında bulunabilir..) ayırarak sözcü tayin etti. Cumhurbaşkanının karşısına halk adına çıkarılan bu muhtar, Lice'de herşeyin çok iyi gittiğini, herkese gerekli yardımın yapıldığını ve «Allahın hükümetimizden razı olmasını» söyledi.. Bu garip senaryoya en başta belediye başkanı dayanamadı ve kızgınlıkla ortaya atılarak, adamın yalan söylediğini, halkın durumunun perişan olduğunu, yardımların ulaşmadığını anlatmaya çalıştı. Başka muhtarlar da huzura kadar çıkıp konuşmaya çalıştılar; ama koruma polisleri ve diğer ilgililerin çemberini aşmak kolay değildi..

DEPREM BÖLGESİ İÇİN ÜNİVERSİTELERDE AÇILACAĞI VADEDİLEN KONTENJAN GERÇEKLEŞTİRİLMELİDİR

Depremin ilk günlerinde hükümet, Lice halkına yapılacak yardımlar arasında, bir de depremden zarar gören ilçeler gençleri için üniversitelerde özel kontenjan ayrılacağını vadetmişti. Aslında böylesine kontenjanlar, genel olarak deprem felâketine uğra-

yanı yerler için daha önceleri de ayrılmakta idi. Nitekim Varto ve Bingöl, Gediz depremlerinden sonra iki yıl kadar süreyle böylesine avantajlar tanınmıştı. Yine geçen yıl Kıbrıs için tanınan kontenjan bu yıl da sürdürülmektedir.

Ancak Lice'li gençler için de ayrılacağı söylenen kontenjanın gerçekleştirilmesi ile ilgili bugüne kadar herhangi birşey yapılmış değil. Oysa üniversitelerin kontenjanla ilgili bölümleri de dolmak üzere. Bunun için Lice'li gençler, Diyarbakır Valiliğine başvurdular. Vali, kontenjan ayrılması için tüm üniversitelere yazıldığını, ancak şimdiye dek yalnızca Ankara ve İstanbul üniversitelerinin cevap verdiklerini ve bu iki cevabın da olumsuz olduğunu: artık bu işle kendilerinin meşgul olup başlarının çaresine bakmalarını söyledi.. Üniversitelerin bu tavrı ilginçtir. Şimdiye dek teamül haline gelmiş bir işlemin Lice, Kulp, Hani'nin, son yılların en ağır depremine uğramış, 6 binin üstünde ölü vermiş ve hertürlü mal varlıklarını yitirmiş insanlarına uygulanmamasının anlamı nedir? Ancak bunu üniversitelerin bağımsız tavrı olarak da nitelendiremeyiz. Bu bağımsız tavrı, en başta üniversite rektörleri çoktan beri hiçe indirmiş bulunuyorlar. Açıktır ki hükümet bu konuda gerçekten istese, işi ciddi tutsa olumlu sonuç almaması mümkün değil.

Lice'li ve depremden zarar görmüş diğer çevre ilçeli gençler, şimdi Ankara'ya gönderdikleri bir grup temsilcileri vasıtasıyla, hakları olan şeyi gerçekleştirmeye çalışıyorlar.

Sorun yalnızca üniversiteye girecek gençlerin sorunu değildir. Güç şartlar içine giren, ilk ve orta öğrenim çağındaki çocuklar için de aynı okuma sorunu vardır. Bunların en azından bir kesiminin ilk ve orta öğrenim kurumlarına yatılı olarak alınmaları gerekir. Ve bu konuda daha önce söz de verilmişti ilgililerce. Ancak bu sözler de unutulmuş bulunuyor. Bu iş için Diyarbakır Valiliğine başvuran ortaokul öğrencileri elleri boş döndüler. Üstelik ortada varolan bazı imkânlar da önleniyor. Örneğin Silvan Yatılı Bölge okulu yöneticileri, 30 Lice'li öğrenciyi alabileceklerini bildirdikleri halde Diyarbakır Millî Eğitim Müdürlüğü bunu engellemiş, «30 kişinin oraya alınması mümkün değil!» demiştir.

Bütün bunlar, iktidarın ve onun sorumluluk verdiği kişilerin, nasıl halkın sorunlarına yabancı olduklarını, en zor günlerde bile kitlelerin acılarını azaltmak için yardımcı olmadıklarını hattâ, yapılan yardımları da güçleştirdiklerini, engellediklerini açıkça gösteriyor. Ama bütün bunlara rağmen, Lice ve çevre halkının sorunları ört-bas edilemiyecektir.

Lice'ye yapılan yardımlar izlenmeli ve çalınmasına meydan verilmemelidir. Lice'li gençlerin ve depremden zarar gören diğer çevre ilçeleri gençlerinin üniversitelere ve orta öğrenim kurumlarına alınmaları için hükümet ve diğer öğrenim kurumları yetkilileri zorlanmalıdır.

HALKIMIZA ZULÜM DÖRT BİR YANDA DEVAM EDİYOR

Bitlis'te olanlar :

Halkımızın uyanışını komando zulmüyle bastırmak isteyen ırkçı-faşist çevreler kanlı planlar uy-

gulama çabası içindedirler. Daha dün Viranşehir'de otuz kişiyi hunharca kurşuna dizenler, bugün Hakkâri'de, Bitlis'te dört bir tarafta halkın üzerine ateş yağdırmaktadırlar. Köyler aranmakta, masum insanlar en aşağılık usullerle işkence altına yatırılmakta, onurlarıyla oynanmaktadır.

Bitlis'te eşkiya aranılıyor gerekçesiyle polis-jandarma-komando üçlüsünün Bölükyazı köyünde yaptıkları, MC'nin insan haklarına ne derece saygılı olduğunun yeni bir kanıtıdır.

Bitlis'in Sesi gazetesi şunları yazıyor :

«27.6.1975 tarihinde Bölükyazı (Hivris) köyünde Abdulcelil Işık vurularak öldürülür. Zanlıları yakalamak amacıyla ogünden beri köye sürekli olarak baskı yapılmakta, haklarında tevkif kararı verilen ve kaçak durumda olanları yakalamak amacıyla köydeki bazı evler aranmakta ve çeşitli oyunlar oynanmaktadır. Bu baskıların amaçlarından biri de köylüden para sızdırmaktır. Arama yapılırken polislerce köylünün cebine mermi atılarak «sende mermi yakaladım.» diyerek para almaya kalkışılmaktadır.

«Dört gün önce 24 sıralarında polis ve jandarma köye baskın yapmış, Nizam Karahan'ın evine girmek istemişlerdir Nizam Karahan'ın evde olmadığını söyleyen karısı kapıyı açmak istememiştir. Bunun üzerine zorla içeri giren polisler arama yapmış, kadına ait üç binlik altını sandıktan gizlice almışlardır.

«Ertesi gün köye baskın yapan polis ve jandarma, önüne geleni toplamaya başlamıştır. Bu arada bir ihzar için karakola gelen Lise öğrencisi Bedirhan Dilsiz'e polis ne yaptığını sormuş o da öğrenci olduğunu söyleyince «Siz kürtsünüz lisede okusanız da okumasanız da adam olamazsınız. Siz namussuzsunuz, dininizi namusunuzu, imanınızı» diye küfür etmiş ve dövmeye başlamıştır. Bu arada yanında bulunan Abdülhamit Dalkılıç duruma müdahale etmek istemiş o da aynı akibete uğramıştır.

«Daha sonra karakol önünde toplatılan kadınlar donlarına kadar aranmış, namuslarına el uzatılmıştır. Bu arada diğer bir kısım köylüler de dövülmeye başlanmış, orası âdeta bir muharebe yerine döndürülmüştür.

«Bitlis'e gelen köylüler Valiliğe ve adliyeye giderek gerekli şikâyette bulunmuşlardır.»

Bu olayla ilgili olarak bir bildiri yayınlayan Bitlis Töb-Der şubesi başkanı Tuncer Karabulut şunları söylüyor :

«Dün de Bölükyazı bucağına baskın yapan polis ve jandarma, köylüleri dövmüş, kadınları şalvarlarının içine kadar aramıştır, ayrıca halk üzerindeki baskı ve aşağılama ile en ırkçı zihniyetin örneği verilmiş, bir öğrenci ve köylüye «siz Kürtsünüz, siz adam olmazsınız, siz namussuzsunuz» diye küfredilerek kıyasıya dövülmüşlerdir.

«Halkımız namussuz değildir. Emeği ile geçinen kişiler en namuslu kişilerdir. Asıl namussuzlar halk üzerindeki baskıyı yaratan yabancılarla işbirliği halinde çalışarak ülke kaynaklarını yabancılara peşkeş çeken, kadınlarımızı para karşılığında yabancı askerlerin kucağına oturtanlardır. En ağır şekilde halkımıza işkence

eden onun namusuna el uzatan ve göz dikenlerdir.

«Halkımız üzerindeki bu anti-demokratik faşistçe baskıları şiddetle kınarken halkımızın demokratik mücadelesinin hiç bir şekilde bastırılamıyacağını bir kez daha tekrarlarız.»

Bölükyazı köyündeki baskıları kınayan CHP İL GENÇLİK KOLU Başkanı Sani Uzar'ın yayınlamış olduğu bildiri ise şöyle :

«Bugüne kadar süre gelen Doğu halkı üzerindeki baskı ve zulüm politikaları bugün, Milliyetçi Cephe döneminde daha vahşice ve daha yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Ortaçağın saray oyunları günümüz gelişimine ayak uydurarak yerini faşistçe yöntemlere bırakmıştır. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusunda yaşayan halka yapılan bu baskı ve zulüm harekâtı bize göre yasa dışı, insanlık dışı bir anlayışın sonucudur. Eşkiya aranıyor gerekçesiyle yapılan bu harekâtın anlamı nedir?

«Eğer Türkiye tarihi biraz incelenirse görülür ki Türkiye'nin bu bölgesinde yaşayan halka tatbik edilen bu insanlık dışı baskı ne ilk'tir ne de sondur. Bugün Bölükyazı (Hivris) köyünde kadınların yastıkları altına mermi vs. koyarak iğrenç bir oyun oynamak istemişlerdir. Faşizmin yeni yöntemleri gereğince Polis, Jandarma ve Komando üçlüsü üç günden beri Bölükyazı (Hivris) köyündeki baskı hareketleri ile yıllardan beri süregelen Doğu halkı üzerindeki zulümlerine yeni bir boyut kazandırmışlardır

«Eşkiya aranıyor gerekçesiyle Hivrisi basarak erkeklere işkence yapılıp, kadınlar karakol önünde zorla soyundurulmuşlardır. Helsinki Zirve Konferansına imza atan MC Başbakanı Demirel ve ortakları son uygulamalarla İnsan haklarına ve demokrasiye olan saygınlıklarını ortaya koymuşlardır.

«Şimdi soruyoruz :

«MC Hükümeti Anayasanın 12. maddesindeki «Herkes dil, din, ırk, siyasi düşünce, cinsiyet, felsefi inanç gözetmeksizin kanun önünde eşittir.» Eşitlik ilkesine bu tür hareketlerle mi sahip çıkıyorlar? Yoksa sömürü ve baskı düzenine mi sahip çıkıyorlar? Komando harekâtı normal kaçak silâh ve suçlu arama olayı değil, Doğu halkı üzerindeki baskı, zulüm ve yoketmek politikasının bir sonucudur.»

DOĞUBEYAZIT OLAYLARI BİR TERTİBİN DEVAMI MI?

12 Ekim seçimleri zaten, kendilerine «güvenlik kuvvetlerinin yardımcısı» adını yakıştıran bozkurtların saldırılarıyla ve MC iktidarının olayları teşvik ve himaye eden tavrıyla yeteri kadar kanlı geçiyordu. Seçimin son günlerinde Hakkâri'de yedi kişinin ölümüyle ortaya çıkan durum gerginliğini korurken, 11 Ekimde CHP'nin Ankara'da Tandoğan Meydanında düzenlediği açıkhava toplantısının dağıldığı sırada, her yönüyle tertip olduğu kanısını uyandıran bir şekilde olaylar çıkarıldı ve polis yollardaki insanların üzerine hedef gözeterek ateş açtı, bir genç öldü ve pekçok kişi yaralandı.

Aynı günlerde Bitlis'te köylere baskın yapan polis ve jandarma köy kadınlarını toplayıp iç çamaşırlarına kadar arıyordu.

19 Ekim günü ise Ağrı Jandarma Alay Komutanının yönetiminde jandarma ve polis, kaçak eşya arama adı altında, Doğubeyazıt'taki işyerlerinde genel arama yapmış ve çıkan olaylarda halkın üzerine ateş açılarak bir kişinin ölümüne, pek çok kişinin de yaralanmasına yol açılmıştır. Doğubeyazıt olayları ile ilgili çeşitli söylentiler dolaşmaktadır. Olayın ilginç yönlerinden birisi, olaydan önce Ağrı Valisi ve Emniyet Müdürünün izine ayrılmış olmaları ve Valinin yerine Jandarma Alay Komutanının vekâlet etmiş olmasıdır. Jandarma Alay Komutanı, aramadan Doğubeyazıt Kaymakamını haberdar etmemiş ve «operasyonu» salt Doğubeyazıt emniyet amiri ile birlikte yürütmüştür. Arama işinde ilçe savcısına da haber verilmemiştir. Dükkân sahiplerinin direnişi üzerine halka ateş açılınca araya ilçede bulunan tugayın komutanı girmiş, olayların büyümesini engellemiş ve jandarma alay komutanını uyararak Ağrı'ya geri dönmesini sağlamış ve aramanın usulsüz şekilde, kimseye haber verilmeden yapıldığını halka anlatarak onları teskin etmiştir.

Bütün bu birbirini izleyen olaylar zinciri MC iktidarının halkımız üzerinde baskıları yoğunlaştırdığını gösteriyor ve bazı çevrelerin tertipler peşinde olduğu izlenimini veriyor. Hakkâri olaylarını izleyen Hüriyet Gazetesi Diyarbakır muhabiri Aziz Korkmaz'ın Beytüşşebap dönüşü Silvan yakınında ölümü ise gerek Aziz Korkmaz'ın ilişkileri, gerek ölüm nedeni bakımından üzerinde önemle durmayı gerektiriyor. Aziz Korkmaz'ın Beytüşşebap'a gidiş-dönüşü için MİT arabasını kullandığı biliniyor. Ölüm olayı değişik biçimlerde anlatılıyor ve muhabirin üzerinde bulunan bazı filimlerin alındığı söyleniyor. Bu filimlerle tespit edilenin neler olduğu ve niçin alındığı elbette önemlidir. Olayın cinayet olabileceğine dair kuşkular artmıştır.

CHP Genel Başkanı Ecevit, son olaylar üzerine verdiği demeçte, Adalet Partisin'in, CHP'nin güçlenmesi karşısında paniğe kapılarak bazı tehlikeli ilişkiler içine girdiğini söyledi.

Ağrı Kültür Derneği ve İstanbul'daki çeşitli demokratik kuruluşlar, birlikte yayınladıkları bir bildiride Doğubeyazıt olaylarını «açık faşizme bir hazırlık» olarak nitelediler. Bildiride şöyle denmektedir :

«Doğubeyazıt olayları, genel olarak Türkiye emekçi halkına, özel olarak da Doğu halkına yapılan ve son zamanlarda Viranşehir, Diyarbakır, Iğdır, Bitlis ve Beytüşşebap'ta somutlaşan olaylardan bir tanesidir .

«Siyasi iktidarları giderek zorlanan, sarsılan hakim sınıflar, kaçakçılığı bahane ederek Doğu halkı üzerinde militarist, şöven ve faşizan baskıları yoğunlaştırmışlardır. Tüm Türkiye işçi sınıfı ve emekçi halkına yapılan baskılar açık faşizme gitmek isteyen sınıf ve tabakların özlemlerini daha açık ortaya sermekte ve ilerici, devrimci, demokrat yurtseverlerin bu dönemdeki görevlerini acil olarak bir kez daha gündeme getirmektedir.»

ANKARA DDKD'NİN BİLDİRİSİ

Ankara Devrimci Demokratik Kültür Derneği, Beytüşşebap olayları ile ilgili yayınladığı basın bildirisinde, olayın «Ağa, Savcı ve Kaymakam üçlüsünün» arasındaki kişisel çekişmelerden kaynaklandığı belirtilerek şöyle deniyor :

«Bu şekilde meydana gelen olay karşısında, yıllardır Doğuda meydana gelen en küçük adlî olayları dahi geleneksel baskı, assimilasyon ve kitle katilamları politikaları için kullanmaya alışmış olan hakim sınflar, bu olaya da hemen sarılmış ve halkımıza uygulamak amacıyla katliamlarını gündeme getirmek için çalışmalarına başlamıştır.

«Hakim sınıfların bir taraftan burjuva basınında kitleleri şövenistçe propagandalarla bu emelleri için hazırlamak, diğer taraftan da olayın içyüzünü ilerici kesimin gözünden kaçırmak için bölgeye gazetecilerin girmesini yasaklamış ve bunun ardından da «güvenlik tedbirleri alıyoruz» bahanesiyle bölgeyi, çevre illerden getirilen 4000 kişilik askerî komando birlikleri ile doldurmaları, hakim sınfların bu ırkçı-faşist emellerinin ilk girişimleri olmuştur.»

Bildiri, tüm bu tertiplere, jenosid tehditlerine karşı tüm ilerici, devrimci ve demokratik güçlerin dayanışmasını isteyerek son bulmaktadır.

özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

10 Lira